

 *Fırat'ı Keşfet*



FIRAT'IN — MALATYA — EFSANELERİ

 *Fırat'ı Keşfet*



FIRAT'IN — MALATYA — EFSANELERİ

FIRAT'IN —MALATYA— EFSANELERİ

İmtiyaz Sahibi

Fırat Kalkınma Ajansı

Derleyen / Yazar

Kemal DENİZ

Çizer

Ercan EKİCİ

Yayımcı Sertifika No

41991

ISBN

978-605-67754-2-0

BASKI

Şafak Ofset Matbaacılık

Çarmuzu Mah. Boncuk Sk. No: 26/A

Yeşilyurt / MALATYA

İletişim

Fırat Kalkınma Ajansı – MALATYA

0422 212 87 98 – 99

info@fka.gov.tr

1. Baskı Yıl 2023

Bu kitabın yayım hakkı Fırat Kalkınma Ajansı'na aittir. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

İzin alınmadan hiçbir yol ile çoğaltılamaz.

Kitap içerisindeki metinlerden tamamen derleyen sorumludur.

ÖNSÖZ

Geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğinde artan küreselleşme akımlarına bağlı olarak dönüşüm geçiren kalkınma politikalarının yereldeki izdüşümü konumunda bulunan Kalkınma Ajansları, ülkemizde 2000'li yılların ilk döneminde kurumsallaşmaya başlayan yönetime dayalı, yerel paydaşların görüş ve önerilerini önceleyen yeni kalkınma anlayışının kilit aktörleri olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Ajansımız, 2010 yılından bu yana Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinden oluşan TRB1 Bölgesi'ndeki kaynakların yerinde ve etkin kullanılarak bölgenin sahip olduğu potansiyelin harekete geçirilmesi noktasında faaliyetlerine devam etmektedir. Bu çerçevede birçok farklı sektörde çalışmalar yürüten ajansımız 2020 yılından itibaren bölgenin turizm potansiyeli hakkındaki farkındalığı artırmak amacıyla "Fırat'ı Keşfet" markalaşma çalışmalarını koordine etmeye başlamıştır. Bu çalışmalar kapsamında bölge illerinin tanıtımının geniş kapsamlı yapıldığı bir web sitesi (www.firatikesfet.com) oluşturulmuş olup sosyal medya tanıtımları, rota çalışmaları, düzenlenen etkinlikler ve faaliyetlerle bölgenin turizm destinasyonu haline getirilmesine yönelik süreç desteklenmektedir.

Ellerinizde tutmakta olduğunuz eser de Fırat'ı Keşfet markalaşma projesi dâhilinde hazırlanmıştır. İnsanlığın başlangıç noktalarından olan bu kadim coğrafyada yüzyıllar boyunca anlatılan efsanelerin, hikayelerin ve tarihi gerçekliklerin derlenmesi ile oluşturulan bu set bir yandan tarihte yolculuk yaptırırken bir yandan da kültürel mirasın nesillere aktarılmasına vesile olacaktır.

Bu çalışma ile hikayeleştirmenin turizm faaliyetlerindeki etkisi ve önemi doğrultusunda bölge içerisindeki popüler turizm ve cazibe noktalarının efsane, hikaye ve tarihi gerçekliklerinin yalın ve akıcı bir turizm diliyle derlenerek tüm turizm paydaşlarına bir kaynak olarak sunulması amaçlanmaktadır.

UNESCO Dünya Kalıcı Miras listesine dâhil olan Arslantepe'yi keşfetmeniz, özgün müzeleri ile geçmişe yolculuk etmeniz ve zengin mutfak kültürünü deneyimlemeniz için Dünya Kayısı Başkenti Malatya'ya sizleri bekliyoruz.

Sürece emeği geçen çalışma arkadaşlarıma ve paydaşlarımıza çok teşekkür eder, derlediğimiz eserin fayda sağlamasını dilerim.

Fırat Kalkınma Ajansı

Genel Sekreterliği

SUNUŞ

Malatya, kadim dünyanın birçok medeniyetine ev sahipliği yapmış on bin yıllık bir kenttir. Doğal, tarihi ve kültürel zenginlikleri ile asırlar boyunca tarih sayfalarında önemli bir yer edinmiştir. Dünya kayısı başkenti olarak tanınan Malatya, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Havzası'nda yer almaktadır. Elazığ, Erzincan, Sivas, Kahramanmaraş, Adıyaman ve Diyarbakır illeriyle komşudur. Ülkemizin batısını doğuya ve güneyini kuzeye bağlayan kavşak noktasında, yol güzergâhında bulunur.

Coğrafi konumu, iklimi, sosyoekonomik durumu, zengin mutfak kültürü, yetiştirdiği devlet adamları, sanatçıları ve iş dünyasına kazandırdığı değerli markaları ile Türkiye'nin en önemli illerinden biridir. 2012 yılında büyükşehir statüsü kazanan Malatya'nın nüfusu günümüzde bir milyona dayanmıştır.

Malatya eski çağlardan bu yana Orta Asya ve Orta Doğu Mezopotamya'dan gelen ticari yolların kesişmesi ve batıya geçit veren bir konumda bulunması dolayısıyla tarihin her döneminde stratejik önem taşımıştır. Malatya, doğunun ve batının geçiş kapısı, önemli bir yerleşim merkezidir. Tarihi İpek Yolu ile Kral Yolu'nun bir kolu Malatya'dan geçmektedir.

Anadolu, büyük medeniyetlerin kurulduğu, güçlü kültürlerin yaşandığı, çağları değiştiren insanlık tarihinin kırılma anları olan savaşların yapıldığı, dünyanın en önemli noktasında konuşlanmıştır. Eski medeniyetlerin izlerini, geriye bıraktıkları tarihi eserlerde ve anlatılan efsanelerde görmekteyiz.

Geçmiş ilk çağa uzanan Malatya, Hitit, Asur, Pers, Roma, Bizans, Arap, Selçuklu ve Osmanlı egemenliklerine tanıklık etmiştir. Bu uygarlıklar arasında el değiştiren bir sınır kenti olmuştur. Malatya, Anadolu'nun hafızası ve aklıdır. Tarihin en eski çağlarından günümüze kadar Malatya'da birçok medeniyet kurulmuştur. Hititler Dönemi'nde Arslantepe'de kurulan kerpiç sarayda geliştirilen devlet ve bürokrasi sistemi, inançlar, üretim tarzı ve paylaşımı bu toprakların hafızasında önemli bir yer tutar. Roma, Bizans Dönemlerinden sonra Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerini yaşayan Malatya, Battal Gazi, Danişment Gazi ve Sarı Saltık Gazi gibi yeni destanların, efsanelerin doğmasına beşiklik etmiştir.

Tarih boyunca bu coğrafyada yaşayan toplulukların kültürleri ve onlara tanıklık eden bırakmış oldukları eserler, sözlü kaynaklarda günümüze kadar taşınan anlatılar, geçmişteki yaşanmışlıkları bize ulaştırmıştır. Efsaneler, bu sözlü anlatıların en önemlisi olup günlük yaşamı ve sosyal hayatı gözlerimizin önüne sermektedir. Malatya'yı efsanelerini dinleyerek gezmek bu coğrafyayı daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır diye düşünüyoruz.

Bu çalışmamızda Malatya ile ilgili 44 efsaneyi işleyerek bir araya topladık. Metinleri, sözlü ve yazılı kaynaklardan yararlanarak yeniden kaleme aldık. Bu efsanelerin bir bölümü silahlı mücadele, savaş ve kahramanlıklarla ilgilidir. Bir bölümü ise geçim ve yaşam mücadelesini konu alan günlük olaylardan kaynaklanmaktadır.

Kitapta yer alan efsanelerin birçoğu, ilimizde yaşamış ve tanınmış şahsiyetlerle ilgilidir: Abdulvahap Gazi, Seyyid Battal Gazi, Danişment Gazi, Somuncu Baba, Niyazi-i Mısri, Horasan Baba – Çoban Dede, Şeyh Hasan (Onar Dede), Korucuk Baba, Köşker Baba, Koca Vaiz, Mercimek Hatun ve Sarkız'la ilgili efsanelerin çoğu kendi derlemelerimizdir. Bazıları ise, ilk defa bu çalışmada yayımlanmaktadır. Kitapta efsane şahsiyetlerden başka, dağlar, akarsular, pınarlar, yapılar ve hayvanlarla ilgili efsanelere yer verilmiştir.

Malatya'nın Kuruluşu ve Adı ile başlayan kitapta Cennet Meyvesi Kayısı, Altın Saban ve Kartal Oyunu gibi gelenek ve göreneklerimizde yansıyan efsaneler de bulunmaktadır.

Birçoğu turistik mekân olarak ziyaret edilen Çoban Müzesi, Tekstil Müzesi, Kahve Konağı, Sultan Suyu Harası, Cevat Çobanlı Paşa Konağı, Emiroğlu Konağı ve 1071 Tarih Parkı, Taş Han, Süt Pınarı, Silahtar Mustafa Paşa Kervan Sarayı gibi geçmişimizi yaşatan eserler bu kitapta tanıtılmıştır.

İÇİNDEKİLER

Malatya'nın Kuruluşu ve Adı	5
Malatya'nın Avlulu Evleri	9
Cennet Meyvesi Kayısı	13
Altın Saban ve Beydağı Efsanesi	17
Kernek'te Hıdırellez Efsanesi	19
Kartal Oyunu Efsanesi	21
Fatmacık Kayası Efsanesi	23
Gelin Yurdu Düğün Yurdu	25
Gelincik Kayası Efsanesi	27
İspendere Bakırsu Efsanesi	29
Toptaş Efsanesi	33
Kırk Kardeşler Efsanesi	35
Koca Vaiz Efsanesi	37
Korucuk Baba Efsanesi	39
Köşkerbaba Efsanesi	43
Mercimek Hatun ve Battalgazi Tarihi Hamamı Efsanesi	45
Nadir Köprüsü Efsanesi	49
Pınarbaşı Derme Efsanesi	51
Sarkız Efsanesi	55
Süt Pınarı Efsanesi	57
Şeyh Hasan Onar Dede Efsanesi	61
Venk Şapeli Efsanesi	65
Arapgir Ulucamii Efsanesi	67
Yalnız Minareler Efsanesi	69
Yel Köprü Efsanesi	71
Yeşilyurt Çoban Müzesi ve Çoban Gelin Efsanesi	73
Arslanteppe Efsanesi	77
Cevat Çobanlı Paşa Konağı	81
Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı	83
Somuncu Baba Şeyh Hamid-i Veli Efsanesi	87
Seyyid Battalgazi ve Evi Efsanesi	93
Niyazi-i Mısri Efsanesi	97
Emir Ömer Mescidi Efsanesi	99
Abdulharap Gölü Efsanesi	101
Abdurrahman-ı Erzincani Efsanesi	103
Taşhan ve Hekimhan'ın Kuruluşu Efsanesi	105
Sultansuyu Harası	107
Tohma	109
Eski Malatya Ulu Camii	113
Yeşilyurt Kahve Konağı Turgut Duran Evi	115
Yeşilyurt Tekstil Müzesi	117
Malatya'da Bir Demirci Ustası	119
Kanalboyu	123
Emiroğlu Konağı ve 1071 Tarih Parkı	125

MALATYA'NIN

KURULUŞU VE ADI



İnsanlar Anadolu'da binlerce yıl önce avcı toplayıcı toplumdaki yerleşik hayata geçerek kentler kurarlar. 10 bin yıllık yerleşik hayattan söz edilen Malatya'nın kuruluşu da Fırat kıyısındaki höyüklerle başlar.



Cafer Höyük yerleşik hayata ve tarım toplumuna geçişin en belirgin görüldüğü yerleşimdir. Cafer Höyük'te kömürleşmiş tahıl ürünleri bulunmuştur. Höyüklerden sonraki en eski yerleşim Arslantepe'dir. Madenlerin işlendiği, metal kılıçların yapıldığı, dünyada ilk bürokrasinin uygulandığı Arslantepe site devleti geniş bir coğrafyaya hükmeden yapıya ulaşır. Ticari alanda kullanılan mühürlere de ilk defa burada rastlanır. Arslantepe Devleti büyük yangın felaketi ve kaybettiği savaşlardan sonra eski gücünü yitirir.

Romalılar, İsa'nın doğumundan sonra doğuya yaptıkları akınlar sonucu Fırat Nehri kıyılarını ele geçirirler. Eski Malatya yakınlarında büyük bir askeri karargâh kurarlar. Buradan Anadolu'nun en uzak köşelerini yönetirler. Kentin çevresini surlarla çevirerek kendilerini korumaya çalışırlar. Peygamberimizin işareti üzerine Anadolu'ya yönelen Müslümanlar, zamanla burayı ele geçirip güçlü bir sınır kenti oluştururlar. Halifeye bağlı bu şehir, Rakabe olarak adlandırılır. Bu coğrafyanın Müslümanlar tarafından fethi ile Türkler de buraya yerleşir. Kent, zaman zaman Romalılar ve burada yaşayan Müslümanlar arasında el değiştirir. 11. Yüzyıldan itibaren burada Müslüman Türklerin hâkimiyeti başlar. Şehir Malatya olarak anılır. Günümüze kadar işgal görmeden ve düşman ayağı değmeden sürüp gelir.

Bugün Battalgazi (Eski Malatya) olarak adlandırılan yerleşim bölgesi eskiden şehir merkezidir. Burada yaşayan insanların ekip biçtikleri bağ ve bahçeleri ise Aspuzu denen, bugünkü Malatya il merkezinin bulunduğu ovadadır. Önceleri her yıl bahar aylarının başlangıcında Malatya halkı, Eski Malatya'dan Aspuzu'daki bağ ve bahçelerine göçerlerdi. Sonbaharda tekrar yurtlarına dönerlerdi. Eski Malatya'dan ayrılırken kuyuya közlerini doldurup üzerini külle örterlerdi. Sonbaharda döndüklerinde bu közleri çıkararak ateşlerini yeniden yakar, ocaklarını tütürürlerdi. Bu adet böyle yüzyıllarca devam eder gider. Ancak bir zaman gelir yöre halkı sadece Aspuzu'da



yaşamaya başlar. Rivayete göre, bir sonbaharda Aspuzu'dan dönen halk ocakların söndüğünü, kuyudaki korun ise kül olduğunu görünce bu olayı uğursuzluk sayar. Çoğu bir daha Eski Malatya'ya dönmeyerek Aspuzu'da bugünkü Malatya'yı kurar.

Başka bir rivayete göre, Yeni Malatya'nın kuruluşu Hafız Paşa komutasındaki Osmanlı ordusunun Nizip Savaşı nedeniyle kışı geçirmek üzere 1839'da Eski Malatya'da konaklamasına kadar uzanır. O kış evlerine dönemeyen Malatyalılar, ertesi bahar ve yazı da Aspuzu'da geçirmek zorunda kalırlar. Kışa doğru asil yurtlarına, yuvalarına dönünce evlerinin bakımsızlığı, harap oluşu karşısında üzülmürler. Kuyudaki közün de sönmüş olduğunu görünce Aspuzu'daki evlerine kalıcı olarak yerleşirler. Zamanla şehir merkezi yenilenerek burada kurulur.

Malatya'nın adı incelendiğinde ise tarih boyunca çok büyük değişikliklere uğramadığı görülür. Kültepe vesikalarında adı "Melita" şeklinde yazılan Malatya'dan Hitit vesikalarında "Maldia" olarak bahsedilmektedir. Malatya kelimesinin Hititçe bal anlamına gelen "Melid"den türediği düşünülmektedir. Ayrıca Hitit hiyeroglif kitabelerinde Malatya şehri bir öküz başı ve ayağı ile ifade edilir.

Malatya'nın adı Asur İmparatorluğu devri vesikalarında ise "Meliddu", Melide, Melid, Milid, Milidia" olarak geçmektedir. Urartu kaynaklarında ise kente "Melitea" denmektedir. Eski çağ coğrafyacılarından Strabon, Malatya'dan "Melitene" olarak söz etmiştir. Selçuklular Dönemi'nde "Vilayet-i Malatya" olarak anılan şehir bir üstünlük ve asalet ifadesi olarak "Dar'ur-Rifa" (Saadet, mutluluk şehri) olarak anılır. Osmanlı Dönemi'nde de aynı adlandırma kullanılır.



Türkülerle Malatya

ETEK SARI SEN ETEKTEN SARISIN

Etek sarı sen etekten sarısın
Kurban olam Beydağ'ının karısın
Sordum sual ettim kimin yarısın
Ben sormadan dolu gibi döküyü

Bir köynek diktirdim kolu düğmeli
Herkes kaderine boyun eğmeli
Deli gönlüm çirkine bel bağlama
Sevdiğin yar Malatya'yı değmeli

Bir köynek diktirdim hasa bezinden
Alem düşman oldu senin yüzünden
Eğer gurbet ele gider dönersem
Ahdım vardır öpeceğim yüzünden

Vahap ALKAN



MALATYA'NIN

AVLULU EVLERİ

Dışarıdan gelince iki tokmaklı, kanatlı kapı karşılar sizi. Gelenin kimliğini sorgulayan tokmaklı kapı... Büyük tokmak yabancı erkek misafirin, küçük tokmak ise yabancı kadın misafirin habercisidir. Sokağa açılan ahşap kanatlı kapıdan avluya girince yaşanmışlıkların ve tarihin keskin kokusu doldurur içinizi. Taşlıkta attığınız her adımda tarihi incitmekten korkar, yaşananların hatırasıyla titrersiniz. Kaç hüznün, kaç gözyaşının, kaç ayrılığın, kaç vuslatın şahidi olduğunuzu bilemediğiniz kerpiç duvarlar dile gelir. Adımladıkça yaşanmışlıkların derinliklerinde bulursunuz kendinizi. Girişte meyveleriyle her mevsimin gelişini müjdeleyen gül, dut, kayısı, ayva ve kızılçık gibi ağaçlar karşılar sizi. Avlunun münasip bir yerinde havuz... Aileyi her gün bir araya getiren avludaki havuz birliğin sembolüdür. Dile gelse de konuşsa... Neler konuşuldu, neler anlatıldı yanı başında kahve içilirken. Tatlı yarenlikler, geleceğe dair muştulu sohbetler hep onun ömür bohçasındadır.

Havuzu gölgeleyen asma ya da sarmaşıkla örtülü çardak... Su insana huzur veren şırıltıyla havuza dökülür. Buradaki görevini tamamlayınca harıkla (ark) yoluna devam eden su biraz ileride sütün, yoğurdun, yağın içine bırakıldığı, harığın genişletilmesiyle yapılmış soğukluk diye adlandırdığımız bir bölüme varır. Soğukluk günümüzdeki buzdolabının yerini tutar. Küçük kanala akan arı, duru su, sonra aşk ile muhabbet ile yola koyulur. Havuzda ve harıkta suyun kirlenmemesi için elden gelen temizlik gösterilir. Çünkü bu haneyi terk eden harık, suyu bitişik avluya taşır. Aynı işini orada da yaparak yolculuğuna devam eden su komşuları bir bir ziyaret eder.



Malatyalının tüm hayatı, sevdası, mutluluğu ve hüznü; kısaca, acı ve tatlı günlerinin tanıdığı avlulu evler... Bir köşesinde ekmek damı ya da tandır, bir köşesinde insan ve çamaşır yıkanan hamamlık, bir köşesinde oturulup sohbet edilen eyvan olmazsa olmazlar. Havuz başı iklimin müsait olduğu günlerde aile bireylerinin akşam yemeklerinde bulunduğu mekân... Dedenin, evladın, torunun ve diğer fertlerin bir arada günlük yaşantılarını dillendirdikleri dem... Üç kuşağın bir arada olduğu ve kuşak çatışmasının doğmadığı zamanlar. Ailenin geçim ve sosyal ilişkilerinin değerlendirildiği, gelecek için planların yapıldığı yer. Yılın önemli zaman dilimlerinin geçirildiği kutsal mekândır avlu. Evin hanımlarının vazgeçemediği, yaz-kış, düğün-dernek ve bayram gibi hazırlıkların yapıldığı bir alan. Konu komşunun imece usulü ihtiyaçlarını gördüğü hanenin merkezidir avlu.

Konağın ahşap giriş kapısından selamlığın sofasına adım atınca huzur veren serin ve hoş bir koku karşılar sizi. Hemen sağınızda tek basamakla çıkabileceğiniz çok amaçla kullanılan geniş, toprak makat; solda ise selamlık bölümünün oturma odası bulunur. Selamlık bölümünün en geniş odası, erkek misafir ağırlayan akraba veya komşuların zaman zaman sohbet için bulunduğu mekândır. Selamlıktaki davlumbaz, raf, musandere ahşap süsleme sanatının en güzel örneklerini yansıtır. Odanın misafir ağırlayan bölümüne bir basamakla geçilir. Yarım metrelik ağaç parmaklıklarla ayrılan bölümün alt kısmında hane halkından gençler ve hizmette bulunanlar otururlar.

Yılların yükünü taşımaktan yorulmuş merdivenin tahta basamaklarının yaşlı gıcırtağı arasında zamanın sırlarını saklayan haremlik bölümünün sofasına ulaşırsınız. Üst kat sofaya yazın hasır, kışın halı serilir. Sofaya açılan dört bölümün sağındaki ilk oda mutfaktır. Yeme içme eylemlerinin büyük ve kalabalık kısmı avluda, diğerleri burada gerçekleştirilir. Evin genci evli ise odaların birini kullanır. Orta kuşak anne-baba bir odayı, dede-nene diğerini özel odaları olarak değerlendirirler.



Soğuk günlerde ailenin oturduğu mekân olan sofayı, yer halıları ve bir iki ahşap divan süsler. Sofanın avluya bakan kapısı hayat bölümüne açılır. Mevsimin izin verdiği günlerin en güzel dinlenme yeri hayat sokağa doğru çıkmalı ve üç yöne penceresi olan çevreye hâkim, görselliği oldukça görkemli başodaya açılır. Odayı aile sıcaklığı ile ılıtan, zaman zaman yorgunluğun atıldığı, sohbetlerin kaynatıldığı, kahve cezvesinin sürüldüğü mangal kış günlerinin vazgeçilmezidir. Yaşlılığın verdiği hareketsizlikle olan bitenden haberdar olmak adına pencere önündeki makattan yolu ve etrafı seyrederek mutlu olan aile büyüklerinin gözdesidir başoda. Hanenin bereketi aile büyüklerinin ziyaretçilerini kabul ettiği, tecrübelerini aktardığı mekân...



Türkülerle Malatya

AL YEŞİL GİYİNMİŞ GELİNE BAKIN

Al yeşil geyinmiş (anam) geline bakın
Salınıp giden o (yavrum) boyuna bakın
Ak gerdan altına (yavrum) gülleri takın
Ben sarmadım saran kollar muradalmazın

Al yeşil geyinmiş (anam) nere gidersin
Hasbahçe içinde (yavrum) seyran edersin
Bu güzellik sende (yavrum) malı neylersin
Ben sarmadım saran kollar muradalmazın

Anonim



CENNET MEYVESİ

KAYISI

EFSANESİ



Malatya'nın rengi, Malatya ikliminin, suyunun, güneşinin hediyesi, Malatya ekonomisinin can suyu, bel kemiği ve markası, Malatya Ovası'ndan dünyaya yayılan lezzet, Malatya'nın kadim topraklarına bahşedilen ilâhî bir nimet...



Adına şenlikler, festivaller, bayramlar düzenlenen; vakıflar, dernekler kurulan ve kitaplar yazılan kayısı, Malatyalılar için ne ifade eder? Malatyalıların “mişmiş” dediği kayısı ilk defa Malatya’ya nasıl gelmiş hiç düşündünüz mü? Bu konuda değişik efsaneler anlatılır, rivayetler dile getirilir. İşte yöre insanları tarafından dilden dile çokça aktarılan ve doğruluğuna hemfikir olunan efsane:

Yıllar yılı öncesiydi. Malatya’da bir kış günü... Yaşlı insanlara sorsan, “Böyle kış görmedik,” diyecekleri kar, tufan, boran... Bembeyaz kar öyle kaplamış ki Malatya’yı, nereye baksan gözün alabildiğince kar. İnsan kanını dondurucu bir soğuk... Akşam karanlığı Malatya’nın üzerine çökmüş olmasına karşın ay ışığı ve kar beyazı ortalığı hafifçe aydınlatıyor.

Rüzgârın uğultusuyla tipinin birbirine karıştığı bu gecede yolcunun biri, dağları ovaları aşar, gele gele Malatya’nın tepelerinde alır soluğu. Çoktandır yollardadır. Yürümeye dermanı kalmamıştır, vücudu buz tutmuştur. Bir an evvel kendisine sığınacak bir yer bulması gerekir. Malatya’nın girişinde ilk ışığı yanan hanenin kapısını çalar. Ev sahibi kapıyı acınca karşısında kardan adama benzeyen birini görür. Yolcu, “Tanrı misafiri kabul eder misiniz?” diye sorar. Ev sahibi misafiri içeri alır. Az sonra odanın ortasına bir yer sofrası hazırlanmıştır. Köşedeki gürül gürül yanan ocağın verdiği sıcaklık ise odanın en ücra köşesine kadar sinmiştir. Ev sahibi, yolcunun üzerini değiştirmesine fırsat verir, giymesi için kendi giysilerinden getirir. Yolcu ıslanan elbiselerini değiştirip biraz ısınır. Ev sahibi misafirin kim olduğunu anlamaya çalışınca yolcu: “Horasan’dan çıktım yola, Malatya’da verdim mola... Pirim Yesevî dergâhından gelirim. Öğrendiklerimizi, bildiklerimizi Anadolu insanına da duyurmak, onlara rehberlik etmek niyetindeyiz. Niyetimiz amelimize dönüşür inşallah!” diyerek kendisini tanıtır. Sofradan kalkıp ocağın yamacına otururlar. Yolcu heybesinden bir avuç çekirdek çıkarıp ev sahibine uzatır, “Biz buna cennet meyvesi deriz. Bu taneleri diktiginizde büyüyen ağaçlar, rengi altın sarısı öyle bir meyve



verecek ki sanacaksınız bal, şeker... Size bereket olacak, yörenizin çehresi değişecek ve halkın geçimini sağlayacak. Bahar yüzünü gösterdiğinde başınıza bahçenize bu tohumları dikeceksiniz. Gayrı bereketi Allah'tan... Hele bir bereketini görün adını da siz koyarsınız," der. Ev sahibi tohumları alıp duvardaki küçük bölmeye koyar, "Yoldan geldin çok yorgunsun. Hanım yatağını yan odaya serdi. İstirahate çekil istersen," der. Yolcu kendisine gösterilen yatağa uzanarak derin bir uykuya dalar.

Ev sahibi sabah erken misafirin kaldığı odanın kapısını tıklatır. Ses gelmeyince kapıyı yeniden tıklatır. Cevap alamayınca kapıyı açıp odaya girer. Yerdeki yatak sanki hiç bozulmamış gibidir. Eşine, "Misafir odasında yok!" diye seslenir. Karı koca evin etrafına biraz daha bakınırlar, misafirden eser yoktur. Yalnız avlunun kapısına giden yerde, karlar üzerinde ayak izleri bulurlar. Yaşlı pir karanlıklardan çıkıp gelerek sabahın alaca karanlığında sırta kavuşmuştur.

Mevsim kıştan çıkar, bahara dönüp bütün mahlûkat tekrar canlanınca ev sahibi kendisine emanet verilen çekirdeklerden komşularına da dağıtır ve yaşadığı o geceyi anlatır. Herkes gelen bu yolcunun kerametli bir zat olduğuna, Allah tarafından Malatya'ya özellikle gönderildiğine inanır. Her biri ayrı ayrı yerlere, bağlarına bahçelerine bu çekirdekten dikerler. Sulayıp özel bir gayret gösterirler. Daha senesi dolmadan küçük fidanlar yeşermeye başlamıştır. Gübreleyip ayrık otlarından arındırırlar. Sonucu merakla beklerler.

Birkaç sene geçer, fidanlar büyür, koca koca ağaç olur. Yaprakları arasında bu zamana kadar köylülerin ilk defa gördükleri yeşil küçük meyveler vardır. Erik deseler erik değil, armut deseler armut değil. Yapacak tek şey vardır, o da sabretmek ve olgunlaşmalarını beklemek. Yaz sıcaklığı da ağaçların üzerine vurunca meyveler iyice sararır ve olgunlaşır. Nihayet altın sarısı bir meyve yetişir.



Meyveji tadanlar çok lezzetli olduğunu fark ederler. Bu meyve kısa zamanda Malatya'da tanınır. Her tarafa dikilir, hızla çoğalır; Malatya için bereket ve zenginlik kaynağı olur. Yıllar yılları kovalar. Zaman akıp gider. Adına önce "mişmiş" sonra da "kayısı" denen meyve Malatyalılar için geçim kaynağı olur. Ülkemizin hatta dünyanın her yanına yayılır. Malatya'nın adı "Kayısı Diyarı Malatya" olarak anılmaya başlar.



ALTIN SABAN

VE BEYDAĞI

EFSANESİ

Malatya Ovası'nın güneyinde ovayı yücelerden seyreden dağa, yörede yaşayan insanlar Beydağı derler. Malatya şehri ardıc ağaçlarının, çamların bulutları kucaklamak için uzandığı tertemiz havasıyla tüm canlılara hayat veren Beydağı'nın eteklerinde kurulmuştur. Beydağı gürül gürül akan berrak sularını Malatya Ovası'na cömertçe gönderir. Bu sularla beslenen ovada insanoğlunun ihtiyacı olan her türlü meyve, sebze ve her çeşit hububat yetişir.

Yörede anlatılan bir rivayete göre, Beydağı'nın yücelerinde sonsuzluğa karışmış bir ermiş uyumaktadır. Ermiş her yıl ekim zamanı gelip tarlalarda çift sürülürken uzun uykusundan uyanıp şu soruyu sorar:

“Malatya Ovası altın sabanla sürülüyor mu?”

Ermiş, bu sorusuna olumsuz karşılık alınca yeniden sonsuz uykusuna yatar. Eğer günün birinde evet cevabı alırsa ermiş yeniden dirilecektir.

Rivayetten yöre halkının yaptığı çıkarıma göre ermiş kişi, Beydağı'nın eteklerinde uzayan verimli Malatya Ovası iyi sürülüp işlenirse orada yaşayanların çok zengin olacağını anlatmak istemektedir. Uyanmak için bolluk ve bereketin artacağı zamanı bekleyen bu ulu kişi, tarlaları sürecektir sabanların bile altından yapılabileceğini vurgulamak ister. Yörede yaşayanlar da bu ermişin dileğinin gerçekleşeceğine ve bir gün bütün ovanın altın sabanlarla sürüleceğine inanırlar.





Selam sana; şahin bakışlı, deli Fırat akışlı, keklik sekişli Beydağı'm.

Selam sana; kekik kokuşlu, vakur duruşlu, Anadolu nakışlı Beydağı'm.

Selam sana türkülerimin gözdesi, Malatya'mın simgesi yücelerin güyesi Beydağı'm.



KERNEK'TE

HIDIRELLEZ

EFSANESİ

KerneK, Malatya'yı simgeleyen mekânlardan biridir. Beydağı, Gündüzbey Kapılık'tan fıskıran Derme Suyu, Anadolu'da inşa edilmiş en eski ibadethanelerden Ulu Cami gibi Kernek de şehrimizin simgeleri arasında yerini almıştır. Beydağı'nın eteklerine kurulmuş, durmadan esen havasıyla, dört mevsim boyunca kesilmeden akan suyuyla şehir için bir hayat kaynağıdır. Özellikle yaz aylarında kentte yaşayanların hava aldığı, eğlendiği ve dinlendiği eşsiz bir beldedir. Kernek yeşilliğiyle, ulu ağaçlarıyla, sahip olduğu su kaynağıyla her ile nasip olmayan gerçekten eşsiz bir mekândır.

Hidirellez bütün Türk dünyasında bilinen mevsimlik bayramlarımızdan biridir. Ruz-ı Hızır (Hızır günü) olarak adlandırılan Hidirellez günü, Hızır ve İlyas Peygamber'in yeryüzünde buluştukları gün olması nedeniyle kutlanır. Hızır ve İlyas sözcükleri birleşerek halk ağzında Hidirellez şeklini almıştır.

Hızır yaygın bir inanca göre hayat suyunu içerek ölmezliğe ulaşır, zaman zaman özellikle baharda insanlar arasında dolaşarak zor durumda olanlara yardım eden, bolluk bereket ve sağlık dağıtan, Allah katında ermiş bir ulu ya da peygamberdir. Hızır'ın yaşadığı yer ve zaman belli değildir. İnsanların yardımına koşarak dileklerini yerine getirir. Dertlilere derman, hastalara şifa verir. İlyas ile birlikte Kur'an'ı Kerim'de de anıldığı gibi mucize ve keramet sahibidir. Ülkemizin birçok yerinde eskiden beri Hidirellez geleneği sürdürülmektedir.

Malatya'da Hidirellez her yıl Kernek'te kutlanır. Bu etkinliklerde Malatya halkı, Kernek Şealesi'nin çevresinde toplanır.



Kimileri dilek diler, kimileri su kaynağı ve Kernek Baba'nın mezarı olduğuna inanılan ulu ağacın çevresinde dolanır, kimileri de Kur'an-ı Kerim ve dualar okuyarak gönüllerindeki dileklerini yüce Yaraticı'dan isterler. Ağacın çevresine mum yakıp dikenlere de rastlanır.

Yaşlıların anlattığına göre, 1940'lı yıllardan sonra ulu ağacın altında Kernek Baba adlı bir erene ait olduğuna inanılan taş ve toprak yığınının oluştuğu bir yatıra cuma akşamları mum dikilirmiş. Yatırın çevresi de yeşillik ve ağaçlık bir yermiş.

Kernek, merkeze yakınlığı ve suyunun bol oluşu nedeniyle insanları kendine çeker. Yeşil koruluğa ve gürül gürül akan bir su kaynağına sahiptir. Bu kaynak suyu bazen şubat-mart, bazen de nisan-mayıs aylarında Kernek gözesinde yerin altından patlayarak çıkar. Halk bu olayı, "Kernek patladı" veya "Kernek gümledi" diye ifade eder. Kernek suyunun bu görkemli çıkışı halk arasında baharın müjdecisi olarak yorumlanır. Beydağı'nın büyüklü küçüklü karların erimesiyle toplanan suların bir yol bulup buradaki pınardan çağıldayarak akması halkı sevince boğar. Uzun, bıktırıcı soğuklardan sonra gözlere ve gönüllere ferahlık veren Kernek, çoluk çocuk, genç yaşlı insanlarla dolup taşar. Herkes şifalı kabul edilen bu sudan içer.

Her yılın belli bir döneminde büyük gürültüyle çıkıp birkaç ay aktıktan sonra kuruyan bu su kutsal sayılır. Suyun başında kime ait olduğu bilinmeyen ama Kernek Baba'ya ait olduğu söylenen bir yatır vardı. Halk dileğinin gerçekleşmesi için yatırın çevresinde dua eder. Kernek'in yakınlarında Seyit Battal Gazi'nin bahçesinin bulunduğu inandır. Ayrıca Derme Suyu'nun kanaldan döküldüğü yerin yakınındaki kayalıkta bulunan taşın ortasındaki oyuğun Hz. Ali'nin atı Düldül'ün ayak izi olduğu inancı yaygındır. Ehlibeyte duyulan saygı ve sevgiden dolayı taşın oyuğunda biriken kar ve yağmur suları fincanla alınarak içilir.



KARTAL

OYUNU

EFSANESİ



Oldukça çok sembolik anlam yüklenen kartal birçok kültürel alana tesir ettiği gibi halk oyunlarına da etki etmiştir. “Kartal Oyunu” bunun en önemli örneğidir. Doğu Anadolu’nun bazı illerinde oynanan bu oyuna Hekimhan Yama Dağı’na yerleşik tüm köylerde rastlanır. Rivayet odur ki geçmiş zamanlarda, köyün birinde köyün ağası ve köylülerin küçükbaş hayvanlarını otlatan kimsesiz bir çoban yaşarmış. Otlattığı sürünün içinde çobanın çok sevdiği bir de kuzusu vardır. Çoban köylülerin kendisine hediye ettiği bu kuzuğu gözünden ayırmaz. Gel zaman git zaman, bir yaz günü çoban koyunları otlatırken yakınlardaki ardıç ağacının gölgesinde dinlenmeye çekilir.



Bu sırada bir kartal fırsattan istifade ederek kınalı kuzuyu kaptığı gibi Yama Dağı'nın zirvesine doğru yükselir. Kartalın kanat sesini duyunca çoban başını kaldırır. Kınalı kuzusunu kartalın ağzında görür. talihsiz çoban ne yapacağını bilmez hâlde kartalın uçtuğu yöne doğru heyecanla koşar. Tepeye vardığında kayaların üstüne tünemiş kartalı ve önünde de kınalı kuzusunu görür. Çevredeki diğer kartallar da avdan hisse kapmak için ak kuzunun çevresine üşüşürler. Paylaşımından daha fazla yararlanmak için birbirleriyle kıyasıya dövüşürler. Çoban ise bu durumda çaresiz kalır. Kınalı kuzusunu acımasız kartalların elinden kurtaramaz. Bu acımasız vahşi manzara karşısında gözyaşları içinde oracığa yığılır.

Nice sonra kendini toparlar, sürüsünden daha fazla zayıt vermek için kınalı kuzusunu geride bırakıp bitap bir şekilde köyün yolunu tutar. Köye geldiğinde onu yıkılmış hâlde gören köylüler çobanın hâlinde olağanüstü bir olayın olduğunu anlarlar. Ne olup bittiğini anlamaya çalışan meraklı bakışlarla, "Başına bir hâl mi geldi?" diye peş peşe sorular sorarlar. Çoban kendisine yöneltilen bu merak dolu sorulara nasıl cevap vereceğini şaşırır, yutkunup kalır. "Kınalı kuzum! Kınalı kuzum yok artık!" diyerek ağlamaya başlar. İşte o an sözün bittiği andır. Köylülerin bazıları da oldukları yere çöküp kalırlar. Birkaçı çobanın yanına varıp onu teselli etmeye çalışırlar. Köylülerden biri çobana sorar, "Kınalı kuzunu kartallar nasıl kaptı?" Çobana bu soru garip gelir. Olayı, kartalların hareketlerini, birbirleriyle avdan pay kapmak için boğuşmalarını taklit ederek anlatır. Tabii köylüler de çobanın yaşadığı bu olayı diğer çobanlara ders olsun diye birbirlerine kartalların hareketlerini çeşitli figürlerle taklit ederek anlatmaya başlar. Bu anlatımlar sonucunda Kartal Oyunu figürleri meydana çıkar. Zamanla düğün dernek toplantılarında yöre halkı davul zurna eşliğinde bu figürleri oynadıkça Kartal Oyunu çevrede yaygınlaşır. Sonuç itibarıyla Kartal Oyunu, tarım ve hayvancılık ile geçinen Anadolu insanının yaşam mücadelesinden bir sahneyi gözlerimizin önüne getirmektedir.



FATMACIK

KAYASI

EFSANESİ



Efsanede adı geçen Fatmacık Kayası, Darende ilçemizin Mehmet Paşa Mahallesi'nin Suvacık Tepesi'nin alt kısmındadır. Efsaneye göre zamanın birinde, Mehmet Paşa Mahallesi'nde orta hâlli bir aile yaşar. Evin büyüğü vefat ettiği için geçimi evin oğlu sağlar. Delikanlı bağa bahçeye işe gider. Evin üç koyununu da bazen evin yaşlı kadını bazen gelini mahallenin hemen karşı tarafında bulunan Suvacık Tepesi adıyla anılan dağa yaymaya götürürler. Adı Fatma olan geline, dili tatlı, yüzü güleç olduğu için mahallede "Fatmacık" derler.



Bir gün evin yaşlı kadını hasta olduğu için gelinine, “Koyunları bu gün sen götür yay. Ben hastayım,” der. Fatmacık da küçük çocuğunu beşiğiyle birlikte alarak Suvacık Tepesi'ne koyunları yaymaya gider. Çocuğunu ninni söyleyerek uyutmak için beşiği sallarken aç koyunlar Fatmacığın yanından otlaya otlaya uzaklaşıp gider. Fatmacık biraz sonra bakınca koyunları göremez. Sağa sola koşturur, arar tarar koyunları bulamaz. Herhâlde koyunlar geri eve kaçıp gittiler, diye düşünür. Çocuk da beşikte uyuduğu için onu uyandırmaya kıyamaz, “Çabucak eve gidip bakayım, koyunlar gitmiş mi?” diye söylenecek çocuğu orada bırakıp Suvacık Tepesi'nden hızlı hızlı inmeye başlar. Koşa koşa eve varır. Hasta yatağında yatan kaynanasına, “Ben tepede koyunları yitirdim. Acaba eve geldiler mi diye bakmaya geldim,” der. Pek cimri olan kaynanası, “Gelin ister evde ister dağda bul. Bulmadan gelme! Yoksa seni akşama oğlana söyler, iyi bir kötek attırırım,” der.

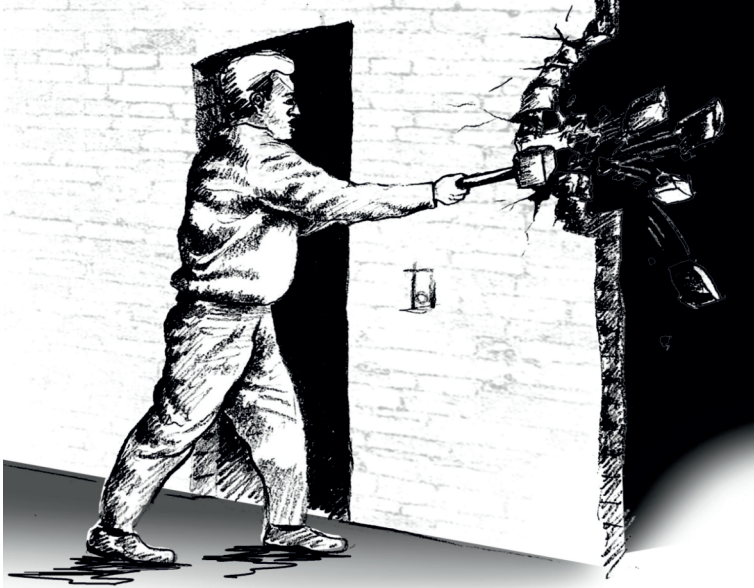
Fatmacık koyunların evde olmadığını anlayınca aceleyle Suvacık Tepesi'ne döner. Bakmış çocuk hâlâ mışıl mışıl uyuyor, yeniden koyunları aramaya başlar ama bir türlü bulamaz. Çaresiz iki eliyle beşiği kucaklayarak ağlaya ağlaya Suvacık Tepesi'nden inmeye başlar. Tepeden inerken uzaktan evlerini görür, o anda kaynanasının sözlerini hatırlar. Ben şimdi eve nasıl giderim diye düşünerek korkuya kapılır. Beşiği kucağından indirip yere koyar. Bu sırada çocuk da uyanıp ağlamaya başlar. Çocuğun ağlaması ile Fatmacık iyice içlenir, “Allah'im koyunları bulamadım. Kaynanam bana akşama dayak attırır, konu komşuya rezil eder. Dayak yiyip konu komşuya rezil olmaktansa ya beni taş et ya da kuş et,” diye yalvarır. İşte o anda hava birden kararır. Bir uğultu gelir. Fatmacık içinde çocuğun olduğu beşik ile birlikte taş kesilir. O gün bu gündür yüksekliği yaklaşık üç dört metre, çevresi bir buçuk iki metre olan taş Mehmet Paşa Mahallesi'nin karşı yamacında, Suvacık Tepesi'nin biraz aşağı kısmında ayakta durmaktadır.



GELİN YURDU

DÜĞÜN YURDU

EFSANESİ



Yeşilyurtluların bağlarının bahçelerinin bulunduğu Taftacık mevkiine giderken Davullupınar'ın karşısındaki düzlüğü yöre halkı Gelin Yurdu/Düğün Yurdu olarak adlandırır. Çünkü bu düzlük düğün dernek kurulup iki genç evleneceği zaman kimsenin eli ayağı birbirine dolaşmasın, kolayca aş pişirilip yensin, insanlar rahat oynayıp halaylar çeksin diye düğün yapmak için tercih edilmiş. Uzak yakın çevreden düğüne gelenler neşeli bir biçimde yer, içer, eğlenirlermiş.

Rivayetlerden birine göre, bu günlerden üç beş asır önce, gecenin geç vaktinde Yeşilyurtlu iki kişinin yolu Düğün Yurdu'na düşer. Düğün dernek olduğunu bilmeden, habersiz varırlar kalabalığın üstüne. O yörede yaşayanlar kısa olduğundan meydana kısa kısa adamlar görürler. Ellerinde alev çıkaran kazma sapı gibi odunlar, ortaya düşmüş çalıp oynamaktadırlar. Korkudan dilleri



tutulur. Konuşmak isteseler de konuşamaz, bir köşeye sinip izlerler. Düğün alayı dağılıp gidince sessizce Yeşilyurt'a dönerler. Bir süre kimseye bir şey diyemezler. Aradan günler aylar geçer başlarına geleni yakınlarına anlatmaya başlarlar. Hikâyeyi duyanlar Düğün Yurdu'nun tekin bir yer olmadığını düşünür ve mecbur olmadıkça kimse oralara gitmez olur.

Gelin Yurdu/Düğün Yurdu ile ilgili anlatılan bir başka rivayete göre, o yörede yaşayan insanlar birbirlerine çok bağlıymış. Sıkıntısı olana yakınlarda olanlar yardıma koşarmış. İş yarım kalana imece usulüyle destek verir yardımcı olurlarmış. Konu komşu eksigi noksanı olanın ihtiyacını giderir, gül gibi geçinip giderlermiş. Bir evde ne yemek pişerse herkeste aynı yemek pişirilirmiş. Diğer evde yapılan değişik yemek kokusu komşuya gider, onların da canı çeker, aynı yemekten yapamazlarsa üzürlüler, huzursuz olurlar düşüncesiyle buna çok dikkat ederlermiş. O gün ne yemek yapılacaksa köyün beyinin kızı tarafından evden eve duyurulur, hiçbir evde başka yemek kazana konmazmış.

Bir gün yakın köylerin birinden bu köye bir gelin gelir. Yeni gelin kocasının gönlünü kazanmak için yemek konusunda kendisine yapılan uyarılara aldırış etmeden baba evinde öğrendiği en güzel yemeği pişirir. Akşam kocası bahçede işini bitirip eve dönünce kıyamet kopar. Adam karısının geleneklere uymayıp sofraya herkesten farklı yemek koyduğunu görünce deliye döner. Alır eline kazmayı damdan başlayıp duvarlardan çıkar. Babasından dedesinden kalan evi yıkar. Bir yandan evi yıkar, bir yandan da, "Aş karıştı, iş karıştı," diye yüksek sesle kendi kendine konuşur. Önce neden böyle davrandığını anlayamayan komşuları, bu sözleri duyunca durumu anlar ve köyde kazmayı eline alan herkes evini yıkmaya başlar. Evin damından, duvarından söktükleri direkleri, hezenleri ve ev eşyalarını yanlarına alır, başka yere göçerler. Birliğin bozulmasına şiddetle karşı olduklarını ortaya koyarlar. Göçtükleri yerde yeniden bir olurlar, iri olurlar, diri olurlar.

Olayın geçtiği yer bugün de kendi adlarıyla söylenmektedir. Aynı yerde yaşayan aileye mensup olanlar Kölükoğulları olarak bilinen kabiledir. Günümüzde Tepecik adını taşıyan yere yerleşmişler. Tepecik'ten bakınca eski yurtları olan Gelin Yurdu hâlâ görünmektedir. Zaman zaman eski yurtlarını seyredip iç geçirirler. Aynı aile birlik beraberlik içinde, dayanışmalarını sürdürerek hayatlarına devam etmektedirler.



GELİNCİK

KAYASI

EFSANESİ

Battalgazi ilçesi Orduzu Mahallesi yakınlarındaki Arslantepe yöresinin ilk yerleşim alanıdır. Arslantepe yerleşiminin çevresindeki evlerden birinde yoksul bir anne ve kızı birlikte yaşamaktadır. Aile geçimini birkaç koyun ve kuzusunu besleyerek onların sütünden, yoğurdundan, yününden sağlamaktadır. Koyunlara çobanlık eden genç kızın güzelliği dillere destandır. Arslantepe'de yaşayan her gencin gönlünde bu genç kızla evlenmek vardır. Kızı istemeye gelenlerin biri gelir biri gider ancak anne kızını biriyle evlendirdince yalnız kalmaktan korkmaktadır.

Bir gün annesi kızından yakındaki pınardan su getirmesini ister. Genç kız testiği alıp pınara gider. Pınarın başında mahallenin diğer kızları da su almak için beklemektedir. Sıra genç kıza gelince suyu doldururken bir erkek sesi duyulur: "Kızlar yolcuya verilecek bir tas suyunuz var mı?"

Genç kız elindeki tası suyla doldurup, "Buyur suyunu yolcu," diyerek uzatır. Su tasını alırken genç kızla göz göze gelen delikanlı kızın güzelliğine hayran kalır. Suyu içtikten sonra genç kıza, "Kimsin, kimlerdensin?" diye sorar, "Arslantepe'de yaşayan garip bir ananın kızıyım," cevabını alır.

Delikanlı, Değirmentepe'deki evine dönünce ailesine Arslantepe'de gördüğü bu kıza kendisine istemelerini söyler. Bu genç Değirmentepe Kralı'nın oğludur. Babası ne kadar ısrar etse de oğlunu bu sevdadan vazgeçiremez. Sonunda genç delikanlı babasını razı eder. Değirmentepe'den seçkin bir heyet Arslantepe'ye gelip kıızı isterler. Kızı istemeye gelenler yoksul ananın şaşkınlığı içerisinde evet cevabını alırlar.



Aslında ananın kızını uzaklara vermeye gönlü yoktur fakat bir kez söz ağzından çıkmıştır. Kızı istemeye gelenler Değirmen-tepe'ye döner, düğün hazırlıklarına başlarlar.

Arslantep'e'de bu haber duyulunca yöneticiler kurulacak akra-balıktan dolayı mutlu olurlar. Kız evinde de düğün hazırlıkları başlar. Düğün günü gelip çatar. Gelin alayı Arslantepe eteklerine gelir. Gelini ata bindirip dönerler. Gelin alayı, Gelincik Kayaları önüne gelince yavaşlar. Gelin yakınındakilere bir şeyler söyler. Alaydakilerin meraklı bakışları arasında iki atlı Arslantepe'ye doğru hızla uzaklaşır. Gelin anasının evinde oklavasını unutmuştur. Onu getirmeye giderler. Atlılar gelinin üzgün anasına varırlar. Durumu anlatıp oklavayı isterler. Ana oklavayı gelenlere teslim eder, eder ama içinden bu kadar zengin bir eve gelin olan kızına bu basit isteğinden dolayı beddua etmekten geri duramaz: "Gelinlik tacınla, elbisenle, atınla, askerle, alayınla taş kesilesin," der. Acılı ananın bedduası kabul olur. Atlıları bekleyen düğün alayı o anda insanlarıyla, atıyla, eşyasıyla taş kesilir.

Halk uzaktan düğün alayını andıran bu kayalıklara Gelin Kayası, o yöreye de Gelincik Tepesi adını vermiştir. Günümüzde de bu kayalıklar ziyaret edilebilmektedir.



İSPENDERE

BAKIRSU

EFSANESİ



Hititler Dönemi'nde Arslantepe Kralı'nın sarayında her zamankinden daha farklı bir koşturma vardır. Kralın kızı öyle bir hastalığa tutulmuş ki hizmetçiler, hekimler etrafında pervane olur ama bir çare bulamazlar.



Öyle bir hastalık ki güzeller güzeli genç kız yatağında bir o yana bir bu yana kıvrınmaktadır. Annesi yatağın başında elinden hiçbir şey gelmeden gözünün önünde ciğerpare si kızının böyle acı çekmesine dayanamaz olur. Soluğu kralın yanında alır, “Kralım! Sen ki dünyaya hükmediyorsun. Ama kızımız gözümüzün önünde eriyip gidiyor!” der. Kral, “Başvurmadığımız, başına getirmediğimiz hekim mi kaldı? Çare olamadılar,” diye cevap verir. Kraliçe, “Muhakkak bir çaresi olmalı. Daha uzaklara haber et, bir şifacı bul getir!” diyerek kralın yanından ayrılır. Kral eşine hak verir. Bu hastalığın bir dermanı olmalı, diye düşünür. Arasınlar tarasınlar bu hastalığın ilacını bulsunlar diye dört bir yana haber salar. Bu arada saray hekimleri kızın böbreklerinden rahatsız olduğu kanaatine varırlar. Ağrınlarnı biraz olsun dindirmek için ilaçlar hazırlarlar ama nafi le... Genç kız ilaçların tesiri geçtikten sonra yine acı içinde kıvrınmaya başlar.

Saraydan ulakların ayrılmalarından birkaç gün sonra, akşamüzeri kan ter içinde ulaklardan biri saraya döner. Prensesin hastalığına çare olacak birini bulduğunu söyler. Az sonra ulak kralın karşısına çıkarılır, “Kralım prensesimizin derdine çare olacak kişiyi buldum,” der. Kral, “Kimse hemen alıp getirin!” diye emir verir. Ulak, “Efendim, buradan bir günlük uzakta dağların yamacında Bakırsu diye bir yere vardım. Baktım ki her tarafta çadırlar kurulmuş. Çadırların ortasında bir şifacının çadırı var. Bu kurulan çadırlarda konaklayanların hepsi ondan şifa bulmak için gelmişler. Gelenlerin çoğu da şifa bulmuş. Prensesimizi de oraya götürmeliyiz,” der.

Kral vardır bunda bir hikmet diye eşi ve kızı ile konuşur. “Hemen oraya gidelim,” derler. Sabah olduğunda kraliçe ve kızına iki atın çektiği büyük, iki tekerlekli bir araba, arabanın orta yerine hastayı rahatsız etmeyecek bir döşek hazırlanır. Araba bakıcıları ve muhafızlarıyla birlikte Bakırsu’ya doğru ulağın öncülüğünde yola çıkar. Akşam olmadan ulak onları Bakırsu’ya ulaştırır. Kraliçeyi vakit kaybetmeden hemen şifacının çadırına götürürler.



Kraliçe kızının durumunu şifacıya anlatır, “Saray hekimleri böbreklerinden rahatsız olduğuna kanaat getirdiler. Fakat ilacını bulamadılar,” der. Hemen kraliçenin çadırı kurulur. Sonra şifacı çadıra davet edilir. Kralın kızını muayene ettikten sonra hastalığını tespit eder. Hekimlerin söylediği gibi böbreklerinden rahatsız olduğunu anlar.

“Burada en az on beş gün kalacak ve rengini bakıra benzeyen kayadan akan sudan her gün içebildiği kadar içecek. Bu su sıradan bir su değil. İçen insanın bağırsaklarının ve böbreklerinin hızlı çalışmasını sağlıyor. Hacet yoluna sık çıkarak böbreklerdeki kum ve taşları idrar yoluyla dışarıya atmasına vesile oluyor,” der.

Kraliçe kızının iyileşeceğini duyunca sevinir, “Kızım bu hastalıktan kurtulsun dile benden ne dilerse,” der. Kraliçenin ve kızının yüzü gülmüştür. En azından bir ümitleri, tutunacakları dalları vardır. Sabah erkenden Bakırsu’yun başına giderler. Prensese içebildiği kadar sudan içer. Suyun başında ağaçların gölgesinde istirahat ederler. Biraz sonra prenses yine Bakırsu’dan içer. Öyle ki susamasa bile bakırca doldurduğu suyu içmeye devam eder. O arada şifacının hazırladığı ilacı da kullanmaya devam eder. Birkaç saat geçmeden prenses utanarak, “Anne ayak yoluna çıkmam lâzım,” der. Hemen hacetini göreceği yere götürürler. Bu gidiş geliş gün içinde su içtikçe artar. Sayılı gün çabuk geçer. On beş günün sonunda prensesin ağrıları kesilir. Kraliçe buna inanamaz. Tamamen iyileşsin diye birkaç gün daha kalırlar. Artık prensesin yüzü eskisi gibi gülmeye başlar. Acılarından eser kalmamıştır. Ağrılarından tümüyle kurtulur. Kraliçe şifacıya nasıl teşekkür edeceğini bilemez. Şifacı, “Ben sadece vesile oldum kraliçem. Esas kızınızı iyi eden, şifa olan Bakırsu’dur,” der. Kraliçe, “Sana minnettarız. Dile benden ne dilerse?” diye sorar. Şifacı, “Sadece sağlığımızı dilerim. Bizim altınla gümüşle işimiz olmaz. Belki durumu müsait olmayan, bakıma muhtaç hastalarımıza iâşe sağlayabilirsiniz kraliçem. Benden yana hakkım helal olsun,” diye yanıtlar.



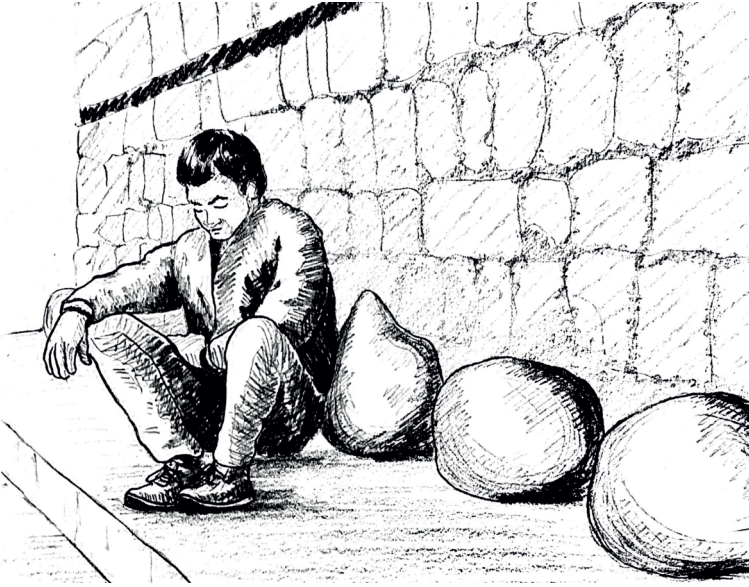
Kraliçe ve yanındakiler prensesin hastalıktan kurtulmasının sevinci ile Arslantepe Sarayı'na dönerler. Kral, kızının iyileşmesinden son derece mutlu olur. Hemen şenliklerin kurulmasını emreder. Şenlikler günlerce sürer. Bir kabile ile şifacının hastalarına iâşe, şifacıya da saraya başhekim olması için bir davet gönderilir. Ancak gelmez Bakırsu'da insanlara şifa dağıtmakta mutludur.

O günden bu yana geçen bin yıllar boyunca yüzlerce hasta gelip Bakırsu'dan iâer ve şifa bulur.



TOPTAŞ

EFSANESİ



Eski Malatya, İpek Yolu üzerinde doğuyu batıya, kuzeyi güneye bağlayan yolların kavşak noktasında kurulmuş bir şehirdir. Uzun yıllar evvel, Eski Malatya'da Toptaş Mahallesi'nin cami yanında geniş bir meydan olduğu rivayet edilir. Ayrıca meydanın dört tarafında sırayla dizili taşların her birinin o yöredeki on iki zengini temsil ettiği anlatılır. Çünkü yöre yoldan gelen misafirleri aç bırakmayan, misafirperver ve misafirperver oldukça zenginleşen yardımseverleriyle meşhurdur.

Yörede yaşayanların inançlarına göre yoldan gelip geçenleri, uzaktan gelenleri aç açıkta bırakmak zül sayılır. Buna uyulmadığında şehirde kıtlık olacağı inancı hâkimdir. Şüphesiz Allah garip gurabayı kollayanlara, aciz ve çaresizlere kol kanat gerenlere daha çok rızık verir.



Kimsesizleri, yetim ve öksüzleri yedirip içirenlerin hanesinin dolup taşacağı inancı bölgede yaygındır. Gülümsemenin bile sadaka sayıldığı yörede cömertlerin yoksulluk görmeyeceğine inanılır.

Rivayet odur ki, yörenin zenginleri arasında konuk sevmeyen çok varlıklı biri vardır. Herkes meydana kendisini temsil etsin, misafir gelsin diye toptaş koyarken bu kişi utancından adet yerini bulsun fakat kimse oturmasın diye toptaş yerine sivri bir taş koydurur. Günün birinde gelen bir misafir taşlardan birine oturmak isterken gözleri sivri taşa ilişir ve duraksar. Misafiri gören sivri taşın sahibi, "Sivri taş, sivri taş," diye seslenir. Misafir de seslenen kişi mahcup olmasın diye, taş oturmaya uygun olmadığından sivri taşa yaslanır. Sivri taşın sahibi, adamı konuk etmek üzere alıp evine götürür. Evdekilere konuğa yemekler pişirilmesi, ikramlarda bulunulması için seslenir.

Evde hemen hazırlıklara başlanır. Ancak misafir evdekilerin bu çabasını görünce, "Benim yiyeceğim en fazla bir tabak yemek, bu kadar israfa, zahmete gerek yok," der. Bunu duyan ev sahibi yaptığı hatanın farkına varır, "Fakir dersin ama garibin gözü, gönlü tok. Bizimse karnımız tok, gözümüz aç," der. O gece evinde misafir ettiği bu garip insanın karşısında ezilir, büzülür. Onu nasıl ağırlayıp memnun edeceğini bilemez. Sabaha kadar gözüne uyku girmez. Yemekten sonra misafire yan odada yer yatağını gösterir. Yolcu karnı tok bir hâlde hemen uykuya dalar. Sabah namazından önce de yatağının üzerine, "Yedik, içtik elhamdulillah! Bereketiniz bol olsun, Allah'a emanet olun güzel insanlar," notunu bırakarak yoluna revan olur. Ertesi gün meydana gelenler bu zengin adamı temsil eden sivri taşın yerine çoktan "toptaş" konuştuğunu görür.

Vaktiyle on iki toptaşın olduğu alanda şimdi on adet toptaş hâlen bulunuyor. Bu toptaşlardan ötürü meydanın yanındaki camiye Toptaş Cami, caminin çevresindeki yerleşime de Toptaş Mahallesi adı verilmiştir.



KIRK KARDEŞLER

EFSANESİ



Eski Malatya'da halk arasında anlatıldığına göre, yörede yakışıklı bir bey yaşar. Boylu poslu, kaytan bıyıklı, giyim kuşamına çok özen gösteren bu bey bir türlü evlenecek bir kız bulamaz. Yakınları, evlenip çocukluğa karışmasının zamanının çoktan geçtiğini söyleseler de o bir türlü evlenmeye karar veremez.



Gel zaman git zaman bey bir kervanla Eski Malatya'ya gelen bir Rum kızını görür, ona âşık olur. Allah'a şöyle yalvarır: "Allah'im bu kızı bana nasip et de evlat yüzü gösterme." Beyin bu duası kabul olur. Kızı babasından ister. Hıristiyan olan baba önce kızını vermek istemez. Fakat kızının da beye gönlünün olduğunu öğrenince beyden kırk torun ister. Ancak bu şekilde kızının Müslüman olmasına izin vereceğini ve hayatları boyunca onlara destek olacağını söyler. Allah'a yaptığı duayı unutan bey bu şartı kabul eder. Müslüman olan sevgilisi ile evlenir. Uzun süre çocukları olmaz. Bey karısını kaybetme korkusuyla devrin hekimlerini dolaşır. Bir türlü derdinin dermanını bulamaz. O devirde Eski Malatya'da yaşayan bir Allah dostunu ziyaret eder. Ondan yardım ister. Bu ulu kişi daha önce Allah'a vermiş olduğu sözü beye hatırlatır. Beye okuması için çeşitli dualar öğretir. Bey evine döndükten sonra öğrendiği duaları okur ve uykuya dalar. Uykusunda rüya görür. Rüyasına bir anlam veremez. Yeniden ulu kişiye gider. Ermiş adam beyin rüyasının yorumunu yapar. Kırk oğlunun doğacağını ancak bunların hiçbirinin uzun süre yaşamayacağını söyler. Ölen çocukları bir tepeye gömmesini öğütler. Bey ölen her oğlunu ermişin tavsiyesine uyarak kendi elleriyle Eski Malatya yakınındaki bir tepeye defneder. Tepeye beşik şeklinde bir taş koyar. Bu olay şehir halkı üzerinde büyük tesir yaratır. Böylece burası halkın gözünde kutsal bir yer hâline gelir.

Günü gelince Bey ile karısı da vefat ederler. Eski Malatyalılar onları da aynı tepeye defnederler. Yöre halkı tarafından Kırk Kardeşler diye anılan bu mezarlık kutsal kabul edilir.



KOCA VAİZ

EFSANESİ

Battalgazi ilçesi Meydanbaşı Mahallesi'nde eski dönemlerden beri ayakta kalan yapılardan biri de Melik Sunullah Cami'dir. Malatyalılar tarafından Vaiz Baba ya da Vaiz Ocağı diye bilinen camide üç mezar vardır. Bu üç kabirden biri Koca Vaiz'e aittir. Bu yatırdan ötürü mescit ve türbe Koca Vaiz adıyla anılır.

Melik Sunullah Cami'nde iki tahta sanduka daha bulunmaktadır. Bunlardan birinin Seyyid Battal Gazi'nin lalası olduğu bilinen Tevabil-i Rumi(Tevabil Gazi)'ye, diğzerinin de Seyyid Battal Gazi'nin hanımı Sitti Zeynep Hatun'a ait olduğu söylenir.

Uykuda korkanları, korkulu rüya görenleri veya uyumakta güçlük çekenleri şifa bulması için bu ziyarete götürürler. Halk, Koca Vaiz'in türbesini ziyaret edenlerin şifa bulduğuna inanır.

Sözlü kaynaklarda anlatılanlara bakılırsa Koca Vaiz, Osmanlı sultanlarından IV. Murat döneminde yaşamış ünlü bir İslam âlimidir. Rivayetlere göre IV. Murat, Bağdat seferine giderken, "Sen Murat, ben Murat," diyerek beyaz atını Fırat nehrinin coşkun sularına doğru sürer. Nehrin ortalarında bir girdaba yakalanır. Sürüklenip sulara gömüleceği sırada uzaktan bir el imdadına yetişir. Hem padişahı hem de atını mutlak bir ölümden kurtarır.

1639 yılının nisan ayının sonlarına doğru IV. Murat seferden dönerken o yöreye, Malatya'ya tekrar gelir. Padişah ve ordusu Fırat'ı geçip kıyıya çıktıktan sonra Eski Malatya'da orduğâh kurulur. Yörenin yöneticileri, âlimleri, erenleri padişahın Bağdat zaferini kutlamak ve O'na, hoş geldin demek için huzuruna varırlar. Padişah, selamlayarak önünden geçenleri iyice süzer. Kendisini ve atını kurtaran elin sahibini



bulmaya çalışır. Fakat aradığı kişiyi bulamaz. Şehrin yöneticisine başka gelecek kişi olup olmadığını sorar. Yönetici, “Ulemadan Koca Vaiz olarak tanınan yaşlı birinden gayri kimse kalmadı,” cevabını verir. Bunun üzerine padişah, “Söyleyin, o da gelsin,” der.

Koca Vaiz, IV. Murad'ın huzuruna çıkarılır. Padişah, “Herkes geldi, sen neden gelmedin?” diye sorar. Koca Vaiz, “Bakın hele padişahım, nehri geçerken sıkıntılı durumunuzda size yardım eden eli tanıyacak mısınız?” der. Padişah, Koca Vaiz Baba'nın elini dikkatle inceler. Kurtuluşunu sağlayan elin aynı el olduğunu hayretler içinde görür. Koca Vaiz'e gereken hürmet ve ilgiyi gösterir. Böylece onun ne kadar ulu bir kişi olduğunu anlar.

Bunun üzerine padişah tarafından Koca Vaiz'e Malatya ovasından geniş bir arazi verilir. Koca Vaiz, Malatyalıların gönlündeki saygınlığını hem yaşarken hem de öldükten sonra sürdürmüş ender büyüklerden biridir. Bundan dolayı türbesi en çok ziyaret edilip dua edilen mekânlardandır. Koca Vaiz ziyaret edildiğinde yanındaki iki kabirde yatanlar için de ayrıca dualar okunur.



KORUCUK BABA

EFSANESİ

“Eşittiğim, duyduğum, Horasan denen bir yerdenmiş bu mübarek zat, Hasan-ı Basri. Bir sandığa goyulmuş, Fırat'ın suyuna atılmış. Fırat'tan da nehirinen beraber gelmiş, Gorucuh'da dutmuşlar. Burada yetişmiş, büyümüş, evlenmiş, bir fena gadına düşmüş. Öküzünen çüt sürermiş, bu garı her gün mastayı alır, duvarın çamır sıvasını sökermiş, gine suvarmış, gine dökermiş. Bu uzun boylu bunnan kırk sene hayat arhadaşı olmuş, sabırınan yaşamış, büyük yetkin bi zat olmuş. Bunun gapısına, neçe zencir delileri gelir, senin benim gibi olur gidermiş. Bu zat, suyunan geldim; akıbetim de suyunan giderim, dermiş.”

Seksenli yıllarda çekilen, “Fırat Göl Olurken” isimli bir belgeselde, şimdi Fırat'ın suları altında uyuyan Korucuk köyünden bir kadın Malatya ağzıyla böyle anlatıyor Hasan-ı Basri Hazretleri'nin nasıl bir mübarek zat olduğunu.

Yöre insanının Korucuk Baba dediği Hasan-ı Basri Hazretleri'nin türbesi Eski Malatya'nın Korucuk köyündeydi. Köy küçük bir ormanlık alanın içinde olduğu için bu adı almıştır. Ancak artık bu köy de türbe de yerinde değildir.

Türkiye Cumhuriyeti, Mezopotamya'da, Anadolu'da, kardeşi Dicle Nehri ile birlikte sayısız uygarlığa can vermiş, bazen yatağına sığmayıp sellerle önüne gelen her şeyi sürüklemiş kadim Fırat'ı büyük baraj projeleriyle zapt etmeye karar verdi. Fırat'ın suyu binlerce yıldır bu topraklara can veriyordu, elektriği de Anadolu'ya ışık olacaktı bu defa. Gel gör ki baraj gölünün bir bedeli de olacaktı. Göl olan Fırat'ın önüne gelen çok sayıda köy, arazi, bağ, bahçe, ağaç, bu toprak parçalarının içerisindeki sayısız ev, ağıl, cami, yol ve nice doğa ile insan yapımı eser suların altında kalacaktı.



Hasan-ı Basri Türbesi de bu kaçınılmaz sondan nasibini alacaktı ama Malatyalıların gönlü onu suyun altında bırakmaya elvermedi. "Suyla geldim, suyla gideceğim," kehaneti doğru çıkmaya çıkmıştı ama Malatyalının gönlünden bir yere gidemezdi.

1986 yılında Karakaya Barajı türbesini yutmadan bir süre önce türbe Malatya İl Müftülüğü, Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve belediye görevlilerinin gözetiminde nakledildi. Mezar kazıldı, kemikleri dualarla çıkarıldı ve bugün Eski Malatya'da bulunan yeni mekânına taşınarak defnedildi. Hem de Kırk Kardeşler Şehitliği'nin hemen yanı başına. Türbenin çevresi ağaçlandırıldı, ziyaretçiler için yemek pişirme ve konaklama yerleri yapıldı. O gün bu gündür Hasan-ı Basri Hazretleri'nin türbesi, yine Korucuk Ziyareti diye hürmet görüyor; ziyaretçilerle dolup taşıyor.

1312 ve 1325 tarihli Mamüretü'l-Aziz Salnamesi'nde "ziyaretgâh" olarak geçen bu türbede yatan zatın Basra'daki Hasan-ı Basri'nin müritlerinden biri olduğuna inanılır. Yöre halkı onun Fırat kenarındaki köylüleri irşat ederek buraya kadar geldiğini ve Korucuk köyünde vefat ettiğini anlatır.

Anlatılan rivayetlere göre, Korucuk Baba bir sandığın içinde suyla gelip kendine yurt olmuş köyünü çok sevmiş, köylüler de Korucuk Baba'yı çok seviyormuş. Gün gelmiş köyden bir kızla evermişler. Kader, kısmet bu ya, karısına, çocuklarının annesine bir hâller olmuş. Akli yerinde değilmiş. Hasan-ı Basri'nin bin bir emekle yaptığı kerpiç evin duvarını mastayla kazır dururmuş. Masta dediğimiz alet, üvendire aslında. Öküzle çift sürülürken, öküzü dürtmek için kullanılan ucu çivili uzun, kalın bir sopa. Toprağı sürüp karnımızı doyuracak buğdayın yetişmesinde en zor işi gören öküze daha çok çalışsın diye mastayla zulüm etmemiz gibi akli yerinde olmayan bu zavallı kadın da aynı mastayla evin duvarını yıkıp bilmeden kocasına zulüm etmiş.



Zulüm etmiş etmesine ama kocası sabırla, hoşgörüyle katlanmış ona. “Belki, bu da bir imtihan bana Yüce Allah’tan,” demiş. Gün gelmiş Allah onun mükâfatını vermiş, ermiş bir zat olmuş.

O gün bu gündür Eski Malatyalılar, “Yerli deliye Korucuk ne etsin,” deseler de aklından zoru olanları, psikolojik rahatsızlığı olanları şifa bulsun, iyileşsinler diye Korucuk Baba’nın huzuruna götürür olmuşlar. Türbeyi ziyaret edenler, dualar okurlar. Mezarın ve türbenin çevresinde üç, beş veya yedi defa dönerler. Türbeden dilekte bulunurlar. Kurban getirenler kurbanlığı kesip lokma yaparlar; herkese dağıtırlar.



Türkülerle Malatya

ARADA BİR ARADA BİR

Ne olursun selam yolla
Arada bir arada bir
Kolların boynuma dola
Arada bir arada bir

Sinem yanar sarmaya gel
Dertli başım sormaya gel
Diler isen vurmaya gel
Arada bir arada bir

Yalnız gitti gideli
Çağlar oldu gözüm seli
Bir mektup yaz deli deli
Arada bir arada bir

Sinem yanar sarmaya gel
Dertli başım sormaya gel
Diler isen vurmaya gel
Arada bir arada bir

Anonim



KÖŞKERBABA

EFSANESİ

Eski zamanlarda Fırat'ı geçmek hep büyük bir mesele olmuştur. Fırat için, geçtiği yerlere can verir ama gönlü istemezse geçit vermez, denir. Ancak Urartu Kralı II. Sardur, Fırat'ı geçen ender kişilerden olduğunu, 2800 sene kadar önce ta Van'dan kalkıp Malatya'nın Fırat kıyılarına kadar geldiğini söyler. Belki bu anlatının doğruluğu tartışılır ama II. Sardur'un İzollu'da kayaya yazdırdığı kitabeye göre kendisi Fırat'ı geçip bir günde yetmiş kaleyi zapt etmiştir. II. Sardur şimdi Karakaya Baraj Gölü altında uyuyan ama bir kopyası Malatya Arkeoloji Müzesinde bulunan yazıtında şöyle der:

Sardur der ki: "Fırat bakir bir yerdi, buradan daha önce hiçbir kral geçmemiştir. Ben yüce tanrı Haldi'ye, Teişeba'ya ve Şivini'ye, Urartu tanrılarına, bir prensin büyüklüğüyle yalvardım, yakardım. Onlardan dilekte bulundum. Tanrılar sesimi duydu, bana yol verdi. Tumeşki önünde askerlerin arasında Fırat'ı geçtim."

Urartu Kralı'nın Fırat'ı geçip Arslantepe'ye, yani Malatya'nın idari kalbine kadar geldiğini söylediği yer de Köşkerbaba Höyüğü diye bilinir. Köşkerbaba Höyüğü, Battalgazi ilçesinin 28 kilometre doğusunda Şişman Çayı yolunun hemen kuzeyinde Fırat'ın batı kıyısında bulunuyordu ve orta büyüklükteydi. Baraj yapıldıktan sonra suyun altında kalan Köşkerbaba Höyüğü, Malatya-Elazığ demiryolu köprüsüne yakın bir yerdedi. Höyükte İlk Tunç Çağı'ndan Osmanlı Dönemi'nin sonuna kadar sürekli yerleşim olduğu buluntulardan anlaşılmaktadır.

Rivayet odur ki, vaktiyle bu köyde Köşkerbaba adıyla ermiş bir zat yaşarmış. Köşker, yemeni denen bir tür ayakkabıyı diken bir usta, yani ayakkabı ustasıymış. Derler ya, bir ağzı yerde, bir ağzı gökte diye, o denli iri bir adammış Köşkerbaba. Sade bir ayakkabı ustası değilmiş.



Parası olandan para almış ama olmayanın duası yetmiş ona. Bayramları köyde hangi evin ayakkabı yaptıramayacağını bildiğinden onların "bayramlığını" hazır eder, yatsı namazından sonra karanlıkta kapının önüne bırakmış. Herkes bilirmiş bu alicenaplığın kimden kaynaklandığını ama o lafının bile edilmesini istemez, iyiliğini söylemeye yeltenene kızarmış. Bu onu insanların gözünde daha büyük kılarmış, çok saygı görmüş.

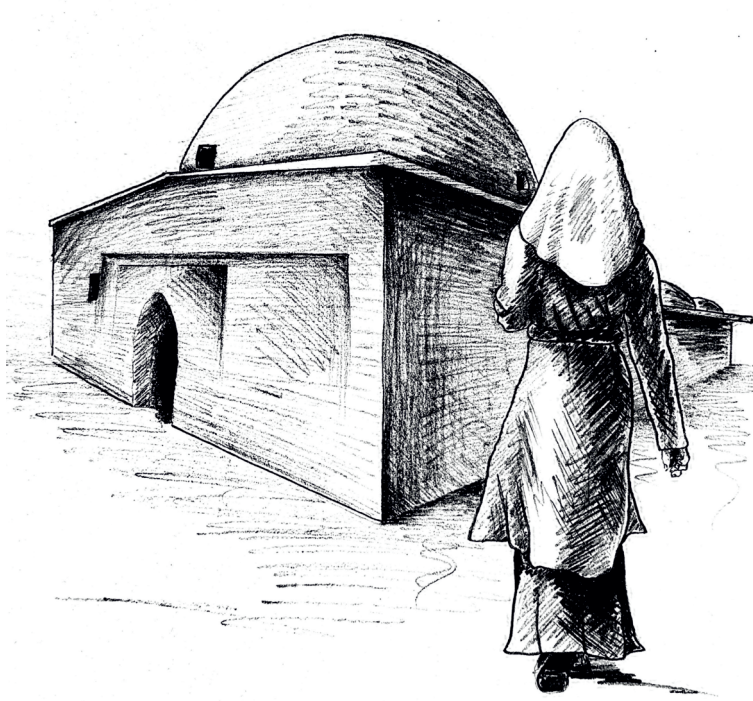
Köşkerbaba boyu, posu, endamıyla da büyümüş insanların gözünde. Yemeniyi dikerken canı bir tas su içmek istediğinde veya deriyi ıslatması gerektiğinde kürsüsünden hiç kalkmaz, kabıyla ta uzaktaki Fırat'a uzanır, suyu almış. Gün gelmiş, eceli yetmiş, ahrete göç etmiş. Efsane bu ya, burnunun deliğinden küçük bir çocuk geçecek kadar büyük, dev gibi bir adammış. Kocaman bir mezar kazıp, zorlukla içine yerleştirebilmişler. Bir başka rivayete göre, Köşkerbaba'yı sığdıracak mezar bulamamışlar da cesedini kabrine katlayıp koymuşlar.



MERCİMEK HATUN

VE BATTALGAZİ TARİHİ HAMAMI

EFSANESİ



Asırlar önce Eski Malatya'da yaşayan çok zengin bir bey vardır. Hayır hasenatı çok seven bu bey bölgede çok sevilip sayılır. Garipleri yedirir içirir, yetime öksüze sahip çıkar, evlilik çağına gelen gençlerin yuva kurmasına yardımcı olur. O, insanlara yardım edip kol kanat geldikçe malı mülkü artar, parasının hesabı bilemez olur.



Gün gelir Eski Malatya'nın en güzel kızıyla birbirlerini severek evlenirler. Her geçen gün bu iki gencin birbirlerine saygı, sevgi ve aşkları artar. Mutlu mesut yaşarlar. Onların varlık içerisinde mutlu yaşamalarını çekemeyenler, onları kıskananlar içten içe beddua etmeye başlarlar. Ancak bir sadaka kırk kazayı kovar derler. Onlar iyilik yaptıkça servetleri artmaya devam eder. Fakat evliliklerinin üzerinden yıllar geçmesine rağmen bir türlü çocukları olmaz. Karı koca bu duruma çok üzülür. Çevrede bulunan bütün şifacılar gider, verdikleri ilaçları kullanırlar ama nafiye.

Onlar bir evlat sahibi olmayı bu kadar çok isterken hiç beklenmedik bir zamanda bey ölür. Bu acıyı zor da olsa atlatan evin hanımı tarlalarında çalışan, hayvanlarına bakıp besleyen, evinde hizmetini yapan insanların durumuna bakarak hayatın devam ettiğini düşünür. Kocasından kalan işlere yeniden dört elle sarılır. Bir daha evlenmeyi hiç düşünmez. Genç ve güzel bir dul hanım olarak yörede nam salar. Eşini çok seven bu kadına çevredекiler Mercimek Hatun adını verirler. Mutluluğu, yanında çalışan insanların sevincinde bulur. Kocasının yaptığı hayır işlerini devam ettirir. Bütün zamanını işine gücüne ayırır. Yoksullara, yolda kalanlara, yetimlere, öksüzlere kol kanat gerer. Çeşmeler ve yollar yaptırır. Darlığa düşenler, işlerini kaybedenler, doğruca ona koşarlar. Mercimek Hatun gelen hiç kimseyi geri çevirmez, yok demez, onları eli boş göndermez.

Mercimek Hatun bir gün hizmetindeki hanımlarla hamama gitmek ister. O dönemde Eski Malatya'daki tüm hamamları birer birer dolaşır. Kiminin temiz olmadığını görür kiminin de insanları hoş karşılamadıklarını düşünür. Kısacası hiçbirini beğenmez. Bunun üzerine Meydanbaşı Mahallesi'nde çok güzel bir hamam yaptırır. Gelen geçenlerin, yoksulların emrine verir.



Aradan hayli bir zaman geçer. Etrafında bulunanlar ve çalışanlar, kocasından kalan serveti artıran, malını mülkünü çoğaltan kadıncağızın hizmetinden uzaklaşır, onu zor durumda bırakırlar. Tarlalar sürülmez, ekinler ekilmez; mal mülk ortada kalır. Bakarsan bağ bakmazsan dağ olur misali bağlar, bahçeler bakımsızlıktan mera olur. Mercimek Hatun işlerini gördürmek için çevreden bulduğu insanlara iki üç kat para vermek zorunda kalır. Sonradan yanına gelen insanların sözüyle, elinde kalan son parasını da harca yııp bitirince görülmedik bir yoksulluğa düşer. O kadar ki yıkanmak için tas yerine karpuz kabuğu kullanmak zorunda kalır. Dolayısıyla fakir fukaranın gideceği bir kapı daha kapanmıştır. Bu duruma dürüst insanlar çok üzülürler.

Mercimek Hatun da kendisini sevenlere ve hâline acıyanlara bir vasiyette bulunur. Öldükten sonra mezar taşına aşağıdaki sözlerin yazılmasını ister. Vakti gelince bu hayırsever hatun da Hakk'ın rahmetine kavuşur. Kırklar Mezarlığı'na defnedilir. Sevenleri mezar taşına istediği şu sözleri yazdırırlar:

“Ben bir Mercimek Hatun idim kendi başıma,
Günde yarım kırat tuz ekerdim aşıma,
On sekiz hamamdan bohçamı getirttim,
Bir hamam yaptırdım Meydanbaşı'na,
Öyle bir zaman geldi ki! Aman Allahım!
Karpuz kabuğuyla su döktüm başıma...”

Ölümünden sonra mezarlığı ziyaret edenler, koca bir varlıktan müthiş bir darlığa düşen bu iyiliksever hanım için gözyaşı dökerler.



Aradan zaman geçer, mezarlık bakımsız kalır. Bazı mezar taşları yeni binaların yapımında, bazıları da köprülerde, su arklarında kullanılır. Bu arada Mercimek Hatun'un mezar taşı da ortadan kaybolur. Ancak Mercimek Hatun'un yaptırdığı hamam yıllar içerisinde birçok tadilat görse de günümüzde hâlâ hizmet vermektedir.



NADİR KÖPRÜSÜ

EFSANESİ

Nadir Köprüsü, Darende ilçe merkezindedir. Bulunduğu mahalleye adını vermiştir. Nadir Mahallesi ile Gökyar Mahallesi arasından geçen Tohma Çayı üzerine yapılmıştır. Darende'deki köprülerin en eskisidir. Köprü'nün kemerlerinin dış taraflarındaki kesme taşlar düzgün, diğer tarafları ise kaba yontulmuş taşlarla örülmüştür. Yuvarlak iki gözlü kemerden oluşan köprü'nün üstü düzdür. Nadir Köprüsü batıdan doğuya doğru uzanır. Köprü'nün yapımıyla ilgili olarak halk arasında şöyle bir rivayet anlatılmaktadır:

Yavuz Sultan Selim, Mısır seferine giderken Darende'den geçer. Sultan ile birlikte birçok paşa da bu sefere katılır. Yavuz Sultan Selim'e refakat eden paşa sayısı otuz altıdır. Bunlardan biri de Beşir Mehmet Paşa'dır. Beşir Mehmet Paşa kendi memleketine hizmet etmek adına iki mahalle arasında ihtiyaç olan yere bir köprü yaptırmaya karar verir. Köprü'nün yapımı sırasında otuz altı paşa hep birlikte köprü inşaatını görmeye giderler. Bu kadar çok sayıda paşanın bir arada olması çok nadir rastlanan bir olaydır. Buna izafeten köprü'nün adını "Nadir Köprüsü" koyarlar. O zamandan bu vakte kadar Nadir Köprüsü Darenelilere hizmet vermektedir. Köprü 2010 yılında büyük bir onarım geçirmiştir.



Türkülerle Malatya

AŞAĞIDAN GELİR OMUZ OMUZA

Aşağıdan gelir omuz omuza
Çiğdem de karışmış aman aman güle nergize
Benden selam olsun o vefasıza

Baba bayramınız aman aman mübarek ola
Kirve bayramınız aman aman karalı gele

Duvara yaslandım cıgaram içem
Yağlı kurşun gelir aman aman ben nere kaçam
Kanadım yoktur ki havaya uçam

Baba bayramınız aman aman mübarek ola
Kirve bayramınız aman aman karalı gele

Yorgun yorgun vardım orak biçmeye
Köyün çeşmesinden aman aman bir su içmeye
Yağlı kurşun gelir ciğer deşmeye

Baba bayramınız aman aman mübarek ola
Kirve bayramınız aman aman karalı gele

Anonim



PINARBAŞI

DERME

EFSANESİ



Gündüzbey Pınarbaşı gönüllere dolan, cana can katan, sınırları yatıştırın, hazinesi bol, akışı çağlayanlı ak köpüklü Derme Suyu'nun başıdır. Çağlar boyu gece demez gündüz demez hiç yorulmadan akar durur. Etrafındaki dağlar, yamaçlarındaki bağlar, el ele vermiş burayı gezip görmeye, bilip öğrenmeye gelenlere doğadan güzellikler sunmak için aralarında anlaşmışlar. Bu kaynağın başına gelenler serinler, tefekkür ederler, inanışları derinlere gider.



Derme Suyu hakkında anlatılan rivayetlere göre, Hazreti İsa ve müritleri dinlerini yaymak için çıkmış yola. İnananlarıyla diyar diyar dolaşmış. Dağlar, tepeler, göller, şehirler aşmış. Gele gele buraya ulaşmış. Yol yorgunluğu, isteksizlik, hâlsizlik başlamış hepsinde. Susuzluktan dudakları çatlamış. Herkes bitap düşmüş. Hz. İsa ile gelen müritleri kendi aralarında hâlimizi anlatalım, derdimize bir çare bulsun demişler. Kurtarsın bizi bu sıkıntıdan, kazanalım eski güvenimizi, güçlü imanımızı. Yeniden gönlümüzde güller açsın. Sözcü seçmişler içlerinden ağzı laf yapan, özü sözü bir olanı. Selam verip çıkmış İsa'nın huzuruna:

“Ey Tanrı'nın elçisi muhtacız size, şefaata eyle bize. Yorgun değiliz, aç değiliz. Sana inandık birlikte buralara geldik. Sohbetlerinde, “Her ağaç kendi meyvesinden bilinir,” dedin; inandık. Senin elin herkese karşı ise herkesin eli de sana karşı olur dedin; kandık. Tanrı korkusu bilgilerin başlangıcı diye emrettin dinledik, sana mürit olduk. Ne zenginlik ne fakirlik isteyen biçimindeki fetvanı beğendik. Para, mal mülk sevgisi bütün kötülüklerin başıdır dedin; bu yoldaki ihtirasımızı yendik. Rüzgâr eken fırtına biçer, mademki iyi ad her şeyden değerli, mademki zengin olmak ihtirasının adı öyleyse bize sen yardım et. Çok susadık, gözyaşlarımız da dilimiz gibi kuru; merhamet et, lütufta bulun, kalbin dolsun yardım nuru. İçecek su bul, ölümden kurtar bizleri, haber ilet kurda kuşa, emir ver dağa taşta, ısmarla bulutlara birer damla olsun su getirsin, son bulsun artık bu hâlimiz, kalmadı mecalimiz.”

Hazreti İsa bu sözcünün niyazları karşısında çok üzülmüş. Elindeki asayı saplayarak toprağa, atmış içten gelen bir nara... Sonunda Tanrı'ya şöyle yalvarmış:

“Ulu Tanrım çağrına uyduğum, sana bel bağladım. İsteğimi kabul et. Su çıkar, şu asamı sapladığım yerden. Yok mudur yüce Tanrının hazinesinde?” Rabbi acımış resulüne, fayda vermiş bu yakarış. Yer yerinden oynamış su fıskırmış dereler dolusu yerden. Müritler de kurt



kuş da kana kana içmiş. Artan yol bulup akmış, çağlayan olmuş. Çağlanmış köpürerek akmış, akmış Gündüzbey'e ulaşmış. O yürümüş, dağ yürümüş, ova yürümüş. Irmak koşmuş. Ağaç, yaprak, çiçek coşmuş. Anılar bala, ağaçlar meyveye durmuş.

Kayaların içinden gümbür gümbür su gelince müritler bir araya gelip bir ayazma yapmışlar. İbadet için de bir yer gerek olduğunda yapılmış bir kilise yine bu suyun başına, yazılmış şu isim işlemeli kapı taşına: Der-i Mesih. Belki kolay söylensin, belki kökü şimdiki halkın diliyle benzeşsin diye seçilmiş bu isim. Şimdi olmuş adı Derme Suyu... Bugün hâlâ Derme Suyu her engeli aşsa aşsa, yatağından taşta taşta Gündüzbey'e ulaşır. Kıvrım kıvrım akar yüzyıllardır olduğu gibi. Şimdi-lerde yeni bir kanal ile şehre iner. Derme Suyu bu uzun yolculuktan sonra kavuşur Fırat'a, hasreti biter.



Türkülerle Malatya

AKÇADAĞ'IN DÜZÜNE

Akçadağ'ın düzüne
Buğday ektim yüzüne
Ben gönlümü kaptırdım
Bir hayının kızına

Akçadağ köyü yazı
Şu gelen kimin kızı
Beni bir güzel vurdu
Açtı galbime sızı

Ekinler ekiliyor
Bülbüller ötüşüyor
Yarimden mektup gelmiş
Yüreğim tutuşuyor



SARIKIZ

EFSANESİ

Eski zamanların birinde, Malatya'nın Hekimhan ilçesi Çörekli mevkiinde hayvancılıkla geçinen bir Türkmen obası yaylada bulunmaktadır. Obada her ailenin büyükbaş ve küçükbaş hayvanlardan oluşan bir sürüsü vardır. Obadaki ailelerden birinde sarı saçlı, mavi gözlü güzeller güzeli bir çoban kız yaşar. O yörede benim diyen yiğide taş çıkarıncasına at binen cevval mi cevval bir genç kız... Öyle ki dillere destan bir küheylan üzerinde güder koyunları.

Sarikız bir gün koyunlarını otlatırken serbest bıraktığı atı ansızın gördüğü bir yılandan ürkererek hızla uzaklara doğru koşup gözden kaybolur. Yakınındaki sürünün sahibinden bir atı emanet olarak eyerin üzerine atlayarak kaçan atına doğru koşturur. Uzun zaman çevrede araştırır, atını bulamayınca Leylek Dağı'nın eteklerine doğru yönelir. Çayırılık, gürül gürül suların aktığı, yamaçlarının ağaçlarla kaplı olduğu bir yaylaya ulaşır. Atının bu çayırlarda otladığını görür. Bindığı attan inerek kaçan kendi atına doğru yürür. Atı da Sarikız'ı görünce sevinçle kişner. Atını okşayıp sever. At da alnını Sarikız'a sürterek hasret giderir. Atına binen Sarikız emanet atı yedeğine alarak obasına döner. Obada herkes Sarikız'ın çevresine toplanır. Sarikız o gün başından geçenleri anlatır. Yaylanın güzelliğini, suyunun ve otunun bol olduğunu söyler ve çadırları sökerek bu yaylaya göçmeyi teklif eder. Obanın ileri gelen yaşlıları birbirlerine bakar, "Bir kez de biz görelim," derler.

Ertesi gün Sarikız'ı yanlarına alarak yaylayı görmeye giderler. Yaylayı Sarikız'ın anlattığından daha çok beğenirler. Obanın yarısını bu yaylaya taşımaya karar verirler. Böylece obanın bir kısmı önceki yaylada kalır, bir kısmı da yeni yaylaya yerleşir.



Günümüzde Sarıkız Mahallesi olarak bilinen bu yeni yer çok verimli ve hayvancılık için çok elverişlidir. Köyün tam ortasında iki değirmeni döndürecek kadar güçlü bir su akmaktadır. İnsanların ve hayvanların içtiği bu su, süt beyaz renkte; yazın soğuk, kışın ise ılık akmaktadır. Burada yaşayanlar mutlu, yaşam sevinci dolu bir ömür sürerler. Gel zaman git zaman kendi köyünden bir genç Sarıkız'a âşık olur. Pınarın başında görüşüp anlaşırlar. Sarıkız, "Büyükleriniz gelip ailemden beni istesinler," der. Daha sonra bütün köyün katıldığı bir nişan töreni yapılarak iki genç nişanlanır. Ertesi yıl harman zamanından sonra düğün yapmaya karar verilir. Sarıkız çeyizini hazırlar. Oğlan tarafı da harman zamanından sonra yapacağı düğüne hazırlanır.

Bahar olunca hayvanlarını otlamak için yaylaya çıkarlar. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan köylünün işleri yoğundur. İlyazda padişahın fermanı gelir, köyün gençleri sefere çağrılır. Sarıkız'ın nişanlısı da askere uğurlananlar arasındadır. Köyden asker ocağına gidecek gençler topluca, dualarla yolcu edilir. Savaş başlar, köyde bulunan herkes evladından, Sarıkız da nişanlısından haber bekler. Birkaç ay sonra gidenler geri dönerler. Ancak aralarında Sarıkız'ın nişanlısı yoktur. Gencin ailesi ve Sarıkız büyük üzüntü içerisinde ağıtlar yakarlar. Birkaç gün sonra kendine gelen Sarıkız nişanlısının dışında biriyle evlenemeyeceğini ailesine söyler. Bir süre sonra çeyizini ve takılarını paraya çevirerek köyün ortasındaki pınarın üzerine çok güzel taştan bir çeşme yaptırır. Kitabesinde R.1171 tarihi yazılıdır

Ondan sonraki hayatında kendi sürüsüyle, atıyla, ailesiyle meşgul olur. Köyünde yaşayan yetim, öksüz ve ihtiyaç sahiplerine yardım eder. Hastaların derdine deva arar. Vakti saati gelince Sarıkız da bu dünyadan göçer. Köyün büyük mezarlığına defnedilir. Mezarı hâlâ aynı yerinde durur. Sarıkız'ın çeşmesinden su içen insanlar, kurt kuş, börtü böcek, otlar ve ağaçlar susuzluğunu giderip Sarıkız ve nişanlısına duacı olurlar.



SÜT PINARI

EFSANESİ



Eski Malatya Meydanbaşı Mahallesi'ndeki Sütlü Minare'den elli metre kadar aşağıda, Derme Kanalı'nın yanında, Poyraz Konağı'nın karşısında adı Süt Pınarı olan bir çeşme yüz yıllardır insanları, canlıları suya doyurmaktadır. Yeni bebeği olan annelerin sütü azalır ya da kesilirse de bu pınardan su içince sütünün tekrar geleceğine inanılır.



Rivayete göre, uzun yıllar önce Eski Malatya'da bir gelin nur topu gibi bir oğlan çocuğu dünyaya getirmiştir. Sevimli yavru, avlusunda havuzu, bir de dut ağacı olan iki katlı evin neşesi, ilgi odağı olmuştur hemen. Genç gelin ilk yavrusunun üzerine titremektedir ama kaynanası da kendi oğluymuş gibi gözünü torununun üzerinden ayırmamaktadır. Bir gün, kaynana bebeğin feryat figan ağladığını duyunca telaşla gelininin yanına gelir, "Çağanın neyi var kızım," diye sorar. Gelin, "Ana benim sütüm çekildi. Bebek aç onun için ağlıyor," der. "Neden söylemiyorsun kızım," diye sitem eder kaynanası. Hemen mutfağa geçer. Anne sütünü çoğaltacak yiyecekler, içecekler hazırlar; geline yedirir. Aradan bir iki gün geçer, annenin sütü biraz gelir. Ancak aradan çok geçmez, sütü tekrar azalır. Kaynana geline, "Kızım kalk mahallede komşuları gez. Olmadı öteki mahalleyi dolaş, yeni bebeği olan varsa sütanne olarak konuşup anlaşalım. Her gün gelsin bebeği emzirsin," der.

Ertesi gün sabah erkenden kalkan gelin tüm mahalledeki komşuları kapı kapı dolaşır. Nafile, kimseyi bulamaz. Yakın mahalledeki evlere de yeni bebek doğuran bir gelin var mı, diye sorar; olumlu cevap alamaz. Akşama doğru yorgun argın eve dönerken gözü Poyraz Konağı'nın karşısındaki Ak Çeşme'ye takılır. Yazın sıcaklığında dolaş ha dolaş, kan ter içinde kalmış, üzüntüsünden bir damla su içmeyi, bir lokma ekme yemeyi akıl edememiştir. Süt bekleyen yavrusunun ağlaması kulaklarında yankılanmaktadır ama açıklık neyse de susuzluğa dayanacak hâli kalmamıştır. Ak Çeşme'nin yanındaki yassı kayanın üzerine oturur. Çeşmenin olduğundan berrak bembeyaz bir su çeşmenin ön tarafındaki küçük havuza akmaktadır. Oluktan akan su havuzda biriken suya değdikçe süt beyaz baloncuklar oluşmaktadır. Elini yüzünü soğuk suyla yıkayıp biraz kendine gelir. İki elini birleştirip avucunu çukurlaştırır. Avucuyla aldığı suyu kana kana yudumlar ama bir türlü susuzluğu geçmez. Dayanamayıp ağzını oluğa dayayıp doyusuya içer. Sonra geri çekilip üstünden kalktığı taşa yeniden oturur. Ne yapacağını, bebeğinin karnını nasıl doyuracağını bilemez hâlde havuza akan süt



beyaz suyu seyredirken, “Allah’ım, güzel Allah’ım, âlemleri var edensin, sen şu yavrumun rızkını veresin,” diye gözleri yaşlı dua eder. Geç olmuştur, birazdan hava kararacaktır, kalkıp evine doğru yürümeye başlar.

Avluya açılan kanatlı kapıdan içeri girince kaynanasının kucağında kundakta ağlayan bebeğini görür, yüreği iyice parçalanır. Kaynana, “Nerede kaldın kızım?” diye sorar. Gelin, “Akşama kadar dolandım. Ayaklarıma karasular indi. Kimseyi bulamadım, çok açım, inşallah şu yavruma verecek bir damla sütüm ola,” diye cevap verir. Yavrusunu kucaklar, koklar. Ana kokusunu alan bebeği bir anda ağlamayı keser, gülümsemeye başlar. Sonra bebek derin bir uykuya dalar. Birkaç lokma atıştıran gelinin aklı hâlâ yavrusundadır. Bebeğin yanına gider, hiç dışarı çıkmaz; belki bir, belki iki saat gözleri yaşlı yavrusunu izler. An gelir, bebek işte, uyanır, ağlamaya başlar; açlığa çare yoktur. Gelin çaresizce, belki bir umut diye, memesini açıp yavrunun ağzına verip teselli etmeye gayret eder. Bebek iştahla emmeye başlarken gelin aniden o kurumuş göğsünden süt akmaya başladığını fark eder. Bebek emer, emer, emer; hem de yorulana, minik karnı sütle dolana kadar. Sonra sevinç dolu bir yüz ifadesiyle gözlerini kapatıp mışıl mışıl uyumaya başlar.

Bebeği beşiğine koyan gelin sevinçle kaynanasına koşup durumu anlatır. O da, “Akşama kadar ne yedin, ne içtin kızım?” diye sorar. “Hiçbir şey ana. Çok susamıştım, sadece ak çeşmeden bolca su içtim,” diye karşılık verir. Kocası, kayınbabası, görümceleri, kayınları akşam bakır sininin ortasına konmuş tavadan bulgur pilavı kaşıklarken hayretler içinde bu durumu konuşurlar. Hiçbir anlam veremez, var bunda bir hikmet, demekle yetinirler.

Kaynana gelinine, “Sen yine sabah erkenden çeşmeye git! Hem su iç hem de sitille eve getir,” der. Gelin artık sadece bu çeşmeden su içer. Çekilen sütü tekrar gelir. Bebek annesinin sütünü içtikçe yüzüne kan gelir, tombul, sevimli bir çocuk olur.



Aylar ayları, yıllar yılları kovalar, o çocuk kocaman olur ama Eski Malatyalılar Ak Çeşme'nin bereketini akıllarına yazmışlardır. Sütü az gelen gelinler göğüslerine süt dolsun, yavrularına can olsun diye çeşmenin suyuna koşarlar. Artık çeşmenin adı da Ak Çeşme değil, Süt Pınarı olmuştur. Sonraları insanlar, annelerin sütünü çoğaltan Süt Pınarı hayvanlarımızın da sütünü çoğaltır diyerek ineklerini, keçilerini, koyunlarını da su içirmeye buraya getirir olmuşlar.



ŞEYH HASAN

ONAR DEDE

EFSANESİ

Arapgir ilçesine bağlı Onar köyü, Türkmen şeyhlerinden Şeyh Hasan Onar tarafından 1224'te kurulmuştur. Oğuzların Bayat boyuna bağlı Şeyh Hasan Onar, Anadolu Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad Dönemi'nde yaşamıştır. Şeyh Hasan aşiretiyle Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ederek Malatya'ya gelir. Zamanında yerleştikleri araziler sultan tarafından kendisine vakıf arazisi olarak verilmiştir.

Şeyh Hasan, bozkır göçebe Türk oymağından ve bey soyundandır. Küçük yaşta ok atmayı, kılıç kullanmayı ve at sürmeyi öğrenir. Ahmet Yesevî dergâhında eğitim gören Şeyh Hasan hocasının duasını da almıştır. Yesevî, "Sen bir er değil on er gücündesin. Bundan böyle senin adın Şeyh Hasan Oner olsun," demiş ve ona dua etmiş.

Şeyh Hasan Onar'ın, Alâeddin Keykubad Dönemi'nde Alanya'nın fethine çevresindeki erenleriyle birlikte katıldığı anlatılır. Şeyh Hasan ve dervişleri iyi ok attıkları için Alanya Kalesi'nin fethinde büyük fayda göstermişler. Bundan dolayı Onar köyündeki bağ, bahçe ve tarlalar kendisine vakfedilir. Şeyh Hasan orada evlenir. Tekkesini ve "Karadirek" veya "Büyük Ocak" adı verilen 800 yıllık cemevini kurar. Köyüne de "Oner" adını verir. Bu isim zamanla Onar'a dönüşür. Köyün kuruluşuyla ilgili şu efsane anlatılır:

Şeyh Hasan yurt tutup yerleşmek için Anadolu'ya geldikten sonra dolaşa dolaşa Arapgir yakınlarına gelir. Şimdiki Onar çeşmesinin yanına ulaşır. Abdest alıp namaza durmadan önce elindeki değneğini toprağa gömer. Namazını kıldıktan sonra kuru değneğin gömüldüğü yerde yeşerdiğini görünce üzülür ve hayıflanarak, "Eyvah! Ben burada yurt





tutmak istemezdim ama değneğim burada yeşerdi. Yurt yeri belli oldu der. Aradan yıllar geçtikten sonra Şeyh Hasan'ın yerleştiği Dişterik yazısında, ekip biçtiği topraklar civardaki köylüler tarafından birer birer satın alınır ve Şeyh Hasan'ın söylediği aynen çıkar. Günümüzde kuru değneğin yeşerdiği ulu ağaç ise Şeyh Hasan'ın türbesiyle beraber Onar köyünde hâlâ mevcudiyetini korumaktadır. 800 yıllık cemevi de köylüler tarafından korunarak günümüze ulaşmıştır.



Yörede Onar Dede ile ilgili de anlatılan birçok söylence vardır. Bu söylencelerden birine göre, bir gün kayınbabası Şeyh Hasan'ı ziyarete gelir. Damadının yerini çok beğenen Pir Baba suyun az olduğunu söyler. Durduğu yerde toprağı tekmelemeye başlar. Onun hiddetinden toprak ikiye ayrılır. Parmak kalınlığında su çıkar. Bugün Cennet Pınarı diye adlandırılan bu su Pir Baba'nın damadına hediyesidir.

Bir başka efsanede ise, bir gün Şeyh Hasan oğlu Bahşiş ile ok yarıştırdığı anlatılır. Şeyh Hasan oğlunu okçuluk yönünden denemek ister. İlk oku Şeyh Hasan atar. Ok nişangâhı geçip Araplar Ziyareti denilen yere düşer. Şeyh Bahşiş'in oku ise babasının okunun düştüğü yerden yaklaşık seksen metre ilerde bulunan Dikmetaş'a düşer. Okların düştüğü yerler halk arasında düşek olarak adlandırılır; ziyaret kabul edilir. Babası tarafından yapılan imtihanı kazanan Şeyh Bahşiş babasının, "İki baş bir kazanda kaynamaz!" sözü üzerine yeni bir yurt kurmak için köyünü terk eder. Rivayet edilir ki, günümüzde Elazığ'ın Baskil ilçesine bağlı Ataf köyüne yerleşir.

Yine anlatılan bir efsaneye göre, Sultan Alâeddin'in yolu askerleriyle birlikte Onar Dede'nin yaşadığı topraklara düşer. Askerlerin yiyecek içeceği, atların yemi tükenmiştir. Yanındakileri askere yiyecek ve atlara yem bulmak için görevlendirir. Askerler dolaşırken az ileride, bir mağarada aksakallı bir ihtiyarın ibadet ettiğini görürler. Biraz beklerler. Yaşlı adam ibadetini durmaksızın devam eder. Geri dönüp sultana durumu anlatırlar. Sultan, "Gidin buraya getirin," der. Askerler hemen mağaraya varırlar. Durumu ihtiyara bildirirler. O da, "Beni görecekse sultan buraya gelsin der." Askerler, "Sultan nasıl senin ayağına gelir?" diye karşı çıkarlar. Şeyh Hasan, "Siz söyleyin, o gelir," diyen yaşlı adam ibadete devam eder. Olanlar kendisine olduğu gibi anlatılınca sultan, "Hele bir gidip görelim, bunda bir iş var," der. İhtiyarın yaşadığı mağaraya varan sultan yaşlı adamın her hâlimden erenlerden olduğunu anlar. Selam verip yanına oturur, "Hem askerler hem de



atlarımız aç,” der. İhtiyar, “O kolay,” diye seslenir. Yanındaki ocakta büyükçe bir kazan kaynamakta, diğer köşede ise bir torba arpa bulunmaktadır. Sultana bunları gösterir. Herkes hayretler içindedir. Yaşlı eren söze devam eder, “Askerlerinizi tembihleyin, hiç kimse atına çift yem vermesin,” der. Onar Dede bir kazan aş ile sultanın üç bin atlı, üç bin yaya askerini doyurur. Torbadaki yem ellerinde bulunan ölçekle dağıtılır. Ancak bir ata yetmez. Bunu gören yaşlı eren, “Sorun bakın, askerlerden biri çift ölçekten yem vermiştir,” der. Araştırmalar ve anılar ki çift yem yiyen bir at çatlayarak ölmüştür. Sorumlu asker bulunup cezalandırılır. Sultan Alâeddin bu duruma hem hayret eder hem de yaşadıklarından çok memnun kalır.



VENK ŞAPELİ

EFSANESİ

Malatya'dan doğuya doğru giderken 4-5 kilometre sonra, yolun sağında, tepelerde küçük bir köy görünür. Çamurlu köyüdür görünen köy. Venk diye de bilinir. Bu köy binlerce yıl önce Malatya'da devletlere başkentlik etmiş olan Arslantepe'ye, Fırat'a doğru uzanan Malatya Ovası'na hâkim bir konumdur. Gözetleme yeridir Venk. Gelen giden bu köyden bakınca rahatça görülür. Malatyalılar da Venk'i çok severler. "Venk'e çıkmak" derler oraya yapılan geziye, ziyarete. Az ilerisindeki düzlükte yöreye hayat veren en önemli su kaynaklarından Orduzu Pınarbaşı çağıldayarak akar. Ayrıca Venk'te bir şapel vardır. Bu şapeli de yoldan bakınca görmek mümkündür. Giriş kapısının üzerindeki kitabede, "Aziz Kirkor'un kapısı 1670 yılının Mart ayının 18'inde Simon Gabiskos eli ile yapıldı," yazmaktadır. Kapının üzerinde bulunan kitabeye göre şapelin Kirkor Lusavoriç'e izafeten yapıldığı anlaşılmaktadır. Kilise günümüzde dışarıdan gelen ziyaretçilerini ağırlamaya devam etmektedir.

Bildiğimiz kadarıyla Venk Şapeli, Hıristiyanlığa ait bir ibadet yeri olmakla birlikte İslami Dönem'de de ona kutsiyet atfedilmiş olan bir yerdir. Sadece Hıristiyanlar değil, Müslümanlar da bugün bile Venk Şapeli'ne giderek dilekte bulunurlar. Yine şapelin bitişiğinde Cercis Peygamber'in makamı olduğu söylenen bir yapı bulunmaktadır. O da yıl içinde birçok kişi tarafından ziyaret edilir.

Eskiden ramazan ayının başlayacağı tarihi Malatya'ya duyurmak için Venk'e çıktığı rivayet edilir. Berrak gökyüzü en güzel oradan görüldüğü düşünülür. Eskiler, "Venk tepesinde hilali gördüm oruca başladım; hilali gördüm bayram ettim," der.



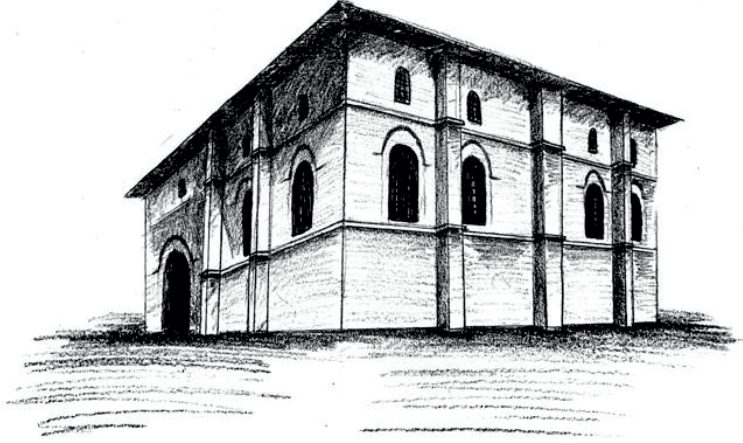
Baharın müjdecisi nevrüz çiçeğidir Malatya yöresinde. Çocukların, gençlerin ilk nevrüzünü bulmak için gittiği yerlerden biri Venk'in tepesidir. Venk'te nevrüz bulunmuşsa bahar gelmiş demektir. İlk nevrüzünü bulan çocuk, onu bir büyüğüne götürür, elini öper, çiçeği ona verir. Sevgi dolu gözlerle nevrüzünü eline alan yaşlı, "Çok şükür sana Allah'ım, bu kışı atlattım, baharı görmek nasip oldu," der. Sonra cebinden bir harçlık çıkarıp nevrüzünü getiren çocuğa vererek gönlünü alır.



ARAPGİR

ULU CAMİİ

EFSANESİ



Arapgir Ulu Cami, Arapgir ilçesinin Osmanpaşa Mahallesi'ndeki Osmanpaşa Cami'nin kuzeyindeki kayalık bir yamacın üzerine inşa edilmiştir. Mimarisi ve bezemeleriyle XIV. yüzyıla ait olduğu, İlhanlılar Dönemi'nde yapıldığı tahmin edilir. Mimarı bilinmez. Kitabesi yoktur ve cami minaresizdir. Tarihi kayıtlara göre, Arapgir Eskişehir'de büyük bir yangın çıkar; ahşap olan minarelerin de bu yangında yok olduğu ve günümüze ulaşmadığı söylenir.

Halk arasında Ulu Cami ile ilgili anlatılan bir de efsane vardır. Rivayete göre, Arapgir'de yaşamakta olan bir papazın kızı gizliiden gizliye Müslüman olur. Servetini ortaya koyarak kilise yaptırıyorum diye bir cami inşa ettirmeye karar verir. Görkemli olması için uzun süre



nereye yapılacağını araştırır. Yüksekçe bir yeri uygun bulur. Arapgir ilçesinde, Eskişehir'deki Osmanpaşa Mahallesi'nde, kayalık bir yamacın üzerinde binanın yapımına başlanır. Arada bir kızın da bedenen çalıştığı bina iki yıl içinde tamamlanır. Kız inşaat tamamlanırken kafasında tasarlamış olduğu cami için minare yaptırmaya karar verir. İşte ne olursa o zaman olur. Her şey açığa çıkar. Minarenin temeli kazılır. Papaz durumu öğrenince büyük bir öfke ile inşaatı biten binanın yanına koşturarak gelir. Kız o sırada caminin damında bulunmaktadır. Papaz kızgınlıkla sağa sola bağırıp çağırmaya başlar. Babasının bu hâlden çok korkan ve kendisini öldürtmeye geldiğini sanan kızcağız bulunduğu yerden minare için hazırlanmış temele atlayarak oracıkta canına kıyar. Bu duruma çok üzülen Müslüman halk, bu temiz inanç sahibi kızı minarenin açılan temeline defneder. Yaşanan bu olaydan dolayı cami minaresiz kalır. Caminin günümüzde de minaresi mevcut değildir ve camiye bitişik, biraz yüksekte, "L" biçiminde yapılmış bir mezar, bir de çeşme bulunmaktadır.



YALNIZ

MİNARELER EFSANESİ

Darende'nin tarihi yapılarından olan Yalnız Minareler kesme taştan inşa edilmiştir. İlçe merkezinin çeşitli dönemlerde yer değiştirmesiyle mahallelerin viraneye dönüşmesi, camilerin yıkılması sonucu yalnız kalan minareler hakkında şöyle bir hikâye rivayet edilmektedir:

Zamanın birinde Darende'de, biri Zengibar Kalesi'nin bulunduğu kayaların tepesinde, diğeri düzlükte yaşayan, birbiriyle anlaşamayan iki kardeşe ait iki köy vardır. Olacak bu ya, yukarı köyden bir delikanlı aşağı köyün en güzel kızına âşık olur. Doğal olarak aralarında çekişme olan iki köy halkı da bu işe tavır koyar. Çünkü iki köy birbirinden ne kız alır ne kız verir. Düşmanlık düğünde, bayramda bile birbirini ziyaret etmemeye kadar varır. Bunun üzerine çaresiz kalan delikanlı kızı kaçıır. Aşağı köylüler kızlarını geri isterler. Yukarı köylüler ise iki genç aşığa sahip çıkarlar; kızı geri vermezler. Zamanla, iki kardeşin arasının bozuk olduğu gibi iki köy halkının da araları iyice açılır.

Yukarı köylüler bakmışlar ki olacak gibi değil, "Alın ikisini de!" diyerek bahtsız kızı sevdiği eşine, her ikisini de bir ata bağlayıp kayalardan aşağı salverirler. Kayalıktan aşağı yuvarlanan iki âşık orada can verir. Bu manzara karşısında donup kalan aşağı köyün ahalisi, "Artık bu diyar bizlere haram," diyerek neleri var neleri yoksa toplayıp, camilerini dâhi yerinden söküp terk-i diyar ederler. Yanlarına sadece camilerin minarelerini alamazlar. O gün bu gündür Darende'nin Zaviye Mahallesi Zengibar Kalesi'nin yakınında bulunan bu minareler "Yalnız Minareler" olarak anılmakta ve birçok kişi tarafından ziyaret edilmektedir.



Türkülerle Malatya

BEN NASIL YANMIYAM DAĞLAR

Ayrılık ateşten bir ok
Nazlı yardan hiç haber yok
Benim derdim herkesten çok
Ben nasıl yanmıyım dağlar

İçine düştüm bir selin
Kimse sormaz nedir halin
Nazlı yarım olmuş gelin
Ben nasıl yanmıyım dağlar

Bu sevgi de bir masalmış
Yar ellerle zevke dalmış
Unut diye haber salmış
Ben nasıl yanmıyım dağlar

Fahri KAYAHAN



YEL KÖPRÜ

EFSANESİ

Yeşilyurt ilçesi Derme Kanalı'nın üzerine cumhuriyetin ilanından sonra beton bir köprü yapılır ve Yelköprü adı verilir. Hâlbuki asıl Yelköprü yirmi beş, otuz metre aşağılardadır. Köprü uzun yılların kar, yağmur ve rüzgârına dayanamayıp yıkılmıştır. Bize ancak köprünün ayak temelleri ulaşabilmiştir. Asıl Yelköprü kemiktaştan, kemerli, dikkat çekici sanatsal yönüyle ilginç bir eserdir. Ayrıca köprüyle ilgili anlatılan bir efsane de bulunmaktadır:

Eski çağlarda Yeşilyurt'ta çok zengin ve dünyalar güzeli bir kız yaşar. Kızın babası ölür. Bütün mal mülk kıza kalır. Kızın birçok taliplisi çıkar ama anası her birine bir bahane bulur, kıyı kimselere vermez. Anası kızın taliplilerini geri çevirdikçe kızın bahtı kararır, kısmeti kapanır. Yaşı kırkı geçince güzel kız bütün ümitlerini kaybeder. Durur, düşünür, insanlara yardım edip onların sevincini görerek mutluluğu tatmaya karar verir. Bunu anasına anlatır. Onun da rızasını alarak tüm servetini hayır işlerine harcamaya başlar. O yıllarda da şimdiki Yelköprü'nün olduğu yer derin bir uçurumdur. Derme Suyu bu uçurumdan dökülür; şelale olur, dereye karışır. Beyler Deresi'nden aşağılara doğru yolculuğuna devam eder gider. Suyun coşkun olduğu dönemlerde insanlar, hayvanlar karşıya geçmekte zorlanır. Kızcağız da buraya anasının babasının hayrına bir köprü yaptırmayı düşünür. Artık her gece köprü rüyasına girmeye başlar. Yine bir gün uykuyla uyanıklık arasında yatakta dönüp dururken aksakallı yaşlı bir pir rüyasına girer. Düşündüğü yere uygun bir köprü gösterir. Köprünün özelliklerini anlatmaya başlar: Altından su geçer, ortasından yel geçer, üstünden hem su, hem de yol geçer. Kız, kan ter içinde büyük bir heyecanla uyanır.



Anasına rüyasında olanı biteni anlatır. Sabah olunca yöredeki adı sanı belli ustaları çağırırlar. Kız rüyasında gördüğü köprüyü kendi düşündüğü bir yapı olarak onlara anlatır. Ustaların o güne kadar yaptıkları hiçbir köprüye benzemez bu anlatılan yapı. Ustalar, "Olmaz," derler, "Böyle bir köprü ayakta durmaz ki üstünden geçilsin. Herkes erbabı olduğu, anladığı işten söz etsin. Sen bize bırak işi. Köprünün en güzelini biz yaparız sana."

Kız Nuh der peygamber demez. Sonunda kız onları ikna eder. Ekmek kapısı bu, ustalar da hemen işe başlar. Kızın istediği köprü yapılır. Yörede yaşayan herkes görmek için de olsa gelip geçer üstünden. Köprünün altından dere, ortasından yel, en üstten yol ve Derme Suyu akar. İnsan da, su da, yel de geçer Yelköprü'den.



ÇOBAN GELİN

VE YEŞİLYURT ÇOBAN MÜZESİ *EFSANESİ*



Türkiye'de bir ilk olma özelliği taşıyan Çoban Müzesi, Yeşilyurt'un eski cezaevinden dönüştürülen Gedik Kültür Merkezi içinde yer alır. Malatya Yeşilyurt Belediyesi kültürümüzün bu renkli unsurunun yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla oldukça değerli bir adım atarak Yeşilyurt Çoban Müzesi'ni kurmuştur.



Hayvancılığın ve yayla kültürünün önemli bir yere sahip olduğu Malatya'nın çoban ve köy hayatına, hayvancılığa ait nesnelerin sergilendiği müzede iki yüz yıla yakın geçmişi olan kepeneklerden çoban kavalına, sabandan çoban köpeği tasmalarına, çanlardan kırkım makaslarına kadar yüzlerce materyal ziyaretçilerin beğenisine sunulmaktadır. Ayrıca yörede çobanlar ve çobanlık ile ilgili birçok söylence anlatılmaktadır. Bu söylencelerden adı "Çoban ve Gelin" olan efsane şöyledir:

Vaktiyle köyün birinde kimsesiz dul bir kadın tek oğluyla yaşamaktadır. Oğlan, ağanın birine çoban durur. Çoban bir gün dağda davar otlatırken kar, yağmur, tipi başlar. Savruntuda hayvanlardan ziyat vermemek için yörede bulunan kayanın bağrındaki mağaraya sürüyü toplar. Karın ve tipinin dinmesini bekler. Bu sırada atın üstünde bir kadının yaklaştığını görür. Atlı da kayadaki mağaraya sığınmaya gelir. Çoban atın üstündeki genç hanımın kıyafetine, atın süslerine bakarak onun gelin olduğunu anlar. Çoban, kadının yanına gider, "Gelin hanım sen kimsin, nereden geliyorsun?" diye sorar. Çoban düğün alayının nerede olduğunu anlamaya çalışır. Gelin konuşmaya utanır. Çobanın ısrarı üzerine gelin, hiçbir şey bilmediğini, tipi başladıktan bir süre sonra atın hızlandığını, kendisinin de düşmemek için atın yelesine tutunup boynuna sarıldığını, düğün alayının nerede kaldığını bilmediğini söyler. Kendisinin buralara yabancı olduğunu anlatır. Çoban gelini sürünün bulunduğu mağaraya götürür. "Sen burada dur. Ben düğün alayındaki diğer insanları bulup geleyim," der. Gelinin atına binip geldiği yöne doğru izleri takip ederek yola koyulur. Tipi ve savruntu atın geldiği yerdeki izleri kapatmıştır. Ne kadar ararsa arasın kimseyi bulamaz, geri döner. Artık akşam karanlığı basmış, tipi de iyice artmıştır. Köye varıp haber verme imkânı da yoktur. Yörede yaşayan çobanların yağışlı günlerde ateş yakabilmek için sakladıkları kuru ot ve odunları kuytu yerlerden çıkararak ısınacakları bir ocak tutuşturur.



Çoban sırtındaki keçesini üşüyen geline verir. Ocağın sönmemesi için çevreden biraz daha odun toplar. Koyunların nefesi ve ocağın yanmasıyla mağara ısınır. Sabaha doğru odunlar yanıp biter. Keçesini gelinin üstüne örten çoban üşümeye başlar. Gelin de çobanın üşüdüğünü fark eder. Çobana, keçeyi kendi üstüne örtmesini söyler. Çoban kabul etmez. Ortalık aydınlanmaya başladığında soğuk daha da artar. Hayatta kalabilmek için her ikisi de keçenin altına girmek zorunda kalırlar. Çoban esasını gelin ile kendi arasına koyar. Böylelikle ikisi birlikte sabaha sağ çıkmayı başarırlar.

Gün doğduktan sonra köylüler gece köye dönmeyen çobanı ve sürüyü aramaya çıkarlar. Bu sırada köyde çobanın anası feryat figan ağıt yakmaktadır. Çoban ata bindirdiği gelini yanına alıp sürüyü köye doğru sürer. Bir süre sonra kendisini ve sürüyü aramaya çıkan köylülerle karşılaşır. Çoban köye vardikten sonra başına toplananlara yaşadıklarını anlatır. Çobanın anası ağlamayı bırakıp halay çekmeye başlar. “Kurban olam tipiye, gelin kendi sürdü atı geldi kapıya,” der.

Aradan zaman geçer. Düğün alayından haber alınmaz. Hepsinin donarak öldüğü çevrede duyulur. Köylü, damadın da donarak öldüğünü öğrenince gelini çobana vermek ister. Geline, “Çobana varmak ister misin?” diye sorarlar. Gelin, “Kendisine can borcum var. Fırsatı varken bana elini sürmeyen bu yiğide varmak isterim,” der. Köyde adetlere, törelere göre düğün dernek kurulur, davul zurna çalınır. Yeniden düğün alayı düzenlenir. Gelini çobanın evine indirirler. Halk arasında bu olaydan sonra, “Gelin binmiş ata, kimse bilmez kısmet kime?” ve “Gelin ata binmiş, ya kısmet demiş,” sözleri yayılır.



Türkülerle Malatya

BUGÜN BEN DOSTUMU GÖRDÜM

Bugün ben dostumu gördüm
Doynamadım dillerinden
Sual ettim nerelisin
Dedi dostun ellerinden

Dedim serden geçer misin
Aşk elinden göçer misin
Sen bir dolu içer misin
Dost elinin güllerinden



ARSLANTEPE

EFSANESİ

Günümüzden 10 bin sene önce insanlar, Buzul Çağı'nın amansız zorluklarıyla mücadele ediyor, doğada dişlerinin kesebileceği, sindirebilecekleri ne varsa toplayıp yiyerek karınlarını doyurmaya çalışıyorlardı. Ağaçtan yaptıkları sopalar, taştan baltaları ve aletleriyle avlanıp et ihtiyaçlarını gideriyorlardı. Avcılık-toplayıcılık döneminde hayatlarını bu şekilde sürdürüyorlardı.

Zamanla dünyanın iklimi değişti. İlkbahar, yaz, sonbahar, kış diye bildiğimiz döngü yaşanmaya başladı. Bugün, Güneydoğu Anadolu, Kuzey Suriye, Ürdün, Filistin, İsrail, İran dediğimiz ülkelerin bulunduğu yerlerde buğday tarımına geçildi. Avcılık-toplayıcılık tamamen terk edilmeden insanoğlu yiyeceğini üretmeye başladı. Önce doğadan tükettirdi, şimdi doğada üreten olmuştur. Birkaç bin yıl sürdü insanların tarımı benimsemesi.

Tarım bu coğrafyadan dünyaya yayıldı. Buğdayın ardından arpa, mercimek, nohut, fasulye ve diğer tahıl ürünleri ekilip biçilmeye başladı. Koyun, keçi, domuz, inek, etinden, sütünden, derisinden yararlanılacak hayvanlar ehlileştirildi. Artan yükümüzü taşımak, uzak mesafelere yolculuk yapmak için at, eşek, deve, öküz gibi hayvanlar evcilleştirildi.

İnsanlar doğada, mağarada, oyuklarda, iklim müsaitse ağaçların altında, suların kenarında her türlü vahşi hayvanın tehdidi altında yaşıyorlardı. Ağaç ve taşla desteklenen ama ana inşaat malzemesi kerpiç olan güven verici, kapalı mekânlar yapıldı. Böylece yerleşik hayata geçildi. Böylece köyler, kasabalar, kentler kuruldu. İnsanların toplu yaşayışı yönetim, ardından devlet dediğimiz sistemi ihtiyaç hâline getirdi.



İşte Arslantepe, kadim Fırat'ın üst yakasında bereketli Malatya Ovası'na hâkim bir konumda, Orduzu dediğimiz şirin mi şirin köyümüzün tam ortasında, yedi bin sene önce kuruldu. Etrafı bereketli tarım topraklarıyla çevriliydi. Pınarları ve dereleriyle bol miktarda suya sahipti. 10 kilometre kadar ileride Fırat'ı görüyordu. Fırat'a bakması çok önemliydi, zira o çağlarda dost da düşman da Fırat'ı geçerek gelirdi. Fırat zaman zaman sellerle coşuyor, önüne kim gelirse gelsin alıp götürüyordu. Fırat'ın dostluğuna da düşmanlığına da güç yetmezdi. Arslantepe, Fırat'ın sel sularının erişemeyeceği bir konumda kurulmuştu.

Arslantepe kurulduktan epey sonra, günümüzden 5 bin 400 yıl önce, yeni bir düzene geçildi. Artan nüfus, gelişen tarımsal ekonomi, artan üretim, yeni bir düzene geçilmesini gerekli kıldı. Arslantepe'eliler bir tapınak kurarak o tapınağın etrafında ekonomik etkinlikleri kontrol etmeye, örgütlemeye giriştiler. Önce bizim bugün "C" tapınağı dediğimiz yer kuruldu. Birkaç yüzyıl sonra "B" tapınağı denilen yere geçildi. Burası aslında bugün hükümet sarayı diyebileceğimiz yapılar topluluğuydu. Malatya Kralı, kral sıfatıyla kendisini topluma dini ve idari işlerin başı olarak kabul ettirmeyi başardı. "B" tapınağı kurulduktan sonra yönetici seçkinler topluluğu oluşmaya başladı.

Malatya Ovası'nda üretilen buğday başta olmak üzere tahıllar halk tarafından saraya getiriliyordu. Bunların önemli bir bölümü saraydaki görevliler tarafından vergi veya adak olarak alınıyordu. Sarayın çalışanları, yani memurları da vardı. Topladıkları ürünleri bu memurlar vasıtasıyla depolara koyuyor; çuvallara, hasır sepetlere, kilden yapılmış küplere doldurdukları ürünler hesapsız kitapsız açılmasın, dağıtılsın diye kapların ağzını kil veya balmumu ile kapatıp üzerine mühür basıyorlardı.



Yapılan kazılarda altı bin küsur parça kırık hâlde mühür bulunmuştur. Çünkü kapların ağız kırılarak açılmış, sonra işlem belli olsun diye kırık mühür parçaları depoların karşısındaki arşiv odasında tasnif edilmişti. Bu mühürler incelendiğinde 220 ayrı mührün kullanıldığı ortaya çıktı. Mühürlerin her birinin üzerindeki resim farklıydı. Bu resimler o işlemi yapan kişinin imzasıydı. Yazının olmadığı bir çağda mühür imza demektir. Ayrıca atılmayıp saklandıklarına göre, makbuz yerine de geçiyordu. Demek ki kaç çuval un, kaç küp arpa dağıtmışlar, kim dağıtmış bilmek istiyorlardı.

1975 yılında Arslantepe'de arsenikle sertleştirilmiş bakırdan imalat, kabzası gümüş süslemeli kılıçlar bulundu. 2000'lerde gelişen teknolojinin analizleriyle bunların 5 bin senelik kılıçlar olduğu anlaşıldı. Bunlar bugüne kadar bulunan dünyadaki en eski metal kılıçlardı.

Beş bin sene kadar önce bir gün Arslantepe'de işler iyi gitmedi. Dışarıdan kavimler geldi. İçeridekiler sarayın yönetimini beğenmez oldular. Bunun sonucu bir isyan patladı ve Arslantepe sarayı yandı. Ama bir kere Malatya insanının aklına devlet-yönetim-bürokrasi fikri girmişti. Sistem değişip dönüşerek yenilenip uygulamaya devam edildi. Aradan birkaç bin sene geçti. Anadolu'yu Hititler yönetmeye başladı. M.Ö. 1200'lerde onlar da tarihe karıştı. Bu kez Malatya Ovası'nın beyleri Arslantepe'nin Fırat'a bakan yüzünde Melid Krallığı'nı kurdular. Melid bal demektir. Bal ülkesi yine bir devlete kavuşmuştu. Bu devlet de Asur Kralı II. Sargon M.Ö. 732'de gelip sonlandırana kadar 500 sene yaşadı. Daha sonra yöreye Urartular, Urartulardan sonra Doğu Romalılar hâkim olmuşlardır ve yerleşim Arslantepe'den Eski Malatya'ya kaymıştır. Romalılardan sonra ise Malatya'da İslam hâkimiyeti başlamıştır.



Türkülerle Malatya

FIRAT KENARINDA YÜZEN KAYIKLAR

Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar (Ölem Kayıklar N'edem Kayıklar)
Anam Ağlar Bacım Beni Sayıklar (Ölem Sayıklar N'edem Sayıklar)
Başına Toplanmış Bağrı Yanıklar (Ölem Yanıklar N'edem Yanıklar)

N'ettim Size Verin Benim Yarımı N'edem Yarımı
N'ettim Size Beni Yare Götürün N'edem Götürün

Elbisem Duvarıda Asılı Kaldı (Ölem Vay Kaldı N'edem Vay Kaldı)
Çeyizim Sandıkta Basılı Kaldı (Ölem Vay Kaldı N'edem Vay Kaldı)
O Yar Benim İle Küsülü Kaldı (Ölem Vay Kaldı N'edem Vay Kaldı)

N'ettim Size Verin Benim Yarımı N'edem Yarımı
N'ettim Size Beni Yare Götürün N'edem Götürün

Kemal ÇIĞRIK



CEVAT ÇOBANLI

PAŞA KONAĞI

Arapgir'e doğru geldiğinizde ilçe merkezinin girişinde, hemen sol tarafta ilçenin en önemli kanaat önderlerinden Ömer Nurani Baba'nın türbesiyle karşılaşsınız. Ona bir selam verip yola devam ederek, az ileride sola ayrılan yoldan Çobanlı Mahallesi'ndeki Şakir Paşa Camisi ve Çobanlı Konağı'nı ziyaret edebilirsiniz. Çobanlı Konağı, Çanakkale Savaşları'nın fatihi, Müstahkem Mevkii Ordu Komutanı Arapgirli Cevat Çobanlı Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Arapgirli bir ailenin çocuğu olan Cevat Çobanlı Paşa, 1871 yılında İstanbul Sultanahmet'te doğmuştur. Annesi Emine Hanım, babası Osmanlı Genelkurmay başkanlarından Müşir (Mareşal) Şakir Paşa'dır. Kendisi de babası gibi başarılı bir askerdir.

İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamlayan Cevat Paşa, 1891'de Harp Okulu'nu, 1894'te Harp Akademisi'ni bitirir. Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle padişah yaveri olarak göreve başlar. II. Abdülhamit tarafından muhtelif görevlerle Avrupa devletlerine gönderilir. II. Meşrutiyet'ten sonra Harp Akademisi Komutanlığı'na atanır. 1911'de I. Ordu Kurmay Başkanı olur. Balkan Savaşı'na katılır. 1914'te Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevki Komutanlığı'na getirilir. Çanakkale Muharebelerinde büyük başarılar göstererek zaferin kazanılmasında önemli rol oynamıştır. Çanakkale'deki başarılarından dolayı Harp Madalyası ve Osmanlı Nişanı ile taltif edilmiştir.

1918'de Genel Kurmay Başkanı ve ardından Harbiye Nazırı olan Cevat Paşa, 1920'de İstanbul'un İngilizler tarafından işgali sırasında bir baskınla yakalanarak Malta'ya sürgün edilmiştir. İki yıl Malta'da tutulan Cevat Paşa, 1922'de yurda dönmüştür.



Ardından Elcezire Cephesi Komutanlığı'na atanmıştır. İstiklal Harbi'ndeki başarılarından dolayı 1923'te kırmızı şeritli İstiklal Madalyası ile taltif edilmiştir. 1923'te 3. Ordu Müfettişliği ve aynı zamanda Elazığ milletvekilliği yapmıştır. 1924'te milletvekilliğinden istifa ederek Askeri Şura üyesi olmuştur. Milletler Cemiyeti'nde askeri müşavir olarak görev alan Cevat Paşa, 1926'da orgeneralliğe terfi etmiştir. Cenevre Görüşmeleri'ne delege olarak katılmıştır. 1935'te Askeri Şura üyesi iken kendi isteğiyle emekliye ayrılan Cevat Paşa, 1938'de hayata gözlerini yummuştur. Cevat Paşa, Erenköy'de defnedilmiş, naaşı 1988'de Ankara Devlet Mezarlığı'na nakledilmiştir.

Arapgir'de bulunan sivil mimari yapıların en önemlilerinden biri olan Çobanlı Konağı, ilçe merkezinin kuzey kesiminde Çobanlı Mahallesi mevkiinde, bahçe içinde üç katlı olarak taştan yapılmıştır. Duvarlar yapılırken taşları düzgün yerleştirmek için bazı kısımlara tahta hatıllar atılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nin başlarında Halil Namık Paşa tarafından inşa edilmiştir. Binanın ikinci ve üçüncü katlarının dış kısmı ile çatısı sac kaplamadır; restorasyonda bu saclar kaldırılmıştır. 220 metrekare alan üzerine kurulmuş yapının kitabesi ve süslemesi yoktur. Girişte önce bir avluya, oradan da konağa girilmektedir. Birinci kat depo ve diğer hizmetler için ayrılmış, ikinci kat ise selamlık ve haremlik olarak düzenlenmiştir. Merdivenler, korkuluklar ve tavanlar tahtadan yapılmıştır. Tavanı düz tavan biçimindedir. Tabanı ise bazı odalarda düzgün taşlarla, bazı odalarda tahtalarla kaplıdır. Duvarların bazılarında dolap olarak kullanılan nişler mevcuttur. Nişlerde ve taşlı kısımlarda süslemelere rastlanmaz. 2014'te onarılarak hizmete açılmıştır.



SİLAHTAR

MUSTAFA PAŞA KERVANSARAYI



Sultan IV. Murat Dönemi'nde Osmanlı İmparatorluğu, Bağdat'a sefere çıkar. Malatya, Bağdat'a giden yollar üzerinde bir menzildir. Fırat'ın üst yakasında kurulmuş şehir eski çağlardan beri kervan yollarının tam kavşağındadır. Doğudan batıya, kuzeyden güneye nereye gidecek olursanız olun Malatya'dan geçmeniz gerekir.



Bu yüzden Sultan Murad'ın emriyle Bosnalı Silahtar Mustafa Paşa, Malatya'da bir kervansaray yaptırmaya karar verir. Mustafa Paşa'nın Malatya'ya özel bir sevgisi vardır. Çünkü Malatya bir zamanlar zulümden kaçıp buralara kadar gelen Bosnalı Paşa'nın atalarına kucak açmış, o da bu öykülerle büyümüştür. Silahtar Mustafa Paşa, yapacağı eserle atalarının ruhunun şad olmasını ister.

Mustafa Paşa, Eski Malatya'nın Alacakapı Mahallesi'nde beş dönüme yakın bir arazide kervansarayı kurdurmaya karar verir. Burası Tohma, Fırat boyunca gelen kervanların geçtiği ve konakladığı güzergâh üzerinde bulunmaktadır. Bu iş için Muslu Ağa isimli birini görevlendirir. 1636'nın şubat ayında kervansarayın temeli atılır, 18 Aralık 1637'de yapımı tamamlanır. Muslu Ağa, Malatya Kadısı Abdulkadir bin Mahmut'a müracaat ederek, "Memur ve mutemedi olduğum hanın binası tamam oldu," der. Osmanlı belgelerine göre han, 3 milyon 564 bin 650 kuruşa mal olmuştur. Malatyalılar bugün de kervansaraya, Muslu Ağa gibi, han diyorlar.

Han bittikten bir süre sonra, 1639'da savaş sona erer. Hanın yapılma amacı sefere çıkan askerlerin konaklamasını sağlamaktır ve Osmanlı askerinin Bağdat'a varmadan soluklanacağı, dinleneceği bir mekân olmuştur. Savaş bitince kervansaray asıl işlevine, yani kervanlarla veya müstakil olarak şehir şehir, ülke ülke dolaşan tüccarların, seyyahların yatıp kalkacağı, kendisinin, hayvanlarının ihtiyacını karşılayacağı işleve uygun kullanılmaya başlandı. Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı savaşta askere, barışta tüccara ve gezgine yuva olmuştur.

Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı sadece konaklama yeri değil, tümüyle alışveriş merkezi hizmeti verecek şekilde inşa edilmiştir. Hanın girişinde berber, fırın, demirci, nalbant gibi dükkânlar vardır. Geniş ve büyük avluya kervanların malları indirilir. Burada pazar kurulur.



Malatyalılar gelip alışveriş yapar. Tüccarlarla iş bağlantısı kurar, kendi ürünlerini de satarlar. Ayrıca Tatar denilen atlı postacılar da burada konaklar. Girişin üst katında mescit, alt tarafta ise abdest alınacak yerler vardır.

Bu handa farklı dünyalardan gelen insanlar birbirleriyle tanışır. Her şey ticaret değildir elbette. Belki bir söğüt, belki bir dut ağacının altında kahveler içilir, ikramlar yapılır, sohbete girilir. Konuklar başka diyarlardan haberler getirir. Kendi topraklarının öykülerini anlatır, türkülerini dillendirir. Malatya'da duyup gördüklerini ise kendi yurtlarına taşırlar. Böylece bir haberleşme ortamı oluşur.

Kervansaray yazlık ve kışlık denilen iki bölümden oluşur. Sıcak yaz mevsiminde avluda, avluyu çevreleyen saçakların altında uyunur. Daha varlıklı olanlar için kışlık bölüme yapışık odalar vardır. Bu odalar kışın da kullanılabilir odalardır ama asıl kışlık bölüm gayet geniş yapılmış, sekilerle yükseltilmiş, duvarlara ocaklar yapılmıştır. Yolcular buralarda ateş yakarak yemeğini pişirebilir, ısınabilir.

Malatya zamanla terk edilip Eski Malatya olmaya doğru değişim geçirirken kervansaray kullanılmamış, bakımsız kalmıştır. Yakın tarihlerde yapılan restorasyonla tekrar ayağa kaldırılmıştır. Bosnalı Mustafa Paşa'nın adını taşıyan bu şirin mekân günümüzde sanat faaliyetlerinin yürütüldüğü turistik bir mekân olarak bizlere hizmet vermeye devam etmektedir.



Türkülerle Malatya

ÇİÇEKTEN HARMAN OLMAZ

Çiçekten harman olmaz
Yar derde derman olmaz
Darılmış güle bülbül
Gelip dalına konmaz

Loy loy diloy loy loy
Loy loy diloy loy loy

Çektiğim acı yeter
Ocakta duman tüter
Ellerin derdi vardır
Benimki daha beter

Loy loy diloy loy loy
Loy loy diloy loy loy

Kalbimde bir yara var
Mektubum git yara var
Hekim hekim dolaşalım
Ne ilaç ne çare var

Loy loy diloy loy loy
Loy loy diloy loy loy

Öksüzem yüzüm gülmez
Dertliyem kimse bilmez
Göz göz olan yarayı
Örterem kimse görmez

Fahri KAYAHAN



SOMUNCU BABA

ŞEYH HAMİD-İ VELİ

EFSANESİ



Şeyh Hamid-i Veli, camisi ve türbesiyle yediden yetmişe bütün Müslümanların mukaddes bildikleri ve büyük saygı duyarak ziyaret ettikleri bir Anadolu erenidir. Darende'de bulunan mekânı önemli bir inanç merkezi olup doğal güzellikleri itibarıyla sanki cennetten bir köşedir. Caminin doğusundaki "Balıklı Kuyu" ve asırlardır yıkılmayan eğik minaresi buranın mucizevî değerine tanıklık eder.



Bu minarede okunan ezanın sesi, Tohma Kanyonu'ndan akan Tohma Irmağı'nın çağlıtı ile birleşerek insanların ruhunda ve gönlünde ilahi duygular uyandırır. Yörede yaşayan insanlar kilometrelerce uzaktan cuma ve bayram namazlarını kılmak için burada toplanırlar. Özellikle, türbeye 100 metre kadar uzaklıkta olan ve Tohma'nın kıyısındaki kayalıklar üzerinde bulunan iki doğal kuyuya mucizevi bir değer atfedilir.

Şeyh Hamid-i Veli, "Somuncu Baba" ve "Ekmekçi Koca" olarak da bilinir. 1331 tarihinde Kayseri'nin Akçakaya köyünde doğmuştur. Anadolu'ya manevi fetih için gelen Horasan erenlerinden Şemseddin Musa Kayseri'nin oğludur. Seyyid olup soyunun 24. kuşaktan İslam peygamberi Hazreti Muhammed'e ulaştığı rivayet edilir. Şeyh Hâmid-i Veli ilk tahsilini babası Şeyh Şemseddin Musa Kayseri'den almıştır. Bilge bir kişiliğin sahibi olan Şeyh Hâmid-i Veli ilim alanındaki çalışmalarını ve eğitimini Şam ve Tebriz'den sonra Erdebil'de sürdürmüş, son olarak Sadreddin Erdebili'nin yanında tamamlamıştır.

80 yaşını aşkın olarak 1412 yılında Hakk'a yürüyen Somuncu Baba'nın Aksaray'da Hacı Bayram-ı Veli tarafından cenaze namazı kıldırıldıktan sonra bugünkü türbesinin olduğu yere defnedildiği söylenir. Ancak bu konu tartışmalıdır. Bursalılar, Aksaraylılar, Konyalılar, Kayserililer, Malatyalılar Somuncu Baba'yı paylaşamazlar. Sayılan yerlerin hepsinde adına yapılmış türbesi, makamı, yaşam yerleri ve "Çilehane"leri bulunmaktadır.

Darende Hulusi Efendi Vakfı kurulduktan sonra, bu vakıfta yer alan bilim adamlarının çalışmalarıyla "Somuncu Baba" ismi uluslararası kimlik kazanmıştır. Adı Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli gibi erenlerle birlikte anılmaktadır.



Onun büyük bir veli ve âlim, ayrıca hem zahir ve batın ilimlere vakıf olduğu Bursa Ulu Cami'nin açılışında verdiği vaaz ve hitabetiyle açıkça ortaya çıkar. Somuncu Baba'nın hutbesi Bursalıları derinden etkiler. Bir süre sonra Bursa'da manevi kişilik ve bilgelik yönünün ortaya çıkması üzerine Somunca Baba, Bursa'dan ayrılmaya karar verir. Şeyh Hamid-i Veli'nin o gün namazdan sonra aynı anda caminin üç kapısından çıkarken görüldüğü ve cemaatin onun elini saygıyla öperek camiden ayrıldığı rivayet edilir. Somuncu Baba talebeleriyle birlikte Bursa'dan gizlice ayrılarak Aksaray'a gider. Burada bir süre kaldıktan sonra önce Şam'a ve Mekke'ye giden Somuncu Baba, Hac dönüşü Aksaray'a yerleşir. Hacı Bayram-ı Veli'yi yetiştirir, onu irşâd vazifesi için Ankara'da görevlendirir. Ayrıca Somuncu Baba talebesi Hacı Bayram-ı Veli'ye "burçak" ekip biçmesini tavsiye eder. Böylece Ahilik geleneğine uygun olarak oluşturulan loncalar vasıtasıyla günümüz organize sanayi ve kooperatif sisteminin ilk örnekleri kurulmuş olur.

Yusuf Hakikî ve Halil Taybi adında iki oğlu olur. Yusuf Hakikî Aksaray'da kalarak babasının yolunda hizmete devam eder. Burada Hakk'a yürür. Diğer oğlu Halil Taybi ise Darende'ye yerleşir. Tüm hayatı burada geçer. Çevresindekileri aydınlatmaya devam eder. Ömrünün son demine kadar Hıdırlık'taki tekkede yaşar ve Rabb'ine kavuşur. Kabri caminin içindedir. Sandukası yek pare işlemeli cevizden yapılmış güzel bir sanat eseridir.

Somuncu Baba ömrü boyunca yaşadığı yörelerde sadece ekmeği pişirip insanlara dağıtmamış, aynı zamanda çevresindekilere manevi feyiz saçmıştır. Aslında ekmeğin sembolü Anadolu'da kurulmakta olan büyük bir cihan devletinin manevi rızığıdır.



Somuncu Baba ile ilgili günümüze kadar gelen pek çok rivayet vardır. Bu rivayetlerden birine göre, Somuncu Baba Yazıköy'de yaşayan dervişlerinden birisine biraz buğday tohumu verir. Dervişi de tohumun yarısını kendisi için, diğer yarısını da şeyhi Somuncu Baba için yan yana iki tarlaya eker. Ekin başak verme çağına geldiğinde Somuncu Baba tarlaya gelir ve dervişine, "Bizim için ektiğin tarla hangisi?" diye sorar. Somuncu Baba adına ekilen tarla oldukça cılız ve verimsiz kalmıştır. Dervişinki ise daha görkemlidir. Derviş şeyhine görkemli tarlayı göstererek, "Şu ekin sizin efendim," der. Somuncu Baba içini çekerek, "Dünyamızın hiç onduğu yoktu, acep bu hangi günahımızdandır ki ekinimiz iyi yetişmiş," der. Şeyhinin üzüldüğünü gören derviş bu kez gerçeği açıklamak zorunda kalır. Bunun üzerine Somuncu Baba şükür secdesine kapanır. Namazını kılar. Rabbine şükreder.

Anlatılan başka bir rivayette Somuncu Baba bir akşam vakti, sessizlik içinde süzülüp giden Tohma'nın kenarında sakin adımlarla yürümektedir. Bu sessizliği yaşlı bir kadının feryadı bozar. Yaşlı kadın bağırıp çağırarak Somuncu Baba'nın yanına yaklaşır, "Efendi! Benim bir ineğim vardı. Sabah herkes gibi sürüye kattım. Bu vakit oldu herkesin ineği geldiği hâlde benimki dönmedi. Ne yapacağımı bilmiyorum. Ne olur yardım edin," der. Somuncu Baba, "Telaş etme hanım. Sen burada biraz dinlen. Bir de ben arayayım. Bulursam getiririm," diye karşılık verir. İrmak boyunca yürüyüp gider, gözden kaybolur. Yaşlı kadın ağaçların ardına gizlenerek Somuncu Baba'yı takip eder. Somuncu Baba ırmağın üstündeki tepeyi aşınca otlamakta olan ineği görür. İneğe seslenir, "Be mübarek hayvan! Bütün hayvanat evine döndü sen neden dönmedin? Yaşlı sahibini neden yordun?" der. İnek boynunu büküp otlamayı bırakarak Somuncu Baba'nın yanına gelir. Cübbesinin eteğini yalar. Somuncu Baba ineğin ne demek istediğini anlar. "Demek bugün yavruna süt verecek kadar doymadın ve buraya otlamaya geldin?" der.



Bu konuşmaya şahit olan yaşlı kadın, Somuncu Baba'ya, "Efendi ineğimi elinle koymuş gibi buldun. Onun dilinden anlar gibi konuşuyorsun. Bu nasıl olur?" diye sorar. Somuncu Baba şaşkınlıkla bakan yaşlı kadına şöyle karşılık verir: "A bacım! Hepimiz topraktan, toprak ise Hak'tan bir parça değil mi? Sen Hak ile bir olunca cümle mahlûkat sende dil olur. Gönül dili konuşunca beden diline susmak düşer. Hak ile dost olan her gönül onun merhamet denizinden bir pınardır. Sen ararken dünyada gezersin, ben dünyadan geçerim. Sen yitiğini ararsın, ben hiçliğimi."



Türkülerle Malatya

DAĞLAR SENİ DELİK DELİK DELERİM

Dağlar seni delik delik delerim
Toprağını eler yara giderim
O yar bir koyundur ben de bir kuzu
Arkasından meler yare giderim

Dağda çiçek açar kardan ileri
Ayrıyı soyarlar nardan ileri
Yiğidin başına bir hal gelirse
Ağlayanı olmaz yardan ileri

Doğanşehir-Polat yöresinde öyküsüyle anlatılarak okunan bu türkü Malatyalı sanatçı Belkis Akkale'nin sesiyle şöhret bulmuştur. Türkünün farklı versiyonlarının başka iller adına kayıtlı olduğu da görülmektedir.



SEYYİD BATTALGAZİ

VE EVİ

EFSANESİ



Battal Gazi, 8. yüzyılda yaşamış olan, Anadolu'nun vatan hâline gelişini gerçekleştiren en önemli kahramanlarımızdan biridir. Battal'ın bu mücadele ile ortaya koyduğu cihat anlayışı Anadolu'nun Türk ve Müslümanlara yurt olmasının yolunu açmıştır. Dolayısıyla Battal Gazi ile ilgili anlatılan birçok efsane vardır.



Malatya'da Battal Gazi'ye ait olduğu tespit edilen iki bahçe vardır. Bunlardan ilki Orduzu'daki Yumru Kilise'nin yanında ulu çınar ağacının karşısındaki alandır, ikincisi ise Kernek Gölü'nün batısında, şimdi üzerinde evlerin bulunduğu beş dönümlük bahçedir. Ayrıca İnderesi'nde askeri alan içerisindeki bir pınar halk arasında Seyyid Battal Gazi çeşmesi olarak bilinir.

Battalgazi ilçesi Karahan Mahallesi'nde Derme Suyu ile Orduzu (Elmasuyu) Deresi'nin birleştiği bölgede türbe, namazgâh ile müstemilattan oluşan yapı topluluğu Battal'ın doğduğu ev ve makamı olarak bilinmektedir. Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde anlattığına göre, Osmanlı Veziri Melek Ahmet Paşa tarafından Battal Gazi'nin doğduğu evin yanına türbe ve namazgâh yapılmıştır. Eski yapılar bakım ve onarımdan geçirilmiştir. Bu yapı, XVII. yüzyılın ikinci çeyreğinde mutfak ve ilave binalar yapılarak vakfiyeye dönüştürülmüştür. Daha sonra burası Bektaşî tekkesi olarak da kullanılmıştır. Yöre halkı Seyit Battal Gazi makamı olması nedeniyle duaların kabul edileceğini düşünerek her yıl yağmur duasını burada yapar. Duadan sonra kurbanlar kesilerek pişirilen yemekler hep birlikte yenir.

Anlatılan efsanelerden birine göre, Battal Gazi atlarını otlatırken sulamak için Orduzu'daki Üç Oluklu Pınar'a getirir. Atlarını suladıktan sonra su içmek için pınarın gözesine eğilince elinde tuttuğu çınar çubuğunu suyun kenarındaki çamura batırır. Çayırdaki yayılırken dağılan atları toparlayıp oradan uzaklaşır. Diktiği yerde unuttuğu çınar çubuğundan bugünkü ulu çınar ağacı yetişir. Asırlar içerisinde içi boşalan ağaç yıldırım düşmesi sonucu iki dala ayrılır. Dalların gövde sürgününden büyümüş filizleri irileşerek genişçe bir gölgelik oluşturmuştur. Ağacın etrafında gözler hâlinde gürül gürül kaynak suyu akar. Çınarın kök kısmında kocaman bir oyuk vardır. Yörede Battal Gazi'nin çınarı olarak bilinen ağaç hâlâ büyük bir anıt gibi yükselmektedir.



Malatyalılar zaman zaman dinlenme mekânı ve Battal Gazi'nin emaneti olarak ulu çınara uğrarlar. Çarşıbaşı Mahallesi'nde Çınarönü dedikleri bu mekâna Battal Gazi'nin hatırasından dolayı ziyarette bulunmak gelenek hâlini almıştır. Çocuğu olmayan kadınlar bu çınarı ziyaret edip pınardan su içerler. Böylece çocuk sahibi olacaklarına inanırlar. Ziyaret esnasında getirilen yiyecekler hep birlikte yenir. Çevrede bulunan insanlarla paylaşılır. Günümüzde de bu ziyarete ilgi devam etmektedir.

Ayrıca Battal Gazi'nin konakladığı düşünölen mağaralarda yörede ilgi görmektedir. Zira Battal Gazi, Malatya Serdarı olduğu dönemde şehrin güvenliğini sağlarken ya da avlanırken dinlenmek amacıyla birçok mağarayı mekân edinmiştir. Beydağı'nın eteklerinde bulunan mağaralar korunaklı ve gelebilecek düşmanın uzaktan fark edileceğı bir konuma sahiptir. Malatya merkezde İnderesi mevki olarak bilinen, günümüzde Beydağı Tabiat Parkı'nın üst kısımlarında bulunan Battal Gazi Mağarası yöre halkı tarafından ziyaret edilmektedir.

Mağaralarla ilgili anlatılan bir rivayete göre Battal Gazi, Pütürge civarındaki mağarasında dinlendiğı bir gün düşmanlar izini bulur. Şiro Çayı'nın öte tarafındaki evlerden birinde ekmek pişiren bir kadın düşmanın geldiğini görünce Battal'a kötölük yapacaklarını anlar. Onu tehlikeden kurtarmak için hiç düşünmeden ocağın üstündeki kızgın sacın halkasını eline geçirip mağaraya doğru fırlatır. Ekmek sacı mağaraya şiddetle çarpar ve tam mağaranın üzerinde durur. Battal Gazi tehlikeyi anlayınca kılıcını çeker ve gelen düşmanlarla savaşarak onları kılıçtan geçirir. Sacın izleri mağaranın ön tarafında hâlen görölmektedir. Yöre halkı Battal'ın mağarası diye burayı günümüzde de ziyaret etmektedir.



Türkülerle Malatya

DELİ GÖNÜL HANGİ DALA KONARSIN

Deli gönül hangi dala konarsın
Senin tutunacak dalın mı kaldı
Ah u feryat ile niye yanarsın
Senin ah edecek halın mı kaldı

Felek seni gafletinden uyuttu
Eşin dostun ne var ise unuttu
Esti sam yelleri gülün kuruttu
Bülbüller ötecek gülün mü kaldı

Yerin yok yurdun yok nerde kalırsın
Her yüze güleni dostun sanırsın
Bunca derdi sen üstüne alırsın
Senin dert çekmeye halın mı kaldı

Ateşlere yanan ey dertli Ekber
Bu dünyanın sonu yalanmış meğer
Bur yarın var idi almış yad eller
Candan başka senin varın mı kaldı

Aşık Ekberi



NİYAZÎ-İ MISRÎ

1618 - 1694**EF SANESİ**

Asıl adı Şeyh Muhammed olmasına rağmen Mehmet olarak anılan Niyazi Mısrî, Malatyalı âlim ve dervişlerden Soğancızade Ali Çelebi'nin oğludur. 1618(H.1027)'de Malatya'da doğar. İlk eğitimini doğduğu kentte sibyan mektebinde görür. Tasavvufi bilgilerini de derviş olan babasından alır. Aile bahar gelince Aspuzu'daki bahçelerinin olduğu yere göçer. Bağ bahçe tarla işleriyle uğraşır. Kışa doğru Ulu Cami yakınlarındaki evlerine tekrar dönerler. Aspuzu'da Mehmet Niyazi ve ailesinin kaldığı muhitin günümüzde adı Niyazi Mahallesi'dir.

Şiirlerinde "Niyazi" ve "Mısrî" mahlaslarını kullanmış, Türkçe, Arapça ve Farsça şiirler yazmış ve eserler vermiştir. Aruzla yazdığı şiirlerde Fuzulî ve Nesimî'nin, hece ile yazdığı şiirlerde ise Yunus Emre'nin etkisinde kaldığı söylenebilir. Divanında toplanan şiirleri lirik ve didaktiktir.

Ayrıca Niyazi-î Mısrî gençlik yıllarından itibaren bazı kerametler göstermiştir. Bunlardan bazıları şöyledir:

Niyazi, Mısır'da öğrenimini tamamladıktan sonra bir ara doğum yeri olan Malatya'ya uğrar. Kendisinden emin ve mağrur bir biçimde Hüseyin Bey Köprüsü'ne doğru yürürken karşıdan bir pir gelerek önünde durur. "Oğlum Niyazi tahsilini bitirdin mi?" diye sorar. Niyazi, "Evet on iki ilimden de mezun oldum," der. Aldığı cevaptan hoşnut olmayan pir ortadan kaybolur. Niyazi durumu anlar. İhtiyar bulmak için hayli dolaşır. Fakat onu hiçbir yerde bulamaz. İstanbul'da yapılacak bir imtihana çağrılır. İmtihani birincilikle kazanır. Dönemin padişahı huzuruna kabul ederek takdir ve taltiflerde bulunur. İstanbul'da bulunan kırk tekkeyi ayrı ayrı dolaşan Niyazi, kırkıncı tekkede



Malatya'da gördüğü Ümmî Sinan ile karşılaşır. Niyazi-i Mısıri'ye, "Geldin mi oğlum?" diye sorar. "Evet, geldim efendim," cevabını verir. Ümmî Sinan, "Bekle geliyorum," diyerek yedi yıl boyunca bir daha oraya uğramaz. Yedinci yılın sonunda Niyazi'yi tekkede beklerken bulur. Ona, "İşte tahsilin şimdi tamam oldu," der. Ardından, "Söyle bakalım ilmin başı neymiş?" diye sorar. Niyazi başını önüne eğerek, "Sabır," karşılığını verir. Bundan sonra Ümmî Sinan'ın müntesibi ve halifesi olur.

Başka bir rivayete göre, Niyazi-i Mısıri Rodos adasına sürgün edilince başlarında komutanlarıyla birlikte görevliler eşliğinde vapura binerler. Bir ara güvertede toplu hâlde oturlarken komutan Niyazi'nin ortadan kaybolduğunu görür. Kamaraları, ambarı, geminin her tarafını araştırırlarsa da bir türlü bulamazlar. Komutan telaş içerisinde tekrar güverteye çıkar. Bir bakar ki Niyazi beyaz bir atın üzerine binmiş. Vapurla yarış edercesine denizin üzerinde dörtnala gidiyor. Niyazi az sonra güverteye çıkar ve kendisini arayıp bulamayanların hayretleri arasında eski yerine oturur.



EMİR ÖMER

MESCİDİ

EFSANESİ

Battalgazi ilçe merkezi Alacakapı Mahallesi'nde, Ulu Cami yakınında kesme taştan mescidin girişinin sağ tarafında Emir Ömer'in türbesi bulunmaktadır. Mescit ve türbe birlikte inşa edilmiştir. Yapı Selçuklu Dönemi'nin mimari özelliklerini taşır. Tarihi anlamda önemli bir mescittir ve Evliya Çelebi de Malatya'da bulunan camileri sıralarken Emir Ömer Mescidinden söz eder.

Emir Ömer Bey, Hicri 232'de Abbasi Halifesi Mütevekkil zamanında Malatya valisi olarak görevlendirilir. Bu görevi sırasında Bizanslılar üzerine önemli akınlar yaptığı çeşitli kaynaklarda belirtilir. Ömer Bey'in Eski Malatya'da vefat edip defnedildiği, adına bir mescit bulunduğu 1560 tarihli Malatya Tapu Tahrir Defterinde kayıtlıdır. Türbede bulunan Hicri 971 (1563/1564) tarihli tamir kitabesinden türbenin bu tarihte Miralay Hüsrev Bey tarafından onarıldığını anlıyoruz.

Halifeler zamanında Malatya valisi olan Emir Ömer, Battal-Name'de anlatıldığına göre, Bizanslılarla yapılan birçok savaşa katılmış, üstün yararlılıklar göstermiş ve ünü her tarafa yayılmış bir kahramandır. Battal Gazi'yi de pek çok kere tehlikeden kurtarmış ve daima ona yardım etmiştir. Emir Ömer Bey, Battal-Name'de Ömer bin Numan bin Ziyad olarak geçer. O dönemde Malatya emiridir. İslam toplumunun başıdır. Yapılacak her işte halifeden sonra onun kararı geçerlidir.

Rivayete göre, bir gün Emir Ömer memleketin en yetenekli ve başarılı mimarlarını çağırarak onlardan kendisine Beytullah'a benzer bir türbe yapmalarını ister. Mimarların başı, "Beyim, hiçbirimiz Beytullah'ı



görmedik,” der. Mimarbaşını yanına çağırır Emir Ömer onu omzuna çıkarır, “Şimdi gördün mü?” diye sorar. Mimarbaşı, “Evet, gördüm,” diye cevap verir. Emir Ömer’in omuzu üzerinden Beytullah’ı gören mimarbaşı onun türbesini Beytullah’a benzeterek yapar.

Günümüzde Emir Ömer Mescidi ibadete açık olduğu gibi türbe ziyaretlerine de açıktır. Ziyaret edenler arasında her yaşta insana rastlanır. Gençler sevdiklerine kavuşmak için, kadınlar yuvalarının huzurlu olması ve sıkıntılarını atmak için ziyaret ederler. Genellikle cuma günleri ve cuma akşamları ziyaret için tercih edilir. Ziyaretçiler dua okur, namaz kılar, dilek tutar ve dileklerini çoğu zaman kâğıda yazıp bırakırlar. Emir Ömer Mescidi günümüzde önemini sürdürmektedir.



ABDULHARAP

GÖLÜ

EFSA NESİ

Abdulharap Gölü, tabanından kaynayan pınarlar ve Beydağı'ndan akan kar suları ile derelerden beslenir. Yeşilyurt ilçesinin güneyinde bulunan Abdulharap (Altıharap) Çayı da göle akar. Günümüzde gölün üzerine yapılan Çat Barajı, Yeşilyurt ilçemizin hudutları içinde olan Çerkez Yazısı'nı sulayarak Malatya'ya bereket sunar. İki dağın arasında kalan sazlık ve bataklık ile yer yer gölcüklerden oluşan bu alanın vaktiyle büyük bir köy olduğu söylenir ve bu söylenti bir efsaneden ileri gelmektedir.

Efsaneye göre, yıllar önce yaşlı bir yolcu, Abdulharap tarafında omuzunda erzak heybesi ile yol almaktadır. Yolcu elinde iğde dalından yapılmış uzunca bir değneği olduğu hâlde akşama kadar yürür durur. Yorgun argın bir köye ulaşır. Oldukça acıkmıştır ve yanındaki aziği da tükenmiştir. Yolcu da uzun sakalını sıvazlayarak önüne çıkan ilk kapıyı çalar. Ev sahibi kapıya çıkar. Yolcu, "Tanrı misafiriyim. Bu gecelik misafir kabul eder misin?" der. Ancak kapı yüzüne kapanır. Yaşlı adam şaşkına döner. Böyle bir şeyle karşılaşacağını hiç tahmin etmemiştir. Bir sonraki evin kapısını tıklatır. O evden de, "Yerimiz kendimize göre, yatağımız yorganımız yok," derler. "İnsanlar nasıl bu hâle gelmiş?" diye mırıldanarak bir başka evin kapısını çalar. Bu ev, şu ev derken köyün bütün evlerinin kapısını tıklatır ama nafiye, gecenin o vaktinde yaşlı yolcuyla misafir edecek bir Allah'ın kulu bulamaz. Çaresiz gece yola devam etmek niyetindeyken köyün çıkışındaki tepenin üzerinde küçük bir ev fark eder. Şansını son kez denemek için köyün çobanına ait olan evin kapısına varır. Ürkek ürkek üç defa tokmağı vurur. Kapıya çıkan çoban yolcuyla evine buyur eder. Önce yolcunun karnını doyurur, sonra yere bir döşek atıp orada uyumasını sağlar.



Yaşlı adam daha yastığa başını koyar koymaz rahat bir uykuya dalar. Şafak sökünce çobanı uyandırmadan sessizce tekrar yola koyulur. Çoban sabah uyandığında evde kimseyi bulamaz. Yaşlı adamın çoktan yoluna gittiğini anlar. Çoban hayıflanır, uyanmadığı için kendini suçlar ama olan olmuştur artık.

O gün sabahtan önce günlük güneşlik bir hava hâkimken ne olduysa köyün üstünü karabulutlar kaplar. Öyle ki bir anda sanki akşam karanlığı çöker. Göz gözü görmez olur. Ardından gök gürültüleri ve şimşekler çakar köyün üzerine. Peşi sıra, gök delinmiş gibi sağanak bir yağmur yağmaya başlar. Köyün ahalisi ne yapacağını bilemez. Yağmura hazırlıksız yakalanıp evlerine kapanırlar. Yağmurdan korunurlar korunmasına ama ardı kesilmeyen yağmur köyü sel felaketine uğratar. Yamaçlardan gelen sel köyün bütün evlerini suların altında bırakır. Köyden eser kalmaz ancak bu sel felaketinde sadece bir ev ayakta kalır. O da yaşlı yolcunun misafir kaldığı köyün yanındaki tepede bulunan çobanın evidir. Suların üzerinde bir adacık şeklinde durmaktadır. Çoban yaşlı adam ile sohbetlerini düşününce içi ürpererek, “Acaba, yaşlı yolcu hep anlatılan Hızır Aleyhisselam mıydı?” diye içinden geçirir. Yine içinden, derinlerden gelen bir ses, “Gelen Hızır Aleyhisselam idi. Sen de imtihanı geçtin evlât!” diye haykırır. O günden sonra gölün adı “Abdulharap Gölü” olarak kalır. Uzun yıllar adacıkta her türlü meyve ağacı yetişir. Ağaçların meyvesini yiyenler tadına doyamaz.



ABDURRAHMAN-I ERZİNCANİ

EFSANESİ

Darende ilçesi Balaban kasabası merkezinde mimarisiyle dikkat çeken bir cami vardır. Minaresi Türkiye'de benzeri olmayan bir biçimde füzeye benzer. Cami İslam'ın beş şartı esas alınarak beş duvar üzerine inşa edilmiştir. Kuş bakışı kibleye, yani güneye doğru hareket hâlinde olan bir jet uçağını andırmaktadır. Caminin bahçesinde bulunan piramit biçimindeki türbede camiye adını veren Abdurrahman-ı Erzincani ve eşine ait iki mezar bulunmaktadır.

Abdurrahman-ı Erzincani'nin ilk türbesi, 1584 yılında torunlarından Ebubekir İbni Hasan tarafından yapılır. 1697'de türbenin bitişiğine Balaban Bey'in torunları tarafından bir cami inşa edilir. 1867'de bu cami ve türbe onarılır. 1954-1975 yılları arasında cami ve türbe modern tarzda yeniden inşa edilerek hizmete açılır. Mimarı H. Şerif Ali Akkurt'tur.

Abdurrahman-ı Erzincani'nin doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. Yıldırım Bayezid Dönemi'nde yaşadığından söz edilir. Timur, ordusuyla Anadolu'ya gerince batıya doğru göçer. Amasya, Tokat, Çankırı yöresine yerleşir. Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında çıkan huzursuzluk yıllarında bölgeyi terk eder, Balaban'a gelir ve oraları yurt tutar.

Tarihi kaynaklar seyit olduğunu söyler. Tapu tahrir defterlerinden adına kayıtlı vakıflar bulunduğu bilinir. Hicri 793 tarihinde ya da daha öncesinde vefat ettiği arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır.

Sözlü kaynaklarda anlatılan menkıbeye göre, Abdurrahman-ı Erzincani'nin yayladaki çadırına bir grup Moğol askeri gelir. İçlerinde



bulunan komutan aç susuz olduklarını belirterek şeyhin ikramını bekler. Bu sırada uzaktan geçmekte olan bir geyik sürüsünden iri ve semiz bir geyik ayrılarak çadıra yaklaşır. Çadırda oturan şeyhin önüne gelir. Şeyhi koklamaya ve yüzünü dizlerine sürmeye başlar. Moğol askerleri bu durumu hayretle izler. Bunun üzerine Şeyh'in emri ile geyik kesilir, askerler için yemek hazırlanır. Askerlerin tümü doyar. Bu kerameti gören bütün Moğol askerleri Şeyh'in önünde saygıyla eğilerek Müslüman olurlar.

Abdurrahman-ı Erzincani'nin türbesi, günümüzde önemli ve saygın bir ziyaret yeridir. Türbeyi ziyaret edenler Fatiha okurlar; halı, seccade bırakırlar. Genellikle cuma akşamları getirilen hastalar türbede kısa bir süre uyurlar. Dilekleri gerçekleşen ve iyileşenler kurban keserler. Türbede hatim ve mevlit okutanlar da vardır.

İnsanlar bu ziyarete genellikle ruhsal bozukluklarını iyileştirmek için gelirler. Yörede, ruhsal bozukluğu olanların türbede belli bir süre yattıktan sonra tamamen iyileştikleri anlatılmaktadır. Ayrıca türbe çocuğu olmayanlar ve bozulan işlerinin düzelmesini isteyenler tarafından da ziyaret edilir.



TAŞHAN

VE HEKİMHAN'IN KURULUŞU *EF SANESİ*

Selçuklular, Anadolu'yu yurt edindikten sonra imar faaliyetine başlarlar. İpek Yolu üzerindeki ticaret yollarının güvenliğini sağlamak ve haberleşmenin sağlıklı yürümesi için yol güzergâhlarına konaklama mekânları ve derbentler inşa ederler. Malatya-Sivas yolu üzerinde bulunan Taş Han, Selçuklular tarafından yapılmış bu kervansaraylardandır. Hekimhan ilçesinin çarşı merkezinde konuşlandırılmıştır. Kuzey-güney doğrultusunda inşa edilen eser avlu ve barınak bölümünden oluşmaktadır. Kervansaraya esas giriş güney cephenin ortasındaki basık kemerli kesme taş kapıdan sağlanır. Kemerin üstünde nesih hat ile Arapça olarak üç satırlık Selçuklu Kitabesi yer alır:

“Bu mübarek ribat büyük sultan, din ve dünyanın şereflişi Keyhüsrev'in oğlu Keykubad'ın saltanat günlerinde yapıldı.”

Avlu girişindeki kitabe üç dilde kaleme alınmıştır. Kitabesi ve Osmanlı Dönemi'ne ait onarım yazıtı, farklı etnik kökene ve dini inanışa sahip insanların bir arada yaşama iradesine, değişik kültürlerle karşı hoşgörülü ve farklılıklara saygılı olma ilkesine dayanmaktadır. 800 yıl önce Anadolu toprağına armağan edilen üç dilde yazılmış Taş Han Kitabesi ile barış içinde birlikte yaşama ilkesi bütün dünyaya ilan edilir.

Yöreyle ilgili anlatılan bir efsaneye göre, Osmanlı sadrazamı Köprülü Mehmet Paşa doğuya sefere çıktığında yolu Hekimhan'a düşer. Çevredeki yemyeşil ormanı, şırl şırl akan suları görünce zaten yorgun olan ordusuyla burada konaklamaya karar verir. Ağaçların arasına çadırlarını kurup dinlenmeye koyulurlar. Bazı askerler etrafı görmek için gezintiye çıkarlar. Cennetten bir köşe olan yörede kuş civıltıları, pınar sesleri, keklik ötüşmeleri, çevrede dolaşan ceylanlar, insanlara huzur



vermektedir. Ormanın içinde akan dereye doğru gezintiye çıkan askerler küçük derenin suyunda kızılık görürler. Askerler suyu takip ederek yukarılara çıkarlar. Yaralı bir adamın kanının akarak dereye karıştığını görürler. Bunun üzerine hemen Köprülü Mehmet Paşa'ya haber verirler. Paşa kendi hekimiyle yaralının yanına gelir. Adamı muayene eden hekim, "Paşam bir canı kalmış," der. Köprülü, "Kurtulma ümidi yok mu?" diye sorar. O da tekrar, "Bir canı kalmış paşam," der. Köprülü bu cevap karşısında kızar ve hekime şöyle der: "Bir canı kalmış adamı ölüme mi terk edersin? Ya bunun canını kurtarırsın ya da senin kanını bunun kanına katarım!"

Paşa'nın ciddiyeti ve ısrarı sonucunda hekim yaralıyı üç gün içinde iyileştirir. İyileşen adama kim olduğunu sorarlar. Adam da hekim olduğunu ilaç yapmak için bitki aradığı sırada eşkıyaların saldırısına uğradığını söyler. Taş Han'a ilave olarak imarethane, hamam ve yanına cami yaptırır. Çevreden birkaç aileyi getirip buraya yerleştirir. Böylece Taş Han çevresinde bir şehir kurulur. Bu yerleşim yeri hekimin bulunduğu han sözünden hareketle Hekim'in Han'ı adıyla anılmaya başlar. Zamanla bu isim Hekimhan adına dönüşür.



SULTANSUYU

HARASI



Sultansuyu Harası, Sultansuyu Akarsuyu'nun suladığı topraklar üzerine kuruludur. Büyük bir akarsu olan Sultansuyu, kaynaklarını güneyde Doğanşehir çevresinden alır. Bütün havzaı güney-kuzey doğrultusunda geçtikten ve havzanın batı kısmındaki suları topladıktan sonra Tohma Irmağı'na dökülür. Sultansuyu Vadisi oldukça derindir. Bazı yerlerde bu derinlik yüz metreye ulaşır. Vadinin tabanı koyu bir yeşillığe bürünmüştür. Yol büyük bir çay hâlinde akan Sultansuyu'nu taş bir köprü ile aşar.



Sultansuyu, haraya ait koruluktan ve ağaçlar arasında kurulmuş binaların önünden geçerek vadiyi sular.

Hara, XIX. yüzyılda Osmanlı sultanlarından Abdülaziz Han tarafından kurulmuştur. Sarayın at ihtiyacının önemli bir bölümü bu haradan karşılanmıştır. II. Meşrutiyet'e kadar Sultansuyu Çiftlikâtı Hümayunu adıyla işletilir. Meşrutiyet'in ilanından sonra maliyeye devredilir. Uzun yıllar bakımsız ve harap hâlde kalır. 1928 yılında Ziraat Vekâleti çalışmasıyla onarılarak yeniden işletmeye açılır. Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı TİGEM tarafından işletilen Sultansuyu Harası, Türkiye'nin en önemli haralarından biridir.

Her yıl burada yetiştirilen yüze yakın yarış atı satışa sunulmaktadır. Bu hara yarış atlarına ilgi duyanların gözdesidir. Hara atların özgürce yaşadığı iki yüz bin dönüm civarında meraya sahiptir. Haradaki arazinin atçılığa çok elverişli olan iklim ve toprak şartlarından yararlanılarak ülkemizin asıl damızlıklarını teşkil eden safkan Arap atları yetiştirilmektedir. Haraya ait arazilerde çayır, yonca, arpa ve diğer hayvan yemleri üretilmektedir.

Sultansuyu bitkileri suladığı gibi atların su ihtiyacını da karşılayan bir akarsudur. Suyun içindeki mineraller, sertlik derecesi ve kireç oranı atların büyümesi, gelişmesi için son derece elverişlidir. Sudaki bu özellikler atların dizlerindeki eklem yerlerini en hızlı biçimde koşabilecek olgunluğa erdirmektir. Sultansuyu Vadisi mikroklima özelliği ile atların en uygun ortamda yaşamasına imkân sağlamaktadır.



TOHMA

Günyüzü ile ilk bakiştığında gözleri kamaştı. Dere yatağında usul usul yola giderken yürümeyi öğrendi. Cıvı cıvı köpürerek akıyor, neşeyle oynaşıyordu. Her darlığın bir ferahlığı olur. Karabük'ü geçince darlıktan kurtuldu. Rahatlayınca düzlüğe yayıldı. Duruldu. Dinlendi. Onu rahatlatan düzlüğü, o da karşılıksız bırakmadı. Her yanını yemyeşil bezedi. Güzellikler saçtı. Yeni tohumlar, yeni evlatlar verdi ovaya.

Kaynarca düzlüğünü geçince önüne Karacehennem Boğazı çıktı. İnişli yokuşlu dar boğazda delirdi körpe su. Ne edeceğini bilemedi. Yürüyeceğine koşuyor, akacakken havalara sıçırıyor; sanki terliyor, köpük içinde kalıyordu. Onu görenler delirmiş bu, sağı solu yıkacak diye düşünüyordu. Çevreye zarar vereceğine, “doğma, doğma,” dediler. Sonra söylene söylene “Tohma” oldu.

Akarak gidip başka suya dökülemeyen su çoğalamamış kendi nesli yok olmuş, bahtı kara garip bir sudur. Tohma'ya doğma deseler de doğmuş, çılgın bir delikanlı olup çıkmış. Âdem'den bu yana babadan oğullar doğar, bir babadan birçok evlat olur ama su öyle mi ya? Pınarlar, gözeler, dereler, nehirler bir araya gelir, babalar doğar.

Durmadan, usanmadan, koşarcasına Darend'e, zaviyeye kavuşmak istiyordu. Toprakları yardı. Kayaları oydu. Bazı zaman hırslandı. Bazen homurdandı. Gece demeden gündüz demeden yorulma nedir bilmeden yürüdü. Kayalardan atladi. Çakıllar bir yerine batmasın diye zıpladı. Omuzlayıp dağları öteledi. Kayaları oyup yol yolak açtı. Bir an önce Somuncu Baba'nın dizinin dibine varıp onun hayır duasını almak istiyordu. Başını taştan taş vursa da kafası gözü yarılrsa da bu yoldan dönmedi Tohma. Çıktı er meydanına dağları yıktı. Kırılmaz,



delinmez denilen kayaları Ferhat misali delip geçti. Çağlayarak kendini yardan aşağı bıraktı. Ak ak köpük oldu. Hiçbir kırı pası kabul etmeden berrak, bembeyaz buluttan yeni akmışçasına Somuncu Baba'nın kapısına vardı. Etraftakiler, ne hediye getirdin bu Hak kapısına demeden suladı otu, ağacı, kurdu, kuşu, börtü böceği. Suya kandırdı hepsini. Doyurdu cümle âlemi. Besmele çekip girdi dergâhtan içeri. Olmadan Yunusleyin, himmet diledi Somuncu Baba'dan. Huşu içinde ibadetini yaptı. Sessiz sakin dua eyledi kendisine, cümle âleme. "Allah'im benim fitratımdan sel olup yakıp yıkmayı al! Yeryüzüne bolluk bereket dağıtma gücünü ver bana. İnsanoğluna, bitkiye, böceğe, kurda, tilkiye, uçana sürünene benden su içmeyi nasip eyle," diye yalvardı.

Zaviyeden daha yeni çıkmıştı ki himmetin işaretini gördü Tohma. Ortasından fıskırdı kudret suyu. Oldu "Kudret Gölü". Şifa dağıttı gelene gidene; Dergâha, Tohma'ya selam verene. Buz gibi suyun içinde kaynayan sınımsız su, mucize değil de neydi?

Ulaştı Tohma, Akçadağ düzüne, Yazlıhan düzüne. Yüzünü dönüp Malatya'ya, ılıt ılıt bağrına vuran seher yelini önüne katıp koştu. Beydağ'ının eteklerinde görününce Malatya Ovası, Fırat'ı aradı gözleri. Tohma himmet olarak aldığı bereketi ovaya bıraktı. Ağaçlar büyümedi, fıskırdı. Dallarda çiçekler açtı. Meyveler bir daha tatlandı. İrildi. Sulandı. Orta Asya'dan, Hoca Ahmet Yesevî ocağından bir erenin heybesinde getirdiği çekirdekler toprakla buluştu. Tohma aldığı himmetle suladı. Böylece Malatya Ovası'nı Cennet Meyvesi Altın Kayısı süsledi. Âlemdeki bütün renkler en güzel hâliyle kendini gösterdi.

Hasret gidermek için kucaklaşan Tohma ve Fırat buluşmanın hazzıyla yollarına aşk ile devam ettiler. Kömürhan'a varmadan İzollu düzlüğünde sohbe talıp tembelleştiler. Sanki akıyor, yatıyorlar. Ne Fırat uyur ne de Tohma. Onlara uyku yok.



Ancak uyuklayabilirler. Durmaz, sakinleşir duraklayabilirler. Kibleye doğru kol kola akar gider Tohma ile Fırat.

Somuncu Baba'dan almış dersini. Fırat'a karışıp Kerbela topraklarına yüz sürmeye gidiyor Tohma. Ehli kâmil, edepli, terbiyeli, erbainden çıkmış derviş misali yürüyor. Her adım atışta daha da olgunlaşarak şehitleri rahatsız etmeden varmaya çalışıyor menzile. Baba Fırat ile kol kola. Kerbela'da susuzluktan dudakları çatlamış şehitlere su ulaştırma mutluluğuyla yere basmıyor, uçuyor.

Tohma'dan yalnız su değil, tarih de akar. Tohma'nın tarihi, yatağında akan sudan daha büyüktür. Dünya döner. Günler, aylar, yıllar geçer. Mevsimler değişir. Zaman sürekli hızlanarak akar, eskir. İnsanoğlu eskiyen zamana bakar durur. Tohma zamanla yarışır. O da yatağında hızlanır. Bazen çağıldayarak koşar. Bazen hoplayıp zıplayarak yükseklerden atlar. Zaman mı hızlı, Tohma mı hızlı anlayamayız. Zaman mı yaşlanır, Tohma mı bilemeyiz. Bildiğimiz bir şey var o da Tohma'nın her yıl nevrüzde gençleştiği.



Türkülerle Malatya

PINARA GELKİ GÖREM

Pınara gel ki görem
Elin uzat gül verem
Dur dur dursene
Dur bir haber versene

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Bu yıllık burda kalam
Gine seni ben alam

Ayağında yemeni
Niye almadın beni
Dur dur dursene
Dur bir haber versene

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Bu yıllık burda kalam
Gine seni ben alam

Bu dünyada ölüm var
Ne seni kor ne beni
Dur dur dursene
Dur bir haber versene

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Bu yıllık burda kalam
Gine seni ben alam

Rafta sekiz elma
İrafta sekiz alma
Dördün al dördün alma
Dur dur dursene
Dur bir haber versene

Üç gün arpanı derem
Beş gün buğdanı derem
Bu yıllık burda kalam
Gine seni ben alam



ULUCAMİİ

ESKİ MALATYA

Eski Malatya Ulu Cami'nin Malatya Vakıflar defterinde Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi'nde, 1211'de inşaatına başlandığı kaydına rastlıyoruz. 1224 tarihinde I. Alaeddin Keykubat tarafından tamamlanarak hizmete açıldığı kaynaklarda belirtilmektedir.

Zaman zaman yapılan tadilatlar sırasında bazı değişiklikler yapıldığı dikkatimizi çekmektedir. Tuğladan yapılmış olan kısımlar caminin ilk yapımından kalmış olup taş olan kısımlar ise daha sonra yapılan değişiklikleri ve ilaveleri gösterir. Tuğla yapı kısımları Sultan Alaeddin Keykubat'ın yaptırdığı hâlinin şeklini tespit eden, değerini gösteren en önemli ve zengin kısımdır.

Büyük Selçuklulardan önce İran'da yapılan camiler kubbesiz, çok ayaklı, önünde avlusu olan yapılardı. Kubbe mimarisi Horasan ve Maverâünnehir bölgelerinde Türklerin yaşadığı yerlerde kullanılıyordu. Camilerde açık avlulu ve eyvanlı mekânın ortaya çıkışı 11. yüzyılda Büyük Selçuklular Dönemi'nde görülür. İlk örnekleri Karahanlı ve Gazneli ribat ile kervansaray mimarisinde görülen açık avlulu ve eyvanlı mekân biçimi Selçuklular Dönemi'nde cami mimarisinde kullanılmaya başlandı.

Gerek özgün planı, gerek tuğla malzemesi bakımından bu yapı, Büyük Selçukluların İran coğrafyasında yaptırmış oldukları camilerin temel özelliklerini esas almıştır. Orta avlunun çevresinde birer eyvan ile karakterize edilen dört eyvanlı plan tipinin Anadolu'da görülen ilk cami örneğidir. Kitabesinden mimarının Malatyalı Yakup bin Ebubekir olduğunu öğreniyoruz.



Camideki hatların ise Hattat Ahmet bin Yakup tarafından yazıldığı yine kitabesinden anlaşılmaktadır. Mimar ile hattatın baba oğul olduklarını söyleyebiliriz.

Mihrap önü kubbesine bitişik ve ortasında havuzu ile iç avlu planının esasını oluşturmaktadır. Anadolu'da Büyük Selçuklu üslubunu hiç değiştirmeden devam ettiren tek eser bu camidir.

Osmanlı Dönemi'nde Ulu Cami Vakfı'na çok sayıda gelir bağlanmıştı ve camide yedi görevli bulunmaktaydı. Caminin mihrap önündeki eyvan ve kemer köşelerinde yer alan firuze mavisi sırlı çinileri, kasnak kısmında yazı şeridi, eyvan kemerlerinde yer alan çini mozaikler, kubbe göbeğinde bulunan Mühr-ü Süleyman (Altı kollu yıldız) motifi dikkat çekmektedir. Caminin orijinal ahşap minberinin üzerinde 21 kitabe yer almaktadır ve bu minber Ankara Etnografya Müzesi'nde sergilenmektedir.

Ulu Cami, Büyük Selçuklu mimarisi ile Anadolu Türk mimarisi arasındaki bağlantıyı kurması ve Osmanlı mimarisine öncülük etmesi bakımından tarihi bir görevi yerine getirmiştir. Selçuklular devrinde şehirlerde camilerin en büyüğü cuma ve bayram namazlarında herkesin namaz kılmak için gittiği mekândır. Ulu Cami de Malatya'daki en eski selatin camidir. Bu gelenek günümüzde de devam etmektedir.



KAHVE KONAĞI

TURGUT DURAN EVİ

1543 yılında Yemen Valisi Özdemir Paşa lezzetine hayran kaldığı kahveyi İstanbul'a getirir. Türkler tarafından bulunan yepyeni hazırlama metodu sayesinde kahve güğüm ve cezvelerde pişirilerek Türk kahvesi adını alır. Önceleri saraylarda zengin kişilerin konak ve köşklerinde içilen kahve kısa sürede yayılır. Toplumun her kesimi tarafından tüketilmeye başlar.

Zamanla İstanbul'da kahvehaneler kurulur. Bu mekânlar sohbetlerle birlikte kültürün paylaşıldığı, haberleşmenin sağlandığı yerler hâline gelir. Saz şairlerinin, meddahların sanatlarını icra ettiği kahvehaneler Anadolu'nun diğer kentlerine de hızla yayılır.

Türk kahvesi cezvedeki soğuk suya konulan kavrulmuş ve öğütülmüş kuru kahvenin kaynatılıp köpürmesiyle hazırlanarak ikram edilir. Kahvenin köpüğü ne kadar bol olursa o kadar beğeni kazanır. Öyle ki eski yıllarda ocakta veya közde kaynatılarak ikram edilen kahve ile birlikte yapılan sohbetlerin tadına doyum olmazdı. Bu nedenle "Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır" atasözü de kültürümüze yerleşmiştir.

Yeni bir yuva kurulurken geleneklerimize göre kız istemeye gelenlere gelin adayı kendi eliyle bol köpüklü kahve yaparak ikram eder. Kızın yaptığı kahve, tepsi tutuşu, konuklara ikram edişi ve kahveyi dağıttıktan sonra duruşu dünürlerin dikkat izlediği bir husustur. Ayrıca bayramlarda, özel toplantılarda, akşamları aile büyüklerine kahve ikram edilmesi kültürümüzde önemlidir.



Yeşilyurt Belediyesi tarafından satın alınarak restore edilen Kahve Konağı (Turgut Duran Evi) kahve kültürünün yaşatılması amacıyla içinde kahvenin bütün tarihini özetleyen materyallerin sergilendiği bir müzeye dönüştürüldü. Kahvenin çekirdekten fincana yolculuğunda hangi aşamalardan geçtiği ve üretiminde hangi araç-gereçlerin kullanıldığı, Kahve Konağı'nda görülebilir. Dibeklerden cezvelere, değirmenlerden fincanlara kadar yüzlerce tarihî eşya Kahve Müzesi'nde ziyaretçilerini beklemektedir. Ayrıca Kahve Müzesi'ni ziyaret edenlere kayısı çekirdeğinden yapılmış çok lezzetli bir kahve ikram edilir. Türkiye'de kayısı çekirdeğinden üretilen kahve, ilk kez bu müzede sunulmaktadır. Bu kahveyi tadanlar, lezzetini asla unutamadıklarını ifade ederler.

Bu müzenin açıldığı mekân, Malatya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından hazırlanan Malatya Kültür Envanteri (2014)'nde sivil mimari yapılar arasında şöyle tanıtılır:

“Hıroğlu Mahallesi'nde bulunan ev taş temel üzerine kerpiç duvar örgülü, iki katlı, beşik çatılı, kiremit örtülüdür. Oda bölmeleri ve ikinci kat dış duvarları, bağdadî teknikteki örgüyle sağlanmıştır. İkinci kat, cephe ortasındaki ahşap eliböğründe desteklerle dışarıya çıkmalıdır. Arka cephede avlu mevcuttur. Avlu bölümünde konağın diğer müstemilatı bulunur. Ahşap basit merdivenlerle avludan ikinci kata çıkılır. İkinci kat açık eyvanlıdır. Sofa etrafında toplanan dört odası vardır. Oda duvarlarında yüklükler ve nişler mevcuttur. Caddeye bakan cephe dükkândır. İkinci kat, dükkân üzerine yerleştirilmiştir. Eve giriş, geçmişte Sofuoğlu Sokağı'na açılan yan kapıdan yapılmaktaydı. Dükkân, dükkân üzeri ikinci kat, sofa etrafındaki odaları ve ahşap elemanları ile bu konak, Geleneksel Yeşilyurt Evleri'nden biridir. Cumhuriyet Dönemi'nde 1930-40'lı yıllarda yapılmıştır.”



TEKSTİL MÜZESİ

YEŞİLYURT

Dokumacılıktaki gizli eller ev hanımlarına ve kızlara aittir. Yeşilyurtlu ev hanımları ev işlerinin yanı sıra sürekli ev ekonomisine destek olmuşlardır. Genellikle dikiş-nakiş, halı-kilim, evde kullanılan çuval-harar gibi malzemelerin kadınlar ve kızlarımız tarafından dokunduğunu söyleyebiliriz. Bu analar ve bacılar aile fertlerinin kullandığı her türlü giyim eşyasının dikimini de üstlenmişlerdir. Fabrikaların bu kadar yaygın olmadığı yıllarda çorap, çamaşır, mintan ve kazak ipinin eğrilmesi, daha sonra dokunması onların elinden geçmiştir.

Yeşilyurt'ta tarım ve hayvancılık ile birlikte halı, kilim, heybe ve bez dokumacılığı da gelişmiştir. Dokumacılığın ilçede gelişmesi evlerin bir odasında el tezgâhında kadınlarımızın ve kızlarımızın çalışmasıyla olmuştur. Dokumacılığın çulfalıkla başladığını söyleyebiliriz. Önceleri el tezgâhları kurulur, sonradan dönemin en gelişmiş tezgâhi olan Çekmeli Tezgâhlara geçilir. El tezgâhında bir kişi günlük 8 metre bez dokurken, çekmeli tezgâhta bu, günde 40 metreye ulaşır. Bu büyük fark, kısa zamanda bu işi yapanların tümünün çekmeli tezgâha geçmesine neden olmuştur. Burada dokunan bezler iç çamaşırı, köyneklik gibi giyim eşyalarının yapımında kullanılmaktaydı.

Yeşilyurt'ta en iyi bezi, Karslı Hoca olarak bilinen Mustafa Toprak'ın dokuduğu herkes tarafından biliniyordu. Ahmet Şentürk ile M. Sedat Balarısı'nın Yeşilyurt (1991) adlı ortak çalışmalarında belirtildiğine göre evlerde bulunan bu tezgâhlarda Yeşilyurt, Gündüzbey, Konak ve Yakınca'da 560 çıkırıktaki iplik eğrilirdi. Aynı çalışmada 1941-42 yıllarında bu çıkırıkların bir günde 3500 kilogram iplik eğirdiği belirtiliyor.



İnsan gücüyle çalışan çırkık ve tezgâhlarda yüzlerce metre ipi hazırlayıp bez dokumak erkeklerin yanı sıra fedakâr Yeşilyurtlu kadınlarımızın işiydi. Dokumada kullanılan ipliğin tümü kadınların elinden geçiyordu. Yaz-kış demeden iplikleri eğiren kadınlarımızın, kızlarımızın ev ve ülke ekonomisine katkılarını nasıl unutabiliriz?

El ile eğrilen ipliğin ve el tezgâhlarında dokunan bezin teknolojiyle buluşarak gelişmesi Yeşilyurtlu hemşerilerimizi bugün tekstil sektöründe zirveye ulaştırmıştır. Günümüzdeki iplik ve dokuma fabrikalarının temelini Yeşilyurt'taki evlerin alt katlarındaki dokuma tezgâhları oluşturmaktadır. Sümerbank Bez Fabrikası'nda çalışan kadınlarımızın da dokumacılık adına emekleri unutulmamalıdır.

Yeşilyurt'ta eski belediye başkanlık binası, 2019 yılında Yeşilyurt Belediyesi tarafından yapılan düzenlemeyle ilçenin tarihinde önemli bir yere sahip olan "dokumacılık" ile ilgili materyallerin belli bir düzen dâhilinde dizilip sergilendiği "Mahmut Çalık-Ahmet Çalık Tekstil Müzesi"ne dönüştürülmüştür. Çalıklar müzenin yapımına büyük destek vermişlerdir. Müzede ham maddeden ürüne doğru bir sıralama izlenmiştir. Tekstilin modern makinelerden önceki bütün aşamaları seçilen örneklerle gösterilerek yaşatılmaya çalışılmıştır. İki katlı büyük bir konak olan müze her odada farklı ürünler sergilenerek düzenlenmiştir. Müze pamuk tarlası, yün, pamuk ve ipek böceği kozalarının olduğu hammadde odası; ip eğirme ve boyama odası; dokuma makinelerinin sergilendiği dokuma odası; iplikçi dükkânı; kumaşçı odası; ayakkabıcı odası; dikiş makinelerinin sergilendiği dikiş odası; tarih boyunca kullanılan ütülerin sergilendiği ütü odası ve son aşama olarak yerel kıyafetler ve örtüler ile çeşitli tekstil ürünlerinin yer aldığı sergi odası bölümlerinden oluşmaktadır.



DEMİRCİ USTASI

Farklı özellikleriyle diğer çeliklerden ayrılan Şam (Damascus) çeliği tarih boyunca en gözde madenlerden biri olmuştur. Tarihte bu çeliğin kullanım alanlarından en önde geleni savaşlardır. Şam çeliğini diğer çeliklerden ayıran en önemli husus ise çok sert olmasına rağmen kırılmaması ve esnek olmasıdır. Anlatılanlara göre, Şam çeliğinden yapılmış bir kılıç büküldüğünde kırılmaz. Diğer kılıçları hatta taşı bile kesebilir ve her kılıcın deseni diğerinden farklıdır. Bu çelik ile yapılan aletler güzel görünümünün yanı sıra üstün dayanıklılık ve keskinlik özellikleri gösterir. Bu yönleriyle yıllardır en çok tercih edilen çeliklerden biri olduğu söylenebilir. Öte yandan Şam çeliğinin yapım tekniklerinden birisi de Türk Burgusu'dur. Bu burgu yönteminde iki farklı karbon çeliği eşit ölçülerde, onlarca kat hâlinde üst üste konur. Kömür ocaklarında erime derecelerine getirilip örs üzerinde çekiç balyozlarla dövülerek birleştirilir, kare hâline getirildikten sonra bükülerek tekrar dövülür; lama oluşturulur. Daha sonra belirlenen form hâline getirilir.

Türk Burgusu ile yapılan Şam çeliğinin diğer çeliklerden daha sağlam olduğu bilinmektedir. Unutulmaya yüz tutmakta olan Şam çeliğinin ve Türk Burgusu'nun tarihsel kökenlerine ışık tutmak, günümüze bir kültürel miras olarak ulaşan bu madene karşı farkındalık kazandırmak elzemdir. Kısacası, hem el sanatları hem de kültürel miras çalışmalarında Şam çeliği ve Türk Burgusu'nun gelecek kuşaklara taşınmasına katkı sağlamalıyız.

Yusuf Bayyığıt (Yusuf Usta), Türkiye'de Şam çeliğine uzun yıllar emek vermiş bir sanatçıdır. 1964 yılında Adıyaman Gerger ilçesi



Güzelsu köyünde doğan usta henüz 6-7 yaşlarında iken ekonomik nedenlerden dolayı ailesiyle birlikte Malatya'ya taşınır. 50 yıldır Malatya'da yaşamaktadır. Eğitim durumu, o yıllarda meslek öğrenmenin daha önemli olduğu düşüncesi ile ilkokul ötesine geçememiştir. Babası, amcası, dedesi ve büyük dedesinin yaşamları boyunca mesleği olan "sıcak demircilik" işine henüz ilkokul yıllarında, yani 7-8 yaşlarında başlamıştır.

Yusuf Bayyigit, atalarının mesleği olan sıcak demirciliği onların yanında çırak, kalfa ve ustalık aşamalarını yaşayarak öğrenmiştir. Çekirdekten yetişerek mesleğin en ince ayrıntılarını tecrübe etmiştir. Sonuç olarak aile sıcak demircilik mesleğini dört kuşaktır sürdürmektedir. Yusuf Usta, 50 yıllık mesleğinin son 20 yılında Şam çeliği ile ilgilenmeye başlamıştır. İki farklı özelliğe sahip çelik levhayı plakalar halinde üst üste koyarak kömür ocağında metalin erime derecesine getirir. Sonra çekiç ve balyoz darbeleri ile örs üzerinde döverek birleştirir. Ortaya çıkan bu özel ürün herkesin beğenisini kazanır. Yusuf Bayyigit mesleği ile olan hikâyesini kendi ifadeleriyle şöyle anlatır:

"Yaklaşık 50 yıldır sürdürmekte olduğum sıcak demirciliği ve Damascus çeliği imalatını benim gibi demirci olan babam, amcam ve dedemden öğrendim. Yıllarca mesleğin tüm ayrıntılarını teorik ve pratik olarak Ahi Evran mantığı ile bana öğrettiler. Ayrıca ahilikle ilgili nasihat, bilgi, beceri ve ahlaki değerleri bana aktardılar.

Bugün tamamen aile mesleğimiz olan sıcak demircilik işini atarımdan gördüğüm ve öğrendiğim gibi sürdürmekteyim. Özellikle dedemin demircilikte Damascus, yani Şam çeliği bilgisi ve pratiği çok iyiydi. Kendi zamanlarında günümüzdeki aletler, makineler ve en önemlisi elektrik yoktu. Ellerinde mevcut demirleri ve çelikleri üst üste koyarak erime derecesine getirip örsün üzerinde çekiçlerle döverlerdi.



Tek parça hâline gelen bu çeliklerden tarımda kullanmak üzere el aletleri yaparlardı. Böylece balta, tahra, orak, çapa ve saban demiri gibi birçok alet üretirlerdi.

Üretimini yapmış olduğum Damascus çeliği lamanın satışı ile beraber bu çelikten sipariş aldığım kılıç, hançer, bıçak, nacak ve özel tasarımlar yapmaktayım. Benden sürekli olarak bu çeliği alan bıçak firmaları var. Yaptığım Damascus çalışmaları ve faaliyetler birçok görsel ve yazılı basının da dikkatini çekti. Ulusal ve yerel yayınlarda defalarca haber konusu oldum. Hayat hikâyemi ve Damascus çalışmamı konu alan bir kısa metraj belgesel programım çekildi. İstanbul Maltepe Üniversitesi Radyo Televizyon ve Sinemacılık Bölümü tarafından çekilen bu yapım, Malatya Altın Kayısı ve Gaziantep Zeugma Film Festivallerinde gösterime layık görüldü. Ayrıca yerel yöneticiler, iş insanları ve siyasetçiler yapmış olduğum ürünleri beğenerek satın alıyorlar. Yine Malatya yerel yöneticileri tarafından benim hazırladığım özel çalışmalar devlet büyüklerine sunulmuştur. Ekonomik durumum ve bu işten kazancım kendi kendime yetecek seviyelerdedir. Asıl amacım ilgili insanların bilgi ve birikim adına benden faydalanmalarınıdır.”

Dünyada Şam çeliği imalatı yapan usta sayısı son derece azdır. Her ustanın kendisine özgü çalışmaları mevcuttur. Bu nedenle Yusuf Ustanın da kendisine has farklı çelik katlama sayısı ve desen çalışmaları vardır. Diğer ustalara göre görsellik ve kalite farklılıkları dikkat çekmektedir. Hakkında birçok makale ve bildiri yazılan, belgesel çekilen, haberlere konu olan Yusuf Usta, Unesco'nun Yaşayan İnsan Hazinesi listesine girme yolunda ilerlemektedir. Ünü ilimiz sınırlarını aşan Yusuf Usta, Malatya'yı ziyarete gelecek misafirleri Özsan Sanayi Sitesi'ndeki atölyesinde, Şam (Damascus) çeliği dövmek için birlikte çekiç vurmaya bekliyor.



Şam çeliği ile ilgili geçmişten günümüze kadar anlatılan birçok rivayet de vardır. Anlatılanlara göre, Selahaddin Eyyubi ile Aslan Yürekli Richard arasında geçtiği söylenen olayda, her ikisi de kendi kılıçlarının güçlü, dayanıklı ve üstün olduğunu iddia ederler. Richard çift elle kullanılan düz ağızlı ağır kılıcının gücünü göstermek için çelik bir gürze vurup ikiye böler. Selahaddin Eyyubi ise havaya atılan ipek tülü kavisli, dar ağızlı, donuk mavimsi-gri renkli, üzerinde dalgalı çizgilerden oluşan harelere bulunan, Şam çeliğinden yapılmış kılıcı ile ikiye böler.



KANALBOYU

Güneş, suyun derinliklerine nüfuz etmek için görklü ışıklarını gönderir yere. Ay ve yıldızlar minder atıp bir yandan kahvelerini yudumlarken bir yandan da Kanalboyu'nu seyredeler. Su ve güneş ışınları gün boyu cilveleşip dururlar. Kanalboyu'nda, gecenin sükûnetini bozan seher özenle yıkarken bir gün önceden kalan kirleri Türk'ün türküsünü de eksik etmez dilinden. Yeni güne merhaba demeden önce Kanalboyu pırl pırl ve tertemizdir. Ab-ı hayat... Can suyu... Yeniden doğuşun habercisi, aşk ile gümleyince Kernek'te ab-ı hayat; yolculuğu başlar Kanalboyu'nda. Kernek'in deli kırsağı Kanalboyu! Şen şakraktır oynar durmaz yerinde. Kernek'le buluşmak, Kernek'le konuşmak, Kanalboyu'yla koşuşmak, ab-ı hayatla kol kola olmaktır adeta.

Sırlı, ketum Kanalboyu, nice aşklara şahit olmuştur. Kaç kez kırılıp dökülmelere sessiz kalmış, kaç mevsim gelip geçmiştir ebrulu gözlerinin önünden. Kaç hazan sonu gözyaşlarına boğulurken kaç cemreden sonra baharla birlikte yeniden yemyeşil gülümsemenin hazzını tatmıştır kim bilir? Kernek, sevip de kavuşamayanların acıları ile birlikte gözyaşlarını da alır koyununa. Sonra da akar gider; karışır Fırat'a. Nice ağıtlar gizlidir onun gözyaşlarında. Onun içli gözyaşlarını, yaktığı ağıtları kıyısında gezinenler göremezler, önünden geçenler duyamazlar.

Kanalboyu görklü su. Rengi gök, alını ak, köpüğü bembeyaz su. Zamanla yarışan su. Analar ne ağıtlar yaktı senin başında. Kaç sevgili gözyaşlarını akıttı senin sularına... Bir dile gelsen, bir söyleyebilsen nice destanlar çıkar bağrından... Kanalboyu görklü su; Beydağı'na sırtını dayamış, Derme'den ılgıt ılgıt esen yelin serinliğinde, türküler söyleyerek koşar Fırat'a. Kernek'in Kevser'i yola düşürdüğü yerdirdi



Kanalboyu.

Kernek... Ahh! Kernek...

Kanalboyu öyle bir yer ki, Rabbim cennetten bir köşe göstermek için yaratmış sanki. Havası ılık, suyu serin, etrafı cıvıl cıvıl; şen şakrak. Miski amberi buraya taşır seher yeli. Yeşillikler, kuş cıvıltıları, akan Kevser'in şırıltısıyla insana huzur verir. Kernek'in sessizce akan hayat suyuna gündüz güneş, gece ay ve yıldızlar eşlik eder. Mevsim bahar olunca renk renk mücevherlerle bezenir; çiçek olur, gül olur, şiiir olur, aşk şarkıları olur dillerde...

Kernek'in nazlı kızı Kanalboyu yürürken ak köpükten gelinliğin içinde durmaz koşar, Fırat denen o büyük sevgiliye... Kanalboyu görklü su; derdi, gamı, güzellikleri taşır sırtında. Çiçeği, gülü, bülbülü ziyaret eder yurdunda. Su hayat, su medeniyet, su insan... Sever, sevilir; düş görür, hayal görür; yer görür, gök görür, kuş görür; berduş görür, serhoş görür Kanalboyu...

Malatya'da Kanalboyu, ab-ı hayat akmıyorsa; Beydağı iğde, ıtır, kekik kokmıyorsa; dut, kara erik, ceviz, kayısı çiçek açmıyorsa; analar, bacılar değirmene kalkmıyorsa; güneş, ay, yıldız Kernek'e bakmıyorsa; kıyamet yakındır, demiş eskiler.

"Anom, anom, anom Kernekli misin?"

Kerneğe gelmeye yeminli misin?"

Kanalboyu, Malatya'ya candır, canandır, hayattır, aşktır, sevdadır, sevgilidir, mutluluktur. Bu kadim dost, müjdedir yeniden diriliştir. Zamanla yarışmak, zamana meydan okumaktır.



EMİROĞLU

KONAĞI ve 1071 TARİH PARKI

Emiroğlu Beyliği ve 1071 Malazgirt Parkı Müzesi'nin oluşturulduğu konak, 1805 yılında Emiroğulları ailesi tarafından inşa edilmiştir. Geç Osmanlı mimari özelliklerini taşır. Emiroğulları, Anadolu'ya Buhara'dan gelmiştir. Dönemin halifesi tarafından Anadolu'nun fethi amacıyla serhat şehri olan Malatya'ya görevlendirilmişlerdir. Bu fetihlerde iki aile dikkat çeker: Emirler ve Melikler.

Emiroğulları, Anadolu'da Danişmendliler ile birlikte hareket etmiştir. Danişmendliler, Oğuzların Çepni boyundandır. Harezm bölgesinden gelip Selçukluların hizmetine girerler. Danişmend Ahmet Gazi, babasının 1055'te İsfahan'da ölmesi üzerine onun yerine geçer. Sultan Alparslan'ın 1064'te gerçekleştirdiği Kafkasya seferinde bulunur. Danişmentliler, birinci dönem Anadolu Türk beyliklerinin en önemlilerindedir.

1071 yılında Malazgirt Savaşı'na katılırlar. Savaş zaferle sonuçlandıktan sonra Sultan Alparslan'ın emriyle Danişmend Ahmet Gazi ve ordusuna Malatya, Sivas, Tokat, Elbistan, Niksar, Kayseri ve çevresinin fethi görevi verilir. Ahmet Gazi, ordusu ile çıktığı fetih yolculuğunda Türkiye'nin kuzey bölümünün büyük bir kısmını fethederek bir daha değişmemek üzere Türk vatani yapar. Tarihte Danişmendli Beyliği olarak yerini alan devleti kurar. Kısa bir zamanda Orta Anadolu'yu alarak Sivas'ı devlet merkezi hâline getirir. Danişmendliler, Orta Anadolu'ya hâkim olduktan sonra kuzeydeki Trabzon Rum Devletine yönelirler. Sınırları Trabzon'a kadar dayanır. Rumlarla daha iyi mücadele edebilmek için devletin merkezini Niksar'a taşırlar.



Bu bölgedeki tüm gazalarda Danişmend Gazi'nin ordusu, Malatya'dan birlikte yola çıktığı alperenlerden oluşur. Bunlar arasında çoğu Çavuldur Çaka, Kara Toğan, Meşiye oğlu Hasan, Yunus oğlu Eyüp, Kara Tigin ve Sultan Turasan gibi önemli Selçuklu komutanları bulunur. Çavuldur Çaka, daha sonra Ege sahillerinde Türklerin ilk deniz gücünü oluşturan komutandır.

Danişmend Ahmet Gazi, Sultan Alparslan'dan sonra Anadolu'yu Türklere yurt yapan ikinci büyük Türk Devlet adamıdır. Danişmend Gazi'nin 1105'te şahadeti üzerine, Ermeni tarihçi Urfalı Mateos'un Vakayı-name adlı eserinde: "Roma memleketinin büyük Emiri Danişman öldü. O iyi bir adam, memleketi imar edici ve Hıristiyanlara karşı çok merhametli bir zattı. O'nun tabiiyetinde bulunan Hıristiyanlar, onun ölümü için büyük matem tuttular" der.

Danişmend Ahmet Gazi'nin ölümünden on yıl sonra toparlanan birlikler, Ordu ilimizi imar edip şehre Ordu ismini vermişlerdir. Mesudiye merkezli Emiroğlu Beyliği'ni bu topraklarda kurarlar. Bu beyliğin en parlak zamanları Emiroğlu Bayram Bey Dönemi'dir.

Osmanlı Dönemi'nde Emiroğlu ailesinin büyük bir bölümü, Malatya topraklarına yerleşmişlerdir. Zaman zaman buldukları yerlerde mahalli yönetimlerde görev almışlardır. Osmanlı Dönemi'nde sarayda görev alan Emiroğlu ailesine mensup kişiler olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde de yerel ve merkezi yönetimlerde görev alanlar bulunmaktadır.

Günümüzde Danişmend Gazi'nin ya da onun komutanlarının soyunda gelen birçok aile, ülkemizde yaşamaktadır. Hacıemiroğulları Beyliği'ni kuran Hacı Emir İbrahim Bey'in soyundan gelen kişiler arasında Milli Eğitim Eski Bakanlarından Metin Emiroğlu, Eski milletvekillerimizden Süleyman Arif Emre ve Arapgir Belediye Başkanı



Haluk Cömertoğlu en ünlüleri arasındadır. Metin Emiroğlu, Arapgir'de atalarından miras kalan konağı Arapgir Belediyesi'ne bağışlayarak burada Emiroğlu beyliğinin parlak mazisini yaşatıp 1071 Tarih Parkı Müzesi'nin oluşmasını sağlamıştır.



Türkülerle Malatya

GELİNİ KÖYÜN GELİNİ

Gelini gelini kardaş köyün gelini
Saramaz oldum da aney ince belini
Görmez olaydım da ben bu gelini
Gelin ağlarım oy oy söyler ağlarım oy oy
Bahtı karalım oy oy

Bende bu gelini kardaş yaralı gördüm
Saçları boynunda aney dolalı gördüm
Ben de bu bahtımı karalı gördüm
Gelin ağlarım oy oy söyler ağlarım oy oy
Bahtı karalım oy oy

Anonim



KAYNAKÇA

- AĞALDAĞ, S. (2016). Malatya Eski Çağ Tarihi, Malatya Kitaplığı, İstanbul.
- AHMET REFIK (1931). Tarihte Kadın Sımaları, Muallim Ahmet Halit Kit., İstanbul.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet-ÖZTÜRK, Sait-BAŞ, Yaşar. (2002), Darende Tarihi, Es-Seyid Osman Hulusi Efendi Vakfı Yay.
- ALANGU, T. (2020). Türkiye Folkloru El Kitabı, YKY, İstanbul, s. 543-548.
- AND, M. (2015). Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitolojyası. YKY, İstanbul.
- ARIK, Remzi Oğuz (1967). Coğrafyadan Vatana, Hareket Yay., İstanbul.
- ARIK, Remzi Oğuz (1968). Gurbet-İnmeyen Bayrak, Hareket Yay., İstanbul.
- AYKUT, Şaban (1987). Somuncu Baba, Gerçek Mat., Bursa.
- BATTALGAZİ ve MALATYA ÇEVRESİ HALK KÜLTÜRÜ SEMPOZYUMU, TEBLİĞLER (1986-1989), 3 CİLT, İnönü Üniversitesi Yay., Malatya.
- BORATAV, P. N. (2001). Uçar Leyli-I. Tarih Vakfı, İstanbul.
- BORATAV, P.N. (2012). Türk Mitolojisi, Bilgesu Yay., Ankara.
- BURDURLU, İbrahim Zeki (2011).Ülkemin Efsaneleri, Tudem Yay., İzmir.
- CENGİZ, M. A.-ADIGÜZEL, Y.-GÜLSEREN, M. (1965). Somuncu Baba (Şeyh Hamid-i Veli), Ajans Türk Mat., Ankara.
- ÇETİN, İsmet (1997). Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenkenmeleri, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- ÇETİNOĞLU, Oğuz (2009). Tarih Sözlüğü, Bilgeoğuz Yay., İstanbul.
- ÇIBLAK, N., (1995). "İçel Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma", Çukurova Ün. SBE, YLT, Adana.
- ÇIBLAK, N., (2007). "Tarsus Kültürünün Tanıtımında Şahmeran Efsanelerinin Önemi", Çukurova Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16/1: s.185-196
- ÇORUHLU, Yaşar (2017). Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Ötügen Yay., İstanbul.
- DEĞER, Zeynep İrem, Değer Mete Bülent, (2014). "Hatay'ın Dörtöyl İlçesinde Halk Kültüründe Yıllanlarla İlgili İnanışlar ve Bu İnanışların Kökeni", Türk Kültür Dergisi 2014/1
- DEĞER, Mete Bülent, "Anadolu'da Evren (Evran) İnanışı ve Bu İnanışın Kökenleri", JASS, Volume 5, Issue 2, p.75-81, April 2012
- DEMİR N.- ÖZEN, K. (1996). Abdülvehap Gazi Hazretleri ve Gaza Arkadaşları, Dilek Mat., Sivas.
- DEMİR, N. (2004). Danişmend -Name, Akçağ Yay., İstanbul.



- DEMİR, N. (2006). Danişmend Gazi Destanı, Hece Yay., Ankara.
- DEMİR N.- ERDEM, M. D. (2006). Battal Gazi Destanı, Hece Yay., Ankara.
- DEMİR N.- ERDEM, M. D. (2007). Saltık Name, Destan Yay., İstanbul.
- DEMİR, N. (2018). Hacıemiroğulları Beyliği, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- DEMİR, Ahmet. (2019). Dünya Mitolojisi, Kamer Yay., İstanbul.
- DEMİRKENT, Işın (2014). Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- DEMİZ, Kemal-ÇİFTLİKÇİ, Ramazan (2010). Hekimhanlı Aşık Sadık Baba, MAD Yay., Malatya.
- DEMİZ, Kemal-GÜLSEREN, M. (2010). Gönül Gözü, MAD Yay., Malatya.
- DEMİZ, Kemal (2018). Battalgazi'nin Bilge Kişiliği, Seyyid Battalgazi Sempozyumu Bildirileri, Malatya Büyükşehir Belediyesi Yay., Malatya, s.184-94.
- DEMİZ, Kemal (2016). Battalgazi Kültür Envanteri 2016, Battalgazi Belediyesi Yay., Malatya.
- DEMİZ, Kemal (2018). Hekimhan Halk Kültüründe Yılan, yayıma hazır araştırma.
- DURAK, N.- FRANGİPANE, M. (Editör) (2018). Arslantepe, I. Uluslararası Arslantepe Arkeoloji Sempozyumu Bildirileri, İnönü Ün. Yay., Malatya.
- ERKAN, M. (1993). "Câmasbname," İslâm Ansiklopedisi, Cilt 7, Türkiye Diyanet Vakfı. Yay., s.43-45. İstanbul.
- FRANGİPANE, M. (Editör) Arslantepe Cretulae, Roma 2007.
- GENELKURMAY ASKERİ TARİH VE STRATEJİK ETÜT BAŞKANLIĞI (1981). Selçuklular Döneminde Anadolu'ya Yapılan Akınlar, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, s.1-36
- GÜLSEREN, M.- ŞENTÜRK, A.-KEYHİDİR, H. (1996). Malatya Mutasavvıfları, Yeni Malatya Tesisleri, Malatya.
- GÜLTEPE, Necati (2017). Türk Mitolojisi, Kapı Yay., İstanbul.
- GÜNAY, U. (1975). Elazığ Masalları, Metin- İnceleme. Atatürk Üniversitesi Yay. Erzurum.
- HANÇERLİOĞLU, O. (2010). Dünya İnançları Sözlüğü.: Phoenix Yay., İstanbul.
- HAVLİOĞLU, D. Z. (2014). "Şahmaran: Bir Anadolu Efsanesi," Yılan Kitabı. (editör: E.Gürsoy NASKALI), Kitabevi Yay.,İstanbul. s. 345-357.
- HELVACI, A.- GÜLSEREN, M.- CENGİZ, M. A.- ŞENTÜRK, A. (1991). Malatyalı Gönül Sultanları, Ankara.
- İNDİRKAŞ, Z. (2013). Türk Mitosları ve Anadolu Efsanelerinin İzsürümü. İmge Yay., Ankara.
- KAFTANCIOĞLU, Ümit (1973). Tek Atlı Tekin Olmaz, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KARA, Mustafa (2010). Niyazi-i Mısıri, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara.
- KAVCAR, Cahit-YARDIMCI, Mehmet (1988). Efsanelerimiz, İnönü Üniversitesi Efsane Derleme Yarışması, İnönü Üniversitesi Yay., Malatya.
- KAVRUK, H.- ÇİFTLİKÇİ, R. (2012). Battalname, Malatya Kitaplığı, İstanbul.



KAYA, D. (2014). Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü, Akçağ Yay., İstanbul.

KAZANCI, Osman-YARDIMCI, Mehmet (1993). Hekimhan Folkloru ve Hekimhanlı Halk Şairleri, Açığsöz Yay., Malatya.

KISAKÜREK, Necip Fazıl (2012). At'a Senfoni, Büyük Doğu Yay., İstanbul.

MELİK AHMET DANIŞMEND GAZİ VE DANIŞMENDNAME SEMPOZYUMU TEBLİĞLERİ. (1995). Gaziosmanpaşa Üniv. Yay., Tokat .

NASKALİ, Emine Gürsoy (2014). Yılan Kitabı, Kitabevi Yay., İstanbul.

ORKUN, Hüseyin Namık (1943). Türk Efsaneleri, Çınar Yay., İstanbul.

OYMAK, İskender (2013). Malatya Ziyaret Kültürü ve Ziyaret Yerleri, Malatya Kitaplığı Yay., İstanbul.

ÖGEL, B. (1991). Türk Kültür Tarihine Giriş- IX Cilt, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

ÖGEL, B. (1991). İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.

ÖGEL, B. (2020). Türk Mitolojisi I-II, Altınordu Yay., Ankara.

ÖZÇELİK, Mustafa (2013). Battal Gazi, Nar Yay., İstanbul.

ÖZEL, Sabahattin (2015). Bizans'a Diz Çöktüren Kahraman Battal Gazi, Aktif Bilgi Yay., İstanbul.

ÖZTÜRK, Ö. (2009). Folklor ve Mitoloji Sözlüğü, Phoenix Yay., Ankara.

SAKAOĞLU, Saim (2003). 101 Anadolu Efsanesi, Akçağ Yay., Ankara.

SAKAOĞLU, Saim (2003). 101 Türk Efsanesi, Akçağ Yay., Ankara.

SAYAR, Abbas (2019). Yılkı Atı, Ötüken Yay., İstanbul.

SEPETÇİOĞLU, M. Necati (2014). Türk İslam Efsaneleri, İrfan Yay., İstanbul.

SERTOĞLU, Murat (1969). Battal Gazi'nin Oğlu, Sağlam Yay., İstanbul.

SEVİM, Ali (2011). Ünlü Selçuklu Komutanları , Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.

SEVİM, Ali (2014). Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.

SEYİDOĞLU, B. (1998). "Kültürel Bir Sembol: Yılan", Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, Diyanet Mat., Ankara. s.86-92

SÖZERİ, T. (2000). Kültürlerde Şahmeran. İm Yay., İstanbul.

ŞAHİN, H. (1998). "Bir Anadolu Ereni: Kızıl Deli (Malatya'da Kızıl Deli Adı Çevresinde Oluşan Kültürel Değerler", I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyaları Kongresi Bildirileri, (13- 16 Ağustos Ankara), Ervak Yay., Ankara. s.509- 535

ŞAHİN, H.-A. ÖZME (2001). "Geleneksel Malatya Evlerinde Cümle Kaplıları", Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi, Yıl:2001, Sayı:1, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.

ŞAHİN, H. (2017). "Arslantepe Höyüğü: İkel Devlet Bürokrasisinin ve Mühür Baskıları/Makbuz ile Sağlanan Kontrol Sisteminin Doğduğu Yer." (Özel Makale Arşivi).



- ŞAPOLYO, Enver Behnan (1965). Türk Efsaneleri, Rafet Zaimler Kit., İstanbul.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan (2012). Alparslan, 4. Bas. Ötüken Yay., İstanbul.
- ŞEKER, Fatih M. (2018). "At Sirtında Bir Derviş: Sultan Alp Arslan", Milli Mecmua, S.4, Temmuz-Ağustos, s.44-45.
- ŞENTÜRK, Ş. (1997). Geleneksel Kültürümüzde Şahmaran, Yapı Kredi Yay., İstanbul.
- ŞENTÜRK, Ahmet-GÜLSEREN, Mehmet (1996). Malatya Efsaneleri, Sezer Ofset, Malatya.
- ŞENTÜRK, Ahmet (1995). Pusu, Tarihi Roman, Tunç Yay., İstanbul.
- ŞİMŞEK, E. (2001). Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması., Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- ŞİMŞEK, E. (2019). "Türk Halk Kültüründe Yılan ve Yılan Kale", Akra Dergisi, Sayı:19, Eylül-Aralık 2019, s.13-33
- ŞİMŞEK, E. (1995). "Bir Olağanüstü Varlığın Yaratılış Miti: Şahmeran", Tuncer Gülensoy Armağanı, (Haz. Ahmet Buran), Kayseri. s. 333-338.
- TANOĞLU, Ali (1944). "Malatya Dolaylarında Coğrafi Geziler I-II", Türk Coğrafya Dergisi, S. 5, 6, Ankara.
- TATAR, Recep S. (2012). Bu Toprağın Efsaneleri, Su Yay., İstanbul.
- TATAR, Recep S. (2012). Efsaneler Söylenceler, Su Yay., İstanbul.
- TATÇI, Mustafa (2014). Niyazi-i Mısrı, Divan-ı İlahiyat, Seçmeler, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara
- TEKİNOĞLU, Hüseyin (2006). Anadolu Efsaneleri, Kumsaati Yay., İstanbul.
- TÖKEL, D. A. (2006). "Şâh-ı Mârân", Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük. Cilt 5, AKM, Ankara. s. 366-367.
- TÜRKİYE DİYANET VAKFI, İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, İlgili maddeler.
- UĞURLU, Seyit Battal (2008). "Çağdaş Türk Edebiyatında Şahmeran İmgesi: Arketipsel Bir Yaklaşım", 38. İcanas, Bildiriler, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay., Ankara. s.1691-1718
- USLU, Bahattin (2017). Türk Mitolojisi, Kamer Yay., İstanbul.
- ÜNSAL, İbrahim (2015). Battal Gazi, Korkusuz Savaşçı, Genç Hayat, İstanbul.
- ÜNSEL, M. Ziya (2019). Yeşil Malatya, Gezmek Tozmak Üstüne, Ortabağçe Yay., İstanbul.
- YAĞBASAN, Kudret (Yıldırım). (2013). Malatya Efsaneleri, Malatya Kitaplığı Yay., İstanbul.
- YALÇIN, Ali (2010). Mamil'o'nun Kürekleri, Bilsam Yay., Malatya.
- YAZAR, Sevtap (2020). Anadolu Efsaneleri, Nesil Yay., İstanbul.
- YEDİKITA, Aylık Tarih ve Kültür Dergisi, Alâeddin Keykubad, S.149, Ocak 2021.
- YILAR, Ö. (2014). Şahmaran, Metinler arası Çözümlemeler, Pegem Akademi Yay., Ankara
- YİNANÇ, Rifat (2013). Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- YALÇINKAYA, Ekrem (1940). Muhtasar Malatya Tarihi ve Coğrafyası, Cumhuriyet Mat., İstanbul.



KAYNAK KİŞİLER

Adı ve Soyadı	Baba-Anne Adı	Doğum Yeri	Doğum Yılı	Eğitimi	Mesleği
Bahar Deniz	Hüseyin-Gülendam	Hekimhan	1935	İlkokul	Ev Kadını
Mehmet Gedik	Hüseyin-Gülendam	Hekimhan	1947	Lise	Emekli İşçi
Ali Gedik	Hüseyin-Gülendam	Hekimhan	1947	Ortaokul	Çiftçi
Yusuf Şatır	Battal-Meryem	Hekimhan	1974	Lise	Muhtar-Çiftçi
Feridun Kılıç	Cemal-Hatice	Hekimhan	1970	Ortaokul	Muhtar-Çiftçi
Hacı Halit Levent	Yusuf-Haney	Hekimhan	1927	İlkokul	Çiftçi
Ahmet Levent	H.Halit-Fatma	Hekimhan	1971	Ortaokul	Çiftçi
Hüseyin Şahin	Zeynal-Gülsüm	Arguvan	1960	Yüksek Lisans	Antropolog-Araştırmacı
Zeynep Kaya	Musa-Asiye	Arguvan	1985	Lisans	Sosyolog
Hüseyin Gider	Vahap-Nermin	Hekimhan	1975	Lise	Muhtar-Çiftçi
Ramazan Çiftlikçi	Hüsnü-Elif	Malatya	1960	Doktora	Öğretim Üyesi
İ. Alaattin Ateş	Ali-Hatice	Darende	1965	Ön Lisans	Memur
Haluk Cömertoğlu	Fevzi - Sevim	Arapkir	1965	Yük. Lisans	Belediye Başkanı
Mesut Kavas	Ayşe – Üpkaş	Arapkir	1971	Ön lisans	Memur
Bülent Korkmaz	Hatice-Yılmaz	Yeşilyurt	1967	Lisans	Turizm Araştırmacısı-Turist Rehberi
Bekir Sözen	Kadiriye-Ömer Şemi	Darende	1954	Lisans	ÇekülVakfı MalatyaTemsilcisi
Bayram Murat Asma	Saime-Haşim	Malatya	1966	Doktora	Öğretim Üyesi
Rıza Karaca	Elif-Vahap	Hekimhan	1957	İlkokul	Çiftçi
B.Bayram Güngör	Elifhan-Turgut Yılmaz	Adana	1969	Yüksek Lisans	Araştırmacı-Tarihçi
Cem Kaya	Zeynep-Erdoğan	Malatya	1980	Lisans	Arkeolog
Lütfü Gültekin	Halime-A.Turan	Darende	1963	Lisans	Esnaf
Metin Bölükbaşı	Rukiye-Y.Ziya	Arapgir	1959	Lise	Emekli Memur



FIRAT'IN EFSANELERİ

MALATYA



www.firatikesfet.com

GO Malatya